

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE

MĚSTO NOVÝ JIČÍN V OBDOBÍ FIN DE SIÈCLE

Magisterská diplomová práce

Bc. Lenka Chobotová

Vedoucí práce:

PhDr. Michael Viktořík, PhD.

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem předloženou práci zpracovala samostatně a na základě citovaných pramenů a literatury.

9. prosince 2013

Děkuji vedoucímu mé práce, PhDr. Michaelu Viktoříkovi, PhD. za podporu a trpělivost, s jakými mě během tvorby této diplomové práce provázel.

Rovněž děkuji zaměstnancům Státního okresního archivu Nový Jičín za jejich vstřícnost, pomoc a ochotu.

Děkuji i svým rodičům, bratrovi, jeho přítelkyni Maryle a kmotře Marii Bělíkové za oporu, a panu Jaroslavu Bělíkovi za pomoc při řešení zdánlivě neřešitelné historické záhady.

Dále děkuji svým přátelům Januszovi Buławovi, Šárce Hyklové a Beatě M. Kempné za povzbuzení, nápady a konzultace.

Obsah

Úvod.....	6
Prameny a metodika práce	10
Z dějin Nového Jičína	15
Nacionalismus	21
JUDr. Ferdinand Dostál/Otakar Bystřina.....	29
JUDr. František Derka	30
Karel Dostál-Lutinov	31
Ing. Jakob Ulrich.....	33
JUDr. Wilhelm Freisler.....	35
Sociální problematika.....	37
Mgr. Jan Šrámek	44
JUDr. Hugo Fux von Volkwart	46
Gotthard Hanel.....	47
Carl Hückel	49
Josefine Kober	50
Věda a technika	52
Karl svobodný pán von Schwarz	63
P. Dominik Bilimek	65
Eduard rytíř von Orel.....	67
Josef Tálský	68
Dr. August von Bielka	69
Vládní rada Karel Maška	70
Umění.....	72
Eduard Veith	77
Franz Barwig.....	80

Ignaz Berger.....	81
Julius Berger	82
Hugo Baar	82
Fritz Kubiena	84
Páni stavitelé a architekti.....	87
Josef Blum	87
Hugo Blum.....	89
Richard Kloß.....	90
Heinrich Czeike starší.....	92
Ženy.....	93
Angela Hückel	104
Franziska (Fanny) Hückel.....	105
Christine Hückel	106
Luisa Peschel	107
Sestra Filumena Franze.....	109
Závěr	110
Seznam pramenů a literatury.....	113
Anotace	120
Résumé.....	121
Obrazová příloha.....	123

Úvod

Historické události jsou obvykle charakterizovány konkrétním datem, se kterým jsou pevně a neoddělitelně svázány. Avšak jen málokdy je toto datum jednoznačným počátkem, „tlustou čarou“, od které se vše počíná a odvíjí. V souvislosti s obdobím Fin de siècle je takto zmiňována Světová výstava v Paříži roku 1900. Na ní se těžce uchopitelné a definovatelné období přelomu století prezentovalo nejen vědeckotechnickými objevy a vynálezy, které ještě více propojily svět a zkrátily fyzické i virtuální vzdálenosti mezi městy, státy a lidmi. Ale také novým uměleckým stylem, který se v protikladu technicky stále vyspělejšímu světu pokouší navrátit člověka přírodě a přírodu do lidského života, především pomocí užitého umění a bytového designu. Náznaky tohoto souboje však lze sledovat již na v pořadí sedmé Světové výstavě roku 1878, rovněž v Paříži. Tady bylo veřejnosti prezentováno japonské umění, které později ovlivnilo plakátovou tvorbu přelomu století, společně s díly prerafaelitů, která svým důrazem na detailní zpodobnění přírody (ať už se jednalo o botaniku nebo geologické krajinné prvky), či návratem k pohádkovým a mytologickým motivům oblíbeným v období romantismu předznamenává příchod secese. Po této výstavě se Paříž stává cílem studentů výtvarného umění a také tavícím kotlem všech vznikajících uměleckých stylů a filozofických myšlenek. Zde v roce 1886 také vychází Manifest symbolismu Jeana Moréase. A další pařížská Světová výstava v roce 1900 výrazně pomohla šíření secese, uměleckého směru v mnoha idejích vycházejícího ze zásad horlivého zastávce prerafaelitů Johna Ruskina o společenské odpovědnosti umělce a nutnosti propojení umění, lidské společnosti a přírody, respektive návratu k její čistotě, nevinnosti a opravdovosti. Secese je zrozena právě z myšlenkového kvasu končícího 19. století, z částečného odkazu symbolismu na romantismus a ideového souznění s impresionismem, jeho důrazem na emoce a pocity. Již od poloviny 19. století se nové umělecké styly rodí z konfliktu dvou protichůdných táborů, autorů tzv. oficiálního akademického umění a těch, kteří se vůči němu vymezili. Ať už to byli právě prerafaelité ve Velké Británii, Salón odmítnutých v Paříži, nebo berlínská, mnichovská a vídeňská Secese. Paradoxně se však secese coby manifest proti industrializaci a komercializaci v umění, propagující návrat k uměleckému

řemeslu a ruční práci, také po čase stává výnosným obchodním artiklem, který je posléze všudypřítomný a zprofanovaný. Tak, jako se původně revoluční prerafaelitě stali časem oficiálními umělci viktoriánské éry.

V duchu doby jsou s přelomem století i dnes spojovány symboly, které jej mají charakterizovat, vystihovat, zastoupit, popsat. Ať už je to Eiffelova věž, Dieslův motor, Ferrisovo kolo, plakáty Alfonse Muchy nebo vídeňský pavilon Secese. Dle mého názoru možná nejvýstižnějším symbolem této doby však byla ruská matřjoška. Soustružená rozložitelná sada dutých dřevěných panenek v sobě spojuje všechny zmíněné příznačné prvky. Ručně malovaná panenka v sarafánu, tradičním oděvu ruských rolnic, byla poprvé veřejnosti představena na zmiňované Světové výstavě roku 1900, avšak svůj původ má v japonské kultuře. Je tak symbolem prolínání kultur, secesního důrazu na kvalitní řemeslnou práci a zájmu o lidové umění a umělecké řemeslo, i komercializaci užitého umění jako takového. Brzy po svém debutu již byly panenky vyráběny na několika místech carského Ruska a loděmi zasílány zájemcům do celého světa.

Rovněž v historii Nového Jičína je období Fin de siècle těžce definovatelným pojmem. Úkazy s ním spojené, jako nacionalismus, antisemitismus, feminismus, dělnické hnutí nebo vědecko-technický pokrok, které lze u obecných dějin pod něj jako soubornou jmenovku podle navyklého členění zahrnout, se nemusí v dějinách města významu a velikosti Nového Jičína objevit vůbec, případně v modifikované podobě odrážející místní specifika. I obyvatelé města se měli možnost v místním tisku dočíst o průběhu Dreyfusovy aféry¹ či Olympijských her v roce 1896,² výtvarné časopisy jim zprostředkovaly nádheru Světové výstavy v Paříži roku 1900, včetně nákresů a fotografií pavilónu Bosny a Hercegoviny, vyzdobeného Alfonsem Muchou.³ A technické novinky, o kterých nejprve četli v krátkých zprávách ze světa,

¹ Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis (dále jen DV), 21. ročník, č. 88, Nový Jičín 3. 11. 1894, s. 2 a 3; DV, 21. ročník, č. 89, 7. 11. 1894, s. 1; č. 90, 10. 11. 1894, s. 2; č. 92, 17. 11. 1894, s. 2; č. 100, 15. 12. 1894, s. 1; č. 102, 22. 12. 1894, s. 1; č. 103, 26. 12. 1894, s. 1; č. 104, 29. 12. 1894, s. 2; DV, 22. ročník, č. 1, 2. 1. 1895, s. 2; č. 2, 5. 1. 1895, s. 2; č. 3, 9. 1. 1895, s. 1 a 2; DV, 25. ročník, č. 1, 1. 1. 1898, s. 3-4; č. 2, 5. 1. 1898, s. 2; č. 3, 8. 1. 1898, s. 1-2; č. 4, 12. 1. 1898, s. 1; č. 5, 15. 1. 1898, s. 2 a 3; č. 6, 19. 1. 1898, s. 1; č. 7, 22. 1. 1898, s. 1 a 2; č. 8, 26. 1. 1898, s. 4; č. 9, 29. 1. 1898, s. 1.

² DV, 23. ročník, č. 32, Nový Jičín 18. 4. 1896, s. 4.

³ Kunst und Kunsthandwerk, 3. ročník, Vídeň 1900, s. 290-309.

se náhle začaly objevovat v inzertní příloze jako obchodní artikly. Nakolik se však zmíněné události odrazily přímo v jejich každodenním životě, je předmětem bádání této práce

Rozsah zkoumaného období v této práci sice vychází z avizovaného *Fin de siècle* v jejím názvu. Orientuje se tedy především na přelom 19. a 20. století a s ním spojené jevy, jako nárůst nacionálního extremismu, boje dělníků či žen za svá práva, překotný technický rozvoj či návrat umění k přírodě coby zdroje inspirace, jak tomu činila secese. V některých případech však bylo nutné kvůli osvětlení situace zajít hlouběji do minulosti města nebo ve výkladu pokračovat až do období před první světovou válkou.

Svou práci jsem rozdělila na pět základních samostatných oddílů, kterým předchází kratší úvod se stručným nástinem historie města Nového Jičína. Následující kapitoly pak mají jednotnou strukturu: po obecném úvodu do problematiky následují medailony jednotlivých významných osobností města, na kterých chci jako konkrétních případech dokázat svá tvrzení, či daný úvod doplnit o další důležité informace.

V kapitole věnované nacionalismu se zabývám vývojem národnostního boje ve městě a jeho vyostřováním především na počátku 20. století. Sociální problematika se snaží postihnout nejen vznik a formování dělnického hnutí ale také způsob zvládnání sociálních problémů ve městě a jejich řešení. Technický rozvoj města, vznik vodovodu, plynárny, ale také založení muzea za pomoci vědců a odborníků vykreslených v medailonech je náplní oddílu nazvaného *Věda a technika*. V kapitole *Umění* se pak zabývám nejen slavnými novojičínskými umělci, ale také uměním ve všedním životě obyvatel města, ať už v rámci spolkového života či prostřednictvím časopisů a aukčních katalogů. Zvláštní část této kapitoly jsem pak věnovala i významným stavitelům, kteří v Novém Jičíně působili, a měli tak na jeho podobu nejvýraznější vliv. V poslední kapitole *Ženy* představuji po obecném úvodu k tomuto tématu konkrétní zástupkyně novojičínského něžného pohlaví. Celým příběhem města Nového Jičína v období *Fin de siècle* pak prostupují jednotliví členové podnikatelské rodiny Hückelů, kteří se stali hlavními protagonisty již mé bakalářské práce. Tentokrát ne však v úloze sólistů, ale v kontextu jejich vztahů s městem a jeho občany, jako jedni z nich.

Tato práce si nečiní nároky na úplné vyčerpání nastíněných témat, spíše naopak. Jednotlivé kapitoly mohou posloužit jako úvody pro další bádání v dané problematice.

Prameny a metodika práce

V počátcích příprav mé diplomové práce mi posloužila především kniha Petra Křivského a Aleše Skřivana *Století odchází*, a to jako inspirace a návod, kterými tématy konkrétně se ve sledovaném období zabývat. Tato publikace se době tzv. „belle époque“ věnuje v kontextu světových dějin a rozebírá jednotlivé historické události ve vybraných státech, ale také jevy a problémy, které měla společnost na přelomu 19. a 20. století společné, bez ohledu na státní příslušnost. Tak mě ovlivnila při výběru a zpracování materiálu v jednotlivých kapitolách.

Při tvorbě práce samotné jsem pak vycházela z archivních pramenů, vlastivědné a regionální literatury, a především novinových článků. Dobový místní tisk jsem použila nejen jako hlavní zdroj informací a faktů, které jsem porovnávala s dostupnou odbornou literaturou. Zajímavý byl i přístup redakce novojičínských novin *Deutsche Volkszeitung* k výběru a zpracování zpráv. I když se většinou autoři článků snažili o zachování objektivitu, zejména u témat týkajících se národnostní problematiky a komunální politiky byly jejich preference citelně znatelné. Prostudovala jsem i sbírky novojičínské knihovny, především její německé části. V té jsou deponovány pozůstatky původních spolkových knihoven, které v Novém Jičíně zůstaly po odsunu německého obyvatelstva po skončení druhé světové války. Knihy a časopisy, ze kterých jsem vycházela, nejsou zatím uceleně zpracovány a evidovány.

Archivní prameny, týkající se tématu mé práce, jsem podrobně zpracovávala již ve své bakalářské diplomové práci. Opět jsem tedy vycházela z písemnosti archivního fondu firmy J. Hückel's Söhne. Fond firmy Tonak, n. p. je stále prohlášen za nezpracovaný. Z pramenů osobní povahy se dochoval pouze koncept plánované rodinné kroniky, přiložený právě k fondu firmy J. Hückel's Söhne. Obecně tento archivní soubor patří ve svém rozsahu k největším fondům novojičínských podniků, na rozdíl například od fondů firem Antona Peschela či bratrů Böhmových, do jejichž materiálů jsem rovněž nahlédla. Všechny tři fondy továren na klobouky jsou sice zpracované, ale neinventarizované.

Prostudovala jsem i pamětní knihy ženského podpůrného spolku *Budoucnost a Katolického spolku dělnického*, jediných inventárních položek příslušných archivních souborů, a prohlédla jsem i osobní fond malíře Hugo Baara. Kvůli již

zmiňovanému odchodu německého obyvatelstva po roce 1945 se zachovalo jen minimum pozůstalostí původních občanů města, a v nich jen pomálu pramenů osobní povahy. Proto jsem při tvorbě medailonů čerpala především z výše zmíněných novin.

Samotné dějiny Nového Jičína se svého souhrnného zpracování od počátků do současnosti dočkaly v roce 2011. V úvodní kapitole věnované stručnému přehledu vývoje města od jeho vzniku až po zkoumané období a částečně po něm jsem kromě zmíněné knihy čerpala i z údajů publikace Okres Nový Jičín, místopis obcí, obsahující základní informace o vývoji města a nejdůležitější historická data. Z Historického místopisu Moravy a Slezska v letech 1848-1960 pro okresy Opava, Bílovec a Nový Jičín, vydaném Kabinetem regionálních dějin Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, lze čerpat zejména statistické údaje.

Konkrétní problematice v mnou vymezeném období se pak věnuje především dvoudílná publikace autorského týmu Pavel Kladiwa, Andrea Pokludová a Renata Kafková, zpracovávající situaci v samosprávě ve vybraných městech Moravy a Slezska, mezi jinými v Novém Jičíně. Autorkou těchto statí, věnovaných komunální politice a její personální obsadě, spolkovému životu, ale také infrastruktuře a hospodaření města, je Renata Kafková, která se tímto tématem zabývala již ve své disertační práci, článkách ve Vlastivědném sborníku a nově jej zpracovala také v příslušné kapitole ve výše zmíněných dějinách města z roku 2011.

Výchozí studií všech následujících prací, které se obdobím druhé poloviny 19. století zabývají, je článek Jan Hanáka Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století ve Vlastivědném sborníku. Obsahuje soupis všech základních pramenů k tématu, které však zpracovává citelně v duchu svého názvu, s důrazem na českou menšinu. Německé elity a představitele města vykresluje především v antagonistické roli. Méně negativně, spíše smířlivě, i když ne zcela kladně je hodnoceno působení zástupců církve, Karla Dostála-Lutinova a Jana Šrámka, na rozdíl od Čtení o Novém Jičíně nebo Kulturního místopisu. Studie zevrubně seznamuje čtenáře se všemi základními událostmi a osobnostmi, které s tématem nacionalismu a formování české menšiny v Novém Jičíně souvisí.

K dějinám dělnického hnutí lze nejvíce informací nalézt jak v dobovém tisku, tak v presidiálních spisech okresního úřadu v Novém Jičíně, dochovaných však nekompletně. Hlášení v nich uvedená doplňují a místy i korigují informace v novinách. Jinak kromě statí Renáty Kafkové zatím ucelená literatura novějšího data

chybí. Vývojem dělnického hnutí na Novojičínsku se ve svém článku z roku 1931 v časopise *Das Kuhländchen* zabýval vrchní soudní rada Theodor Schuster. Konkrétně průběhu oslav 1. Máje 1890 a s nimi souvisejícími nepokoji v regionu je věnována stať Adolfa Turka ve sborníku *Dělnické hnutí na Ostravsku*, který však vyšel roku 1957. V základě se jedná o velmi přínosnou studii na toto téma, která v hojné míře pracuje s archivním materiálem, zejména presidiálními spisy okresního úřadu a tiskem, avšak s dobově poplatným komentářem. K dějinám samotného kloboučnictví je možné čerpat zvláště ze dvou monografií, *Přehled dějin kloboučnické výroby a národního podniku Tonak v Novém Jičíně* Karla Otty a *Z dějin klobouků* Čenka Sováka. Obě publikací rozebírají nejen vývoj kloboučnického řemesla regionu, ale také dějiny podnikání v tomto oboru v Novém Jičíně se zvláštním důrazem na podniky rodin Hückelů, Peschelů a Böhmů. Místy však bylo opět třeba zbavit text ideologického nánosů k podnikatelům ne zrovna přátelsky nakloněné doby jejich vzniku, tedy 60. let minulého století. Postupovat podobně kriticky je nutné i při srovnávání německé a české literatury věnované tématu. Zatímco německá literatura oslavuje továrníky Hückelovy a vyzdvihuje jejich úspěchy i sociální cítění, česká literatura po roce 1945 se zabývá především životními podmínkami dělníků a jejich „vykořisťováním“ zaměstnavateli. Vytvořenou mezeru tak vhodně doplňují dva katalogy vydané Muzeem Novojičínska p. o., věnované právě výrobě klobouků, kloboučnickému průmyslu a kloboučnickům v Novém Jičíně, a také kniha *Historie a současnost podnikání na Novojičínsku*. Další údaje je možné nalézt i v *Historické encyklopedii podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny 20. století*, avšak jedná se o stručné, již známé základní informace.

Pro získání životopisných údajů do medailonů vybraných osobností jsem v některých případech kromě nekrologů v místním tisku použila i publikace jejich osobám zvláště věnované. A to především u osobností českého kulturního života, které z pochopitelných důvodů německý tisk až na výjimky pomíjel. V oddíle věnovaném nacionalismu jsem kromě již zmíněných knih použila i dobový česky psaný tištěný materiál, který právě místní německý tisk doplnil z druhého úhlu pohledu, neméně emotivního a subjektivního.

V kapitole věnované umění ve městě Novém Jičíně jsem vycházela z knihy *Nový Jičín a jeho výtvarní umělci* a také podrobné, doposud nepřekonané diplomové

práce Tomáše Boudy, která svými plány, dobovými fotografiemi i popisem a rozbohem architektury druhé poloviny 19. století posloužila jako základ při tvorbě části kapitoly věnované místním stavitelům a jejich dílu. Autor však věnuje pozornost především vybraným budovám, které popisuje detailně, a osobnosti samotných stavitelů tak zůstávají v jeho pojetí v pozadí, pouze jako jméno autora u příslušného díla. Studie Renaty Kafkové v již zmíněných publikacích se pak spolkovým životem města Nového Jičína ve druhé polovině 19. století věnuje velmi obsáhlým, až vyčerpávajícím způsobem. Přesto se však zabývá pouze německými spolky, a mezi nimi také jen těmi vybranými, podle významu či mohutnosti členské základny. Doplněna je však četně o mnohé statistické údaje. V medailonech konkrétních umělců jsem kromě dobového tisku také použila údaje z Kulturního místopisu Novojičína od Miloslava Baláše z roku 1967, články Sylvy Dvořáčkové ve Vlastivědném sborníku a komentovaný katalog díla Eduarda Veitha od Silvie Freimann. Kulturní místopis je pro dané téma a období také dosud nepřekonanou publikací, nejen kvůli životopisným údajům, ale také kvůli komplexnímu pojetí, protože se zabývá významnými osobnostmi kraje napříč obory a bez ohledu na národnost. Některé pasáže opět odpovídají době svého vzniku, většinou však hodnotí působení dotyčných pánů a dam věcně a korektně. Sylva Dvořáčková se ve svých článcích soustředí zejména na novojičínské působení malíře Eduarda Veitha, zatímco katalog Silvie Freimann je i přes velmi zevrubně zpracovaný úvod, ve kterém zároveň z článků Sylvy Dvořáčkové vychází, především katalogem a životním osudem Eduarda Veitha se věnuje v potřebné zkratce.

A v úvodní části kapitoly Ženy jsem pak vycházela z dostupné literatury na tento námět od autorů jako Milena Lenderová nebo Ludmila Kybalová, ale také zahraniční literatury, především kapitoly věnované formování ženského hnutí v knize Erica Hobsbawma *The Age of Empire* z roku 1989, která se daným tématem zabývá opravdu podrobně, s mnoha konkrétními příklady a detaily, které následně dává do kontextu, čímž vytváří na problematiku výsledný ucelený pohled. V českém překladu však dosud nevyšla.

Do roku 1989 se odborná práce zaměřená na problematiku 19. století zabývá dějinami města pohledem Čechů. Německy hovořící zástupci zde vystupují především v roli majitelů továren, kteří jsou přes nesporné úspěchy ve vedení podniků i tak vykresleni aspoň částečně negativně, protože se podíleli na útlaku

českého obyvatelstva. Ojediněle jsou kladně hodnoceni umělci, jako v diplomové práci Tomáše Boudy nebo jeho studii ve Vlastivědném sborníku. Zájem o představitele německy hovořících elit města vzrostl až v poslední době i díky činnosti členů Klubu rodáků a přátel města Nového Jičína. Konkrétními významnými novojičínskými osobnostmi 19. století se ve svých člancích zabývá Radek Polách a malíři a sochaři byli veřejnosti představeni v reprezentativní bohatě ilustrované publikaci Nový Jičín a jeho výtvarní umělci. Zvláště Eduard Veith se těší v poslední době zvýšenému zájmu badatelů, ať už se jedná o Sylvii Freimann nebo chystanou publikaci Marie Mžykové. Samostatné monografie se dočkal i slavný stavitel železnic Karl von Schwarz. Novojičínskou společnost přelomu století představuje i Renata Kafková, hlavně s důrazem na samosprávu a místní politiku a statistické zpracování dat, konkrétní osobnosti jsou však představeny jen ve stručnosti. Kvůli již zmíněnému nedostatku pramenů osobní povahy tak v ožívování jednotlivých postav hrály důležitou úlohu především místní noviny, které zároveň utvářely jejich vidění světa.

Mou snahou bylo přiblížit období Fin de siècle očima obyvatel města Nového Jičína, a zároveň shromáždit dotyčné pány a dámy vedle sebe tak, jak se také mohli ve své době potkávat a střetávat.

Z dějin Nového Jičína

Město Nový Jičín bylo založeno tzv. „na zeleném drnu“ pravděpodobně již koncem 13. století za pánů z Hückeswagen, na křižovatce obchodních cest z Polska a Slezska do Čech a Uher jako tržní středisko hradu a panství Starý Jičín. První písemná zmínka však pochází až z roku 1313, kdy král Jan Lucemburský udělil městu právo vybírat mýto. V té době již město i panství patřilo pánům z Kravař.⁴ Ti také Novému Jičínu darovali v roce 1373 právo odúmrti a povolili výroční trhy. Do městského znaku od nových majitelů pak Nový Jičín z jejich rodového erbu získal polovinu zavínuté střely. Město původně známé pouze jako Jičín je prvně označeno názvem Nový Jičín v roce 1397.⁵

Kamenné měšťanské domy s podloubím lemující náměstí byly postaveny především po požáru roku 1503.⁶ Tehdejší majitelé panství, pánové ze Žerotína, podmínili štedrou nabídku pomoci s renovací města užitým materiálem při stavbě nových domů – kamenem. Tím položili základ celého uspořádání centra, které si zachovalo poměrně ucelenou jednolitou podobu až do stavitelského rozmachu druhé poloviny 19. století. Ne všichni původní starousedlíci však byli natolik solventní, aby pokryli potřebný kapitál. Proto je doplnili nově příchozí osídlenci z německých zemí, kteří své jmění použili právě na stavbu domů. Přinesli si s sebou také svou rodnou řeč a luterskou víru. Což mělo za následek poněmčování do té doby z valné většiny českého města i příklon obyvatelstva k reformaci. Až do roku 1945 zůstal Nový Jičín převážně německým.⁷

Fara se v Novém Jičíně poprvé zmiňuje v roce 1366, spolu s farním kostelem i místním farářem. Tento původní dřevěný kostel také podlehl požáru roku 1503 a

⁴ K dějinám města blíže v BECK, Josef: *Geschichte der Stadt Neutitschein und deren Umgebung*. Nový Jičín 1854; *Okres Nový Jičín. Místopis obcí*. 2. svazek, Nový Jičín 1998 a JURK, Jiří (ed.): *Nový Jičín*. Praha 2011.

⁵ *Okres Nový Jičín. Místopis obcí*. 2. svazek, Nový Jičín 1998, s. 90.

⁶ *Okres Nový Jičín...*, s. 89-98.

⁷ *Okres Nový Jičín...*, s. 91.

stávající katolický farní kostel Nanebevzetí Panny Marie svou nynější podobu získal až v 18. století.⁸

Ve městě působil od poloviny 16. století i bratrský sbor, vypuzený však po roce 1574 luterány. Složitá konfesní situace města byl způsobená především výše zmíněnými německými přistěhovalci z období po roce 1503 a vedla nakonec na sklonku 16. století k odchodu katolického faráře. Až do roku 1624 působili u farního kostela němečtí luteránští kazatelé a u tzv. „moravského kostelíku“ kazatelé čeští. Tyto změny se odrazily také ve školství. Původní farní katolická škola připomínaná již v 2. polovině 15. století byla v roce 1580 přeměněna na protestantskou, aby se po příchodu jezuitů stala opět katolickou. A z bratrské školy, která ve městě vznikla před rokem 1543, se poté stal špitál pro chudé.⁹

Židé se ve městě vyskytovali již od konce 14. století, a v archivním materiálu vystupují především jako obchodníci a lichváři. V roce 1563 pak byli z Nového Jičína vyhnáni.¹⁰

Základem hospodářství a rozkvětu města bylo již od 14. století soukenické řemeslo. Třetina z 200 novojičínských řemeslnických mistrů byla ke konci 16. století soukeníky. Toto odvětví se stalo pro Nový Jičín charakteristickým až do poloviny 19. století, kdy výroba sukna ustoupila úspěšnějšímu kloboučnictví.¹¹

Rozvoj města však zbrzdilo stavovské povstání a třicetiletá válka. Nový Jičín se postavil na stranu krále Fridricha Falckého, který jej povýšil na město královské. Po porážce povstání bylo konfiskované panství Ferdinandem II. darováno olomouckým jezuitům. A po zrušení jezuitského řádu v roce 1773 byl Nový Jičín listinou z 16. září 1775 císařovnou Marií Terezií prohlášen za svobodné město municipální. Majiteli panství se pak stali Tereziánská akademie ve Vídni a

⁸ ZEŽULČÍK, Jaroslav: *Z dějin kostela Nanebevzetí Panny Marie* In: CHOBOT, Karel – ZEŽULČÍK, Jaroslav: *Co skrývala schránka na kostelní věži*. Nový Jičín 1994, s. 4-9.

⁹ *Moravské Kravaňsko. Politický okres Novojičický. Popisuje české učitelstvo školního okresu Novojičického* Příbor 1898, s. 242; dále také SCHÜNKE, Robert: *Neutitschein und seine Priester. Ein Beitrag zur kirchlichen Ortsgeschichte*. Nový Jičín 1920, s. 5-9.

¹⁰ Státní okresní archiv Nový Jičín (dále jen SOkA NJ), Archivní soubor fond Židovská náboženská obec Nový Jičín, 1896 – 1910, inv. č. 1; dále také HANÁK, Jan: *K historii židovských náboženských obcí v Novém Jičíně*. In: *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín* (dále VSONJ). 48. svazek, Nový Jičín 1992. s. 12-14 a 18.

¹¹ *Okres Nový Jičín...*, s. 91.

Ferdinandův konvikt v Olomouci. Do poloviny 18. století lze datovat i nový ekonomický rozmach města, především díky soukenictví. Po obou slezských válkách narůstá obchod se sukem, a to po získání původních uherských odbytišť slezských soukenických měst v pruském záboru.¹²

Nový Jičín výroba sukna proslavila již ve středověku. Produkce se vyvážela do Polska, Uher, Švýcarska, Haliče, balkánských zemí a Turecka. V 18. století se tak Nový Jičín stal největším městem v Přerovském kraji, a kromě Jihlavy a Brna také největším soukenickým městem na Moravě. Následující století sebou přineslo mechanizaci odvětví a ve městě vzniklo kolem třiceti menších textilních továren.¹³

Současná podoba centra byla sice dána již při jeho založení, potažmo při rekonstrukci po požáru roku 1503, k největším stavebním změnám však v Novém Jičíně došlo v 19. století. Podpořeno hospodářským vzestupem se město dočkalo své okružní třídy s reprezentativními budovami. V roce 1850 se totiž Nový Jičín stává sídlem nejen okresního hejtmanství, ale také berního úřadu a okresního i krajského soudu. A na okraji celého města se objevily tovární provozy, pravá příčina i následek celého rozkvětu. Někdy šlo o závody nové, jako například státní tabáková továrna, v jiných případech se jen některý z podniků přestěhoval do větších prostor z původních, nadále nepostačujících dílen v centru.¹⁴

První dvě soukenické továrny založil Ferdinand Döpfer už v letech 1832 a 1839. Velké podpory se však ani od svých kolegů, ani zaměstnanců nedočkal. Zavádění mechanizace do výroby nakonec vedlo v roce 1848 k několika bouřím soukenických mistrů proti továrnám a strojům, při kterých musela zasahovat i národní garda.¹⁵

Na konci 19. století pak stopy po samostatných soukenických mistrech mizí úplně. Od 2. poloviny 19. století až do dvacátých let 20. století existovalo v Novém Jičíně několik textilních továren na sukno, lodenové, huněné, flanelové a vlněné

¹² *Okres Nový Jičín...*, s. 92; dále také BALETKA, Tomáš – CHOBOT, Karel – CHOBOTOVÁ, Lenka: *Historie a současnost podnikání na Novojičínsku*. Žehušice 2008, s. 20-21.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem*. In: JUROK, Jiří (ed.): *Nový Jičín*. Praha 2011, s. 168-229.

¹⁵ SCHUSTER, Theodor: *Die Geschichte der Arbeiterbewegung in Neutitschein*. In: *Das Kuhländchen*. 12. svazek, Nový Jičín 1931, s. 9-11.

zboží. Největší textilní továrnu vlastnila rozvětvená rodina Preisenhammerů. V poslední třetině 19. století vznikají i kloboučnické továrny, které brzy počtem dělníků a objemem vývozu předstihly i doposud vedoucí textilní průmysl. Nový Jičín se tak stal celosvětově známý jako kloboučnické středisko. Nejvýznamnějšími se staly továrny firmy J. Hückel's Söhne z roku 1867, Antona Peschela z roku 1870 a bratří Böhmů z roku 1908.¹⁶

Mezi další významné tovární provozy patřila produkce lehkých kočárů - bryček, vyráběných v Novém Jičíně od roku 1817. Vyráběny byly pod názvem „najtičajny“ i do Haliče a Ruska. Největším podnikem byla doutníková a tabáková továrna, která v Novém Jičíně vznikla v 2. polovině 19. století. Zřídil ji stát roku 1870 na žádost městské rady a o deset let později měla okolo 2 500 dělníků, především žen. Dalším velkým podnikem byla továrna zemědělských strojů a slévárna s obchodním zázemím v Haliči a na Balkáně, která se vyvinula ze strojírenské dílny Karla Dröblera. Kočárové svítilny začal Josef Rotter vyrábět roku 1879, o třináct let později však přesunul výrobu do Šenova. Známou se stala rovněž Neusserova továrna na varhany a harmonia. Kromě těchto podniků byly v Novém Jičíně dále závody na výrobu kovového zboží, nábytku, kartáčů, slivovice, borovičky, likérů a rumu a dva parní mlýny. Majitelé všech průmyslových závodů se hlásili převážně k německé národnosti.¹⁷ V roce 1869 byla také ve městě založena soukromá plynárna, kterou roku 1892 město odkoupilo. V témže roce byla vybudována i vodovodní síť. Elektrárna sloužila městu od roku 1911. Všechny tyto podniky významně navýšily městský rozpočet a zlepšily životní podmínky jeho obyvatel.¹⁸

V polovině 19. století v Novém Jičíně žilo 7 743 občanů, většinou německé národnosti, ale formovala se zde i česká menšina, nabírající na významu zvláště

¹⁶ *Okres Nový Jičín...*, s. 92-93; obecně k tématu viz také BALETKA, Tomáš – CHOBOT, Karel – CHOBOTOVÁ, Lenka: *Historie a současnost podnikání na Novojičínsku*. Žehušice 2008.

¹⁷ Výčet podniků uvádí HANÁK, Jan – HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis okresu novojického*. In: *Novojicko*, č. 4, Nový Jičín 1961, s. 2-4; blíže také KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem...*, s. 173-180.

¹⁸ KLADIWA, Pavel – POKLUDOVÁ Andrea - KAFKOVÁ, Renata: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850-1914. Díl II/2. Finance a infrastruktura*. Ostrava 2009, s. 33, 86-87 a 49.

po roce 1918. Největšího nárůstu počtu obyvatel se město dočkalo ke konci 19. století, jak také dokazuje následující tabulka:¹⁹

Nárůst počtu obyvatel:

Rok	Plocha v ha	Počet domů	Počet obyvatel	České národnosti	Německé národnosti	Jiné národnosti
1869	-	858	8 645	-	-	-
1880	-	830	10 272	1 106	9 017	149
1900	558	919	12 003	1 088	10 654	261
1910	557	1 061	13 859	2 047	11 575	237
1921	557	1 152	13 226	3 917	8 635	674
1930	668	1 357	13 997	4 236	9 220	541
1950	2 230	1 973	14 699	-	-	-

Měnily se i jednotlivé počty věřících. V roce 1900 se tak ke katolickému vyznání hlásilo 11 560 obyvatel města, k evangelickému 186 a k židovskému 253 věřících, zatímco o dvacet let dříve to bylo 253 evangelíků a 275 židů.²⁰

Německou majoritu města začaly od šedesátých let 19. století reprezentovat i německé spolky, soustředěné od roku 1886 v německém Spolkovém domě. Rovněž všechny školy, obecné chlapecké i dívčí a od počátku 70. let 19. století též měšťanské školy, byly německé. V roce 1858 vznikla v Novém Jičíně německá nižší trojtřídní reálná škola, spojená až do roku 1871 pod společnou správou s hlavní školou. O sedm let později byla nižší reálná škola rozšířena na úplnou vyšší. Na konci první světové války bylo v Novém Jičíně zřízeno i německé soukromé gymnázium, které bylo po vzniku nové republiky postátněno a spojeno s vyšší reálnou školou. Od 1. září 1922 vyšší reálná škola zcela zanikla a dále fungovalo již jen německé státní reálné gymnázium. První česká obecná škola byla ve městě

¹⁹ BARTOŠ, Josef- SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Okresy Opava, Bílovec, Nový Jičín*. Olomouc 1995, s. 172.

²⁰ Tamtéž.

otevřena až v roce 1906 a teprve po vzniku samostatné Československé republiky v Novém Jičíně přibyla i česká měšťanská škola a roku 1921 také gymnázium.²¹

Tištěná literatura vznikala od poloviny 19. století v tiskárně Jana Nepomuka Enderse. Poté, co získal koncesi na tiskárnu v Novém Jičíně, začal v roce 1851 vydávat ilustrovaný týdeník *Die Biene* a později i noviny *Neutitscheiner Wochenblatt*. Tiskl také povídky, novely, pohádky a kalendáře. Další německá tiskárna, Rainera Hosche, pak v Novém Jičíně fungovala až do roku 1945. Od osmdesátých let 19. století vydávala také německý týdeník *Deutsche Volkszeitung*, který předchází noviny *Neutitscheiner Wochenblatt* nahradil. Českou produkci zaštiťovala tiskárna Kryl a Scotti, působící v Novém Jičíně od roku 1909 až do okupace, kdy rodina odešla do Kroměříže.²²

Dělníci se sdružovali nejen v českých, ale i německých odborech. Tradici dělnických sociálních spolků a hnutí v Novém Jičíně je možné sledovat již od 12. září 1869, kdy byl ve městě založen dělnický vzdělávací a podpůrný spolek. Jeho zástupce se v roce 1874 zúčastnil ustavujícího sjezdu rakouské sociální demokratické strany v Neudorfu, o osm let později vznikl spolek „Všeobecné dělnické a nemocenské pokladny“.²³

Město Nový Jičín tak na přelomu 19. a 20. století bylo významným hospodářským a správním centrem regionu Kravaňsko.

²¹ CHOBOT, Karel: *Počátky škol v Novém Jičíně*. In: *České gymnázium v Novém Jičíně*. Almanach k 75. výročí založení školy. Nový Jičín 1996, s. 7-14.

²² MOCEK, Michal: *K dějinám tiskařských firem „Kryl a Scotti“ a „Karel Kryl“*. 1909-1050. In: *VSONJ*. 49. svazek, s. 55-67; dále také BALÁŠ, Miloslav: *Kulturní místopis Novojičínka*. Nový Jičín 1967, s. 133-134.

²³ OTTO, Karel (ed.): *Čtení o Novém Jičíně*. Nový Jičín 1963, s. 30-32.

Nacionalismus

Demonstrací vzájemné národní sounáležitosti německy hovořících obyvatel města Nového Jičína se v květnu roku 1902 stalo dlouho připravované odhalení pomníku Josefa II., „*císaře a přítele německého lidu*“.²⁴ Tato v pravdě významná událost v životě obyvatel byla mimo jiné dalším políčkem novojičínské české menšiny v jejím nerovném boji vůbec za udržení své existence, nemluvě o rozvoji jejího působení či šíření národní myšlenky.

Po vydání ústavy z 15. prosince 1867, zaručující občanům právo shromažďovací, petiční a spolčovací, se společenský ruch ve městě soustředil zejména kolem spolků rozličného zaměření.²⁵ Jejich členové se rekrutovali především z řad střední a vyšší střední vrstvy, mezi kterou sice měla své zastoupení i česká menšina v podobě několika úředníků, a Čtenářský spolek (Leseverein) i Dělnický vzdělávací a podpůrný spolek (Arbeiter-Bildungs- und Unterstützungsverein) odebírali i česká periodika, ale až do příchodu nejvýraznějších zastánců české novojičínské menšiny, Františka Špačka, Ferdinanda Dostála či Karla Dostála-Lutinova a Jana Šrámka, se Češi samostatně nespolečovali ani výrazněji neprojevovali. Nejostřejší střety na národnostním kolbišti tak přinesly až poslední dvě dekády 19. století. V té době se také některé z původních spolků staly platformou pro formování národnostního boje a vznikaly i spolky nové, tímto tématem se zabývající již ze své podstaty.²⁶

Češi se do města dostávali jako zaměstnanci státu, byli úředníky krajského soudu, okresního hejtmanství a tabákové továrny, ale také učiteli na místních školách, v největším počtu však jako dělníci, pracující v novojičínských továrnách. Ani jedna z těchto skupin nebyla ve výhodné počáteční pozici vyvíjet jakoukoliv národnostní, osvětovou či kulturní činnost. Větší možnosti pak měli zástupci tzv. svobodných povolání, kteří se na rozdíl od nich nenacházeli v závislém postavení a nemuseli mít strach z perzekuce na pracovišti či ztráty zaměstnání.²⁷ Samotné údaje o početnosti Čechů ve městě byly v té době dost nejednoznačné.

²⁴ DV, 29. ročník, č. 40, Nový Jičín 17. 5. 1902, s. 1-5 a č. 41, 21. 5. 1902, s. 2-7.

²⁵ K spolkovému životu viz blíže v kapitole Umění.

²⁶ KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem...*, s. 206-207.

²⁷ *Menšina novojičická* In: Kalendář z Kravařska na rok 1908. 2. svazek, Příbor 1907, s. 37.

Při sčítání lidu se totiž neuváděla národnost, ale obcovací řeč, což vedlo ke zkresleným výsledkům. Podle údajů tabulky uvedené v předchozí kapitole by se mohlo zdát, že se ve městě při sčítáních v letech 1880 a 1900 vyskytovalo kolem 1 100 Čechů, vlastní odhady představitelů české menšiny však mluvily až o dvojnásobném počtu osob. Mnohdy stačila i chabá znalost němčiny k tomu, aby byl dotyčný či dotyčná sčítacím komisařem označen za Němce.²⁸

První výraznou osobností českého národnostního působení ve městě se stal JUDr. František Špaček, který si v Novém Jičíně v roce 1885 otevřel soukromou advokátní praxi. Ihned po svém příchodu navázal kontakt s Josefem Mňukem, učitelem na Starém Jičíně a později školním inspektorem, či bratry Váhalíkovými, studenty v Praze a spoluorganizátory vlasteneckého hnutí Mladá Morava, kteří také svým působením podnítili Moravskoslezskou besedu v Praze, aby novojičínské české menšině darovala tzv. Škodovu knihovnu o 200 svazcích. Pro nedostatek vhodných prostor byl však celý soubor umístěn v nedaleké Loučce u Nového Jičína, u místního řídícího učitele Kulheima, a to až do doby, než byla ve městě zřízena Česká beseda. František Špaček stál v pozadí vzniku Ústřední záložny pro kraj Novojičínský, základního kamene finanční podpory místního vlasteneckého hnutí, a Příborsko-novojičínského hospodářského spolku Metoděj, který se stal významným zprostředkovatelem pomoci a podpory českým rolníkům v regionu. Od svého založení v dubnu roku 1885 se spolek zaměřil nejen na přednáškovou činnost v českých vesnicích o nových chovatelských či pěstitelských postupech, ale organizoval i hromadný nákup hnojiv či budování meliorací. Spolupodílel se i na mnoha regionálních zemědělských výstavách. Díky působení spolku také v kraji vznikly první české zemědělské školy. Plně podporoval i zřízení české školy v Novém Jičíně propagací akce „České dítě do české školy“. V roce 1894 se spolek rozdělil na příborskou část a novojičínskou, se sídlem na Starém Jičíně. Své jméno při svém založení získal spolek Metoděj podle moravského arcibiskupa, jehož si v témže roce Moravané připomínali oslavami milénia od jeho úmrtí.²⁹

²⁸ SOKA NJ, Archivní soubor fond Okresní úřad Nový Jičín, (1819) 1850 - 1938 (1951), Sčítací operáty, inv. č. 712; dále také *Moravské Kravařsko...*, s. 233 a OTTO, Karel (ed.): *c. d.*, s. 33.

²⁹ HANÁK, Jan: *Ke stému výročí založení českého zemědělského spolku „Metoděj“ na Novojičínsku*. In: VSONJ. 36. svazek, s. 69-70.

Odezvou na německé straně bylo roku 1888 založení Nacionálního spolku německých měšťanů a sedláků (Nationalverein deutscher Bürger und Bauers), který si za úkol vytýčil podobné obecné cíle, a to ochranu hospodářských zájmů místních živnostníků, zemědělců a průmyslníků v národních konotacích. Jeho aktivita však brzy poklesla a nijak výrazně proti svým českým protivníkům nezakročil.³⁰ Čelným představitelem německého odporu vůči snažení české menšiny se tak ve městě stal Německý lidový spolek (Deutscher Volksverein), který se zformoval krátce před koncem 19. století. Na jeho ustanovující schůzi přednesl proslov i radikální nacionalista a poslanec říšské rady Karl Herman Wolf, a v brzké době již vedení spolku spolupracovalo i s nepolitickými organizacemi, jako Tělocvičný spolek (Turnverein), Prázdninové sdružení „Germania“ (Ferialverbindung Germania), spolek Železný prsten (Eisener Ring) či Svaz Němců severní Moravy (Bund der Deutschen Nordmährens). Všechna tato sdružení se shodla na potřebě hájit národní zájmy německého obyvatelstva v Novém Jičíně a jeho okolí a chránit město i region proti další „slovanské invazi“ či sílícímu vlivu české menšiny. Ne všichni němečtí občané města se však s idejemi spolku ztotožňovali. Odrazovaly je radikální postoje některých z jeho členů vůči židům, sociálním demokratům a křesťansko-sociálním myšlenkám.³¹ Německý lidový spolek zastupoval především zájmy učitelů, úředníků a příslušníků svobodných povolání, proti tradiční obsadě městské radnice v podobě členů nejvýznamnějších řemeslnických, živnostnických a obchodnických rodin, mezi které patřili i Johann Hückel senior a jeho syn August, kteří se svými preferencemi klonili spíše k myšlenkám liberalismu. Ti však podle mínění představitelů spolku nedostatečně hájili zájmy jiných profesních skupin, natož ty národní.³² Působení spolku v komunální politice pak vedly k roztržkám na radnici a bouřlivým obecním volbám roku 1906, které musely být opakovány. Nezvítězila ani jedna z obou kandidujících stran, a Živnostenská strana (Gewerbepartei), zastupující zájmy dosavadního vedení radnice, podala na průběh voleb ve třetí kurii stížnost. Po zopakování volby se i přes mohutnou předvolební kampaň, která jim předcházela a vedena byla především Německým lidovým

³⁰ KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem...*, s. 207.

³¹ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. XV; dále také KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem...*, s. 191 a 211.

³² KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem...*, s. 192-193.

spolkem v čele s JUDr. Wilhelmem Freisslerem na stránkách místního tisku,³³ ujal vedení radnice na další tři léta Ferdinand Czeiczner, než na svou funkci v srpnu roku 1908 ze zdravotních důvodů rezignoval. Na jeho místo poté nastoupil Ing. Jakob Ulrich, kandidát Německého lidového spolku.³⁴

To, že bylo německé radikály ve městě nejvíce slyšet, také díky místnímu tisku, jež jim byl příznivě nakloněn, ještě neznamenalo, že byla jejich podpora u veřejnosti enormně silná, jak vidno i na příkladu výsledků voleb z roku 1906. Většina představitelů městské elity se rekrutovala především z rodin starousedlíků, s tradičně na obchod či řemeslo orientovanými profesemi, případně nově příchozích, kteří však své pozice upevnili právě rodinnými a přátelskými svazky s místními měšťany, jako v případě starostů Huga Fuxe či Wilhelma Grommana.³⁵ Obyvatelé města Nového Jičína tak sice ve svém spolkovém počínání horovali pro ochranu německého jazyka a německých zájmů německého regionu, ale spíše ve smyslu lokálního patriotismu.³⁶ V tomtéž duchu vznikl i Spolek Novojičínských ve Vídni (Verein der Neutitscheiner in Wien), organizace podporována tamními novojičínskými rodáky, která je nejen sdružovala, ale také pomáhala studentům z rodného kraje, kteří do metropole mocnářství nastoupili na studia. Výraznými osobnostmi založeného spolku byli Dr. August Bielka von Karltru, osobní lékař císaře Františka Josefa I., a Dr. Wilhelm Haas, skriptor univerzitní knihovny ve Vídni. Formování spolku započalo již v první polovině osmdesátých let 19. století, ale stanovy byly vypracovány a předloženy ke schválení až v roce 1894. Členy spolku se stali nejen ve Vídni usazení rodáci z regionu, ale i samotná novojičínská městská obec a záložna, spolu s dalšími významnými postavami společenského a kulturního života ve městě, jako starosta Hugo Fux, radní Rainer Hosch, farář P. Josef Prorok, nebo bratři August a Johann Hückelové. Spolek se

³³ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. II; dále také DV, 33. ročník, č. 44, Nový Jičín 2. 6. 1906, s. 4-5; č. 45, 6. 6. 1906, s. 3; č. 47, 13. 6. 1906, s. 7; č. 49, 20. 6. 1906, s. 1 a 4; č. 52, 30. 6. 1906, s. 1 a 5-6; č. 53, 4. 7. 1906, s. 4; č. 54, 7. 7. 1906, s. 5; č. 56, 14. 7. 1906, s. 4-5 a 10; č. 54, 7. 7. 1906, s. 5.

³⁴ K proměně komunální politiky v Novém Jičíně více viz KAFKOVÁ, Renata: *Nový Jičín*. In: KLADIWA, Pavel – POKLUDOVÁ Andrea - KAFKOVÁ, Renata: *Lesk a bída ... , Díl II/1. Muži z radnice*. Ostrava 2008, s. 591-660.

³⁵ KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem...*, s. 190 a 192.

³⁶ Viz kapitoly Umění a Věda a technika.

mohl pochlubit i přízní dalších důležitých osobností z celého Předlitavska, většinou opět s novojičínskými kořeny. Ať už to byl akademický malíř Eduard Veith, emeritní profesor P. Dominik Bilimek, kustod sbírek na zámku v Miramare, či Eduard rytíř von Orel, zámecký hejtman tamtéž. Činnost spolku se orientovala především na finanční a hmotnou podporu, a to dětí krajanů přímo ve Vídni žijících i již výše zmíněných studentů. Jeho členové však přispívali i na potřeby rodného města a výrazně se zasadili také o vznik novojičínského Muzejního spolku a podporovali místní muzeum i hmotnými dary do jeho sbírek.³⁷

S extrémními projevy antisemitismu se občané měli možnost setkat především na stránkách místního tisku, například u článků věnovaných v úvodu zmíněné Dreyfusově aféře, kterou Deutsche Volkszeitung pouze věcně sledovaly bez vlastních komentářů, ale zato detailně.³⁸ Židovská menšina se ve městě začala opět usazovat v polovině 19. století, kdy si zde pořídil dům její první zástupce, majitel hostince Ignaz Sachs. Postupně jej následovaly i další židovské rodiny, především z nedalekých Hranic na Moravě a Lipníka nad Bečvou, které začaly skupovat domy v blízkosti náměstí, v místech kde stávalo před jejich vyhnáním v polovině 16. století původní židovské ghetto. Úspěšně se věnovali pohostinství, obchodu s potravinami a výrobě a prodeji alkoholu, což byl důvod nevraživosti původních měšťanů, avšak k výrazným projevům nevole z jejich strany nedocházelo. Ochrannou ruku nad židovskou menšinou držel jeden z nejvýznamnějších novojičínských starostů, JUDr. Hugo Fux. Většinou se totiž jednalo o rodiny movité, které městu přinesly další kapitál a hospodářský rozvoj. Svým dětem dopřály i kvalitní vzdělání a v druhé generaci se tak začali objevovat i lékaři, soudci, inženýři, advokáti a profesori. Část vysokoškolsky vzdělaných židů byla do města kvůli svému zaměstnání přeložena, část inteligence tvořili právě potomci místních rodin, jako také

³⁷ SOkA NJ, Archivní soubor fond Spolek novojičínských rodáků ve Vídni, 1884 – 1939, inv. č. 1, 9 a 30; dále také POLÁCH, Radek: *August Bielka rytíř von Karltru a počátky Spolku Novojičínských ve Vídni*. In: *Vlastivědný sborník Novojičínka* (dále VSNJ). 61. svazek, s. 59-66.

³⁸ DV, 21. ročník, č. 88, Nový Jičín 3. 11. 1894, s. 2 a 3; DV, 21. ročník, č. 89, 7. 11. 1894, s. 1; č. 90, 10. 11. 1894, s. 2; č. 92, 17. 11. 1894, s. 2; č. 100, 15. 12. 1894, s. 1; č. 102, 22. 12. 1894, s. 1; č. 103, 26. 12. 1894, s. 1; č. 104, 29. 12. 1894, s. 2; DV, 22. ročník, č. 1, 2. 1. 1895, s. 2; č. 2, 5. 1. 1895, s. 2; č. 3, 9. 1. 1895, s. 1 a 2; DV, 25. ročník, č. 1, 1. 1. 1898, s. 3-4; č. 2, 5. 1. 1898, s. 2; č. 3, 8. 1. 1898, s. 1-2; č. 4, 12. 1. 1898, s. 1; č. 5, 15. 1. 1898, s. 2 a 3; č. 6, 19. 1. 1898, s. 1; č. 7, 22. 1. 1898, s. 1 a 2; č. 8, 26. 1. 1898, s. 4; č. 9, 29. 1. 1898, s. 1.

městský lékař a zubař Julius Perl. Novojičínští židé se hlásili především k německé národnosti.³⁹

O vznik náboženské obce začali představitelé židovské menšiny usilovat již od 50. let 19. století. K modlitbám se scházeli v domech svých členů. V roce 1868 získali povolení se setkávat pod hlavičkou náboženského sdružení, které o sedm let později pořídilo pozemek od obce Šenov, na kterém byl založen židovský hřbitov. Kde své mrtvé pochovávali do té doby, není známo.⁴⁰

V roce 1881 byla ministerstvem školství a kultu schválena i žádost o vytvoření židovské náboženské obce. Ta fungoval pouze z členských příspěvků a poplatků za náboženské úkony, ze kterých mimo jiné platila i své řezníky, odpovídající za rituálem předepsané maso. Zároveň měla dozor nad spolky, převážně podpůrného charakteru.⁴¹

O stavbě vlastní synagogy bylo rozhodnuto v roce 1896, kdy měla obec 169 členů, z nichž z Nového Jičína pocházela necelá polovina. Ostatní tvořili židé z okolních měst, kteří pod správu náboženské obce rovněž přináleželi. Komitét v čele s lékařem Samuelem Perlem započal s výběrem financí potřebných na stavbu templu. Plány se však začaly připravovat až po čtyřech letech, zřejmě s ohledem na postup sbírek. Pozemek byl zakoupen v roce 1905 a o tři roky později byla nová synagoga 12. dubna slavnostně otevřena.⁴²

Stěžejní témata, jimž se český tábor věnoval v období okolo přelomu 19. a 20. století, se týkala organizace spolkové činnosti jako takové a podpory českého školství. Po odchodu Františka Špačka z Nového Jičína jej na jeho místě v advokátní praxi i v čele české menšiny vystřídal v roce 1893 Ferdinand Dostál. Ve spolupráci s Františkem Derkou se ještě v témže roce zasadili o založení České besedy. Za jeho účinné právní i finanční pomoci vzniklo družstvo pro zřízení Národního domu, coby sídla České besedy i již zmíněné Škodovy knihovny, které

³⁹ SOKA NJ, Archivní soubor fond Židovská náboženská obec Nový Jičín, 1896 – 1910, inv. č. 1; dále také HANÁK, Jan: *K historii židovských náboženských obcí v Novém Jičíně*. In: VSONJ. 48. svazek, Nový Jičín 1992. 12-14 a 18.

⁴⁰ HANÁK, Jan: *K historii židovských...*, s. 15.

⁴¹ SOKA NJ, Archivní soubor fond Židovská náboženská obec Nový Jičín, 1896 – 1910, inv. č. 3; dále také HANÁK, Jan: *K historii židovských...*, s. 15-16.

⁴² SOKA NJ, Archivní soubor fond Židovská náboženská obec Nový Jičín, 1896 – 1910, inv. č. 3; dále také HANÁK, Jan: *K historii židovských...*, s. 17-18.

pak v následujícím roce zakoupilo dva domy na Obertorstrasse (dnes ulice K Nemocnici). Zájem o přestavbu domů pro potřeby národa však u Čechů z okolí veliký nebyl. Ve veřejné sbírce na rekonstrukci se sešlo sotva 1000 K, včetně příspěvků samotných představitelů české novojičínské menšiny, zbývající částka byla doplacena ze soukromých prostředků. Následné přestavby a úpravy budovy po získání hostinské a hotelové koncese zatížily družstvo půjčkami, neboť v související sbírce se tentokráte sešlo nepostačujících 7000 K. Získání koncese samotné rovněž provázely komplikace a překážky ze strany úřadů. První žádost roku 1894 byla zamítnuta, s odůvodněním, že kapacita stávajících novojičínských ubytovacích a restauračních zařízení ani tak není zdaleka vytížena a v těsné blízkosti Národního domu stojí hotel a hostinec „Erzherzog Eugen“. Občerstvení v Národním domě v té době zajišťovala Česká beseda, která měla oprávnění podávat svým členům jídlo a nápoje. Členská základna Besedy se tak rázem zvýšila na 1000 osob, neb se jejím členem stal každý, kdo se zapsal a složil roční poplatek ve výši 40 h. Oficiální koncesi pak družstvo získalo prostřednictvím jisté paní Bilímkové, majitelky hostince na Mühlgasse (ulice Hoblíkova), která ji družstvu přenechala.⁴³

V roce 1894 byla na novojičínských měšťanských školách zavedena čeština jako nepovinný předmět, od roku 1907 pak začala její výuka i ve vyšších třídách obecných škol. Spíše než o výsledek úspěšného snažení české menšiny šlo o pokus města odstranit argumenty pro vznik samostatné české školy. Na jejím zřízení se pracovalo již od roku 1895, kdy Ústřední záložna pro kraj Novojičínský zakoupila za tímto účelem dům na Rudolfsring (ulice Sokolovská). Jeho majitelka, paní Liewehrová, však po nátlaku ze strany německých nacionalistů od prodeje ustoupila a z prvního pokusu o vznik školy pro děti českých úředníků, učitelů a dělníků ve městě sešlo.

V roce 1898 byla při příležitosti oslav 100. narozenin Františka Palackého v jeho rodných Hodslavicích založena Matice Palackého, která měla všechny své síly napnout k dosažení tohoto nesnadného cíle. Té se roku 1901 podařilo zakoupit budovu na Höckring (ulice Gen. Hlad'ů), ve které vznikla první česká mateřská škola. Výstavbu přízemní dvoutřídní školy v zahradách již však okresní rada nepovolila. Snahy o stavbu školní budovy v následujících letech připomínaly více

⁴³ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. XV; dále také *Menšina novojičická...*, s. 38-39.

než cokoliv jiného stolní tenis. Matice Palackého požádala město o zřízení stavební linie pro zamýšlenou stavbu školy. Té bylo vyhověno a spolek tak podal žádost o stavbu obytné budovy, kterou však obecní výbor zamítl. Matice se obrátila na okresní hejtmánství, které rozhodlo v její prospěch, stejně jako moravský zemský výbor, ke kterému podala proti rozhodnutí obce stížnost. Psal se rok 1904, když na základě tohoto rozhodnutí podala k městskému výboru Matice další žádost, která opět byla zamítnuta. Tentokrát na základě posudku stavitele Richarda Klosse, který podle plánů zamýšlené budovy konstatoval, že není vzhledem k absenci kuchyní, spížírny, sporáků, kamen a prádelny pro obývání vhodná, na druhou stranu byl projekt obdařen podle jeho mínění příliš širokým schodištěm a velkým počtem toalet. Zemský moravský výbor opět rozhodl ve prospěch českého tábora, toto dílčí vítězství však bylo dvojsečné. Vyrozumění obsahovalo dodatek, podle kterého mělo Matici Palackého stavební podmínky nadiktovat město samotné. Zástupci města se proti rozhodnutí opět ohradili a podali stížnost k správnímu soudu, která měla navíc odkladný účinek. Stání u soudu se odehrálo 30. června 1905. Během něj byly námitky města označeny za neodůvodněné a zřízení školy již nestálo nic v cestě. Tedy kromě předchozího rozhodnutí zemského moravského výboru, kterého obec beze zbytku využila. Otálela s předepsáním stavebních podmínek tak dlouho, až o ně Matice Palackého zažádala zemský stavební výbor, který tak učinil v červnu 1906. S výukou sedmačtyřiceti dětí bylo započato 5. listopadu 1906 v provizorních prostorách na Mühlgasse (ulice Hoblíkova), jejichž získání se rovněž neobešlo bez dalších peripetií. Vlastní budova české školy byla slavnostně otevřena v listopadu následujícího roku. V říjnu roku 1912 se pak škola stala veřejným ústavem, povinným pro české děti nejen z Nového Jičína, ale také Žiliny, Šenova a Bludovic.⁴⁴

Česká menšina v Novém Jičíně se však kromě vnějšího nepřítele v podobě všeho německého potýkala i s vnitřními problémy. Mezi samotnými představiteli národního života docházelo k roztržkám a neshodám, navíc se nedařilo navázat výraznější spolupráci s českým venkovem, a i místní Češi se ke své národnostní příslušnosti z valné většiny hlásili jen vlažně a ve svém vlastenčení se chovali

⁴⁴ SOKA NJ, Archivní soubor fond Česká obecná škola, Nový Jičín, 1906-1939 (1945), inv. č. 1 a 2; dále také *Menšina novojičická ...*, s. 40-42; dále také KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem...*, s. 213-214.

nedůsledně. I přes výzvy dále nakupovali v německých obchodech, využívali služeb německých řemeslníků, navštěvovali německé pivnice, bez ohledu na národnostní faktor. Zvláštní postavení v rámci národního boje pak měli dělníci. Přestože jejich většinu tvořili obyvatelé českého venkova, o národnostní otázku se zajímali jen v omezeném počtu, i s ohledem na myšlenky internacionalismu, které propagovala sociální demokracie.⁴⁵

Osobnosti boje o zachování či rozšíření práv obou národních táborů ve městě zastoupených byly rovněž významnými představiteli nejen novojičínského kulturního a společenského života. Česká menšina se německé většině snažila postavit a hájit své požadavky v nerovném boji Davida s Goliášem. Němci ve městě Čechy nejen převyšovali početně. Navíc byli podpořeni širokou škálou německých spolků, soustředěných kolem německého spolkového domu, hájících zájmy německých živnostníků a řemeslníků, podporujících německé chudé, žáky i studenty nebo německou kulturu hudbou, zpěvem, tancem a přednáškami, rozvíjejících německou tělesnou zdatnost. Byl to ale přeci jen boj s dílčími vítězstvími, a proto ne zcela neúspěšný.

JUDr. Ferdinand Dostál/Otakar Bystřina

Jeden z čelných představitelů české menšiny v Novém Jičíně, spisovatel a humorista Ferdinand Dostál, tvořící pod pseudonymem Otakar Bystřina, se narodil 23. května 1861 ve Věrovanech u Přerova. V roce 1871 nastoupil na Slovanském gymnáziu v Olomouci. Při studiu patřil mezi žáky s dobrým prospěchem, nejvíce vynikal v kreslení, ale výborné známky obdržel i z matematiky, němčiny a latiny. Dne 11. listopadu 1878 však byl z ústavu vyloučen, jako potrestání za jistý, blíže nespecifikovaný prohřešek, označený v jeho katalogovém listu pouze jako výtržné chování při návštěvě hospody. Vyloučený Ferdinand Dostál vzápětí podal přihlášku na gymnázium v Chrudimi. Na tomto vzdělávacím ústavu pak v témže školním roce složil i maturitní zkoušku.⁴⁶ Po studiu práv na české univerzitě v Praze pracoval jako koncipient nejprve v Plumlově, poté v Prostějově a Vyškově, a v roce 1890 nastoupil

⁴⁵ *Menšina novojičká ...*, s. 45.

⁴⁶ BALÁŠ, Miloslav: *c. d.*, s. 141; dále také KOPEČEK, Pavel: *Vivat academia. Středoškolské studium Otakara Bystřiny*. In: *Otakar Bystřina a současná doba. Česko slovenské kolokvium*. Věrovan 2006, s. 105-109.

v brněnské advokátní kanceláři Adolfa Stránského. V moravské metropoli vytrval tři roky, než se usadil v Novém Jičíně, kde převzal advokátní praxi po Františku Špačkovi. V bouřlivém nacionálním prostředí Nového Jičína se společně s Františkem Derkou angažoval především ve věci zřízení české školy a během stavby Národního domu.

V Novém Jičíně žil až do své smrti, s malou přestávkou v letech 1921-1927, kdy se přestěhoval i s rodinou do Brna. Kvůli nedostatku případů, které by pokryly náklady na provoz kanceláře, se však po šesti letech do Nového Jičína vrátil.

Pod pseudonymem Otakar Bystřina psal především humoristické povídky z rodné Hané. Proslavila ho schopnost psychologické drobnokresby, s jakou oživoval jadrné hanácké postavičky ve sbírkách „Hanácké figurky“ a „Hanácká legenda“, či při literárním zpracování humorných příběhů ze své advokátní praxe v dílech „Pápení“ a jeho revidovaném vydání „Přes tři řeky“, „Jak se naši škádlívají“ a dvoudílné sbírce „Bystřinův smích“.⁴⁷

Mezi jeho blízké přátele patřili malíř Jožka Uprka, varhaník a sběratel lidových písní Martin Zeman nebo pedagog a spisovatel Matuš Beňa. Jejich společné zážitky pak vykreslil ve vzpomínkové knize „Súchovská republika“.⁴⁸ V Novém Jičíně jej pak navštěvovali básník Josef Kalus, spisovatel Čeněk Kramoliš či básník Josef Svatopluk Machar. O vřelém přátelství s Petrem Bezručem vypovídá nejen jejich vzájemná korespondence, ale i koupě společné chalupy na Ostravici. Zemřel 18. července 1931 při návštěvě Ostravice. Stalo se tak krátce po posledním společném výletu do Frenštátu a na Radhošť právě s Petrem Bezručem.⁴⁹

JUDr. František Derka

Další rodák z Hané, Ferdinand Derka, se narodil 5. dubna 1867 v Morkovicích na Kroměřížsku. Po studiu na kroměřížském gymnáziu a práv na české univerzitě v Praze nastoupil na místo koncipienta v Novém Jičíně.⁵⁰

⁴⁷ BALÁŠ, Miloslav: *c. d.*, s. 141 a SIVEK, Alois: *Dopisy Otakara Bystřiny Petru Bezručovi. 1912-1931*. Nový Jičín 1967, s. 5-6.

⁴⁸ Více k fenoménu Súchovské republiky viz *Otakar Bystřina a současná doba. Česko slovenské kolokvium*. Věrovany 2006.

⁴⁹ SIVEK, Alois: *c. d.*, s. 8-9.

⁵⁰ BALÁŠ, Miloslav: *c. d.*, s. 150.

S Ferdinandem Dostálem se podílel na kulturním a spolkovém životě české menšiny. Společně se zasadili právě o vznik Národního domu či české školy, o funkce ve spolcích se dělili a jejich rodiny se často stýkaly. Rozděloval je však názor na politiku, protože František Derka byl otevřeným podporovatelem realistické strany Tomáše G. Masaryka, se kterým se osobně znal již z dob svých pražských studií, a v letech 1907-1911 organizoval i volební kampaň za jeho zvolení do říšského sněmu. Názorové třenice se mezi oběma spolupracovníky začaly vyhrcovat, a jejich spory se neblaze odrazily i v životě již tak nejednotné české menšiny.

V období první Československé republiky byl po mnoho let členem zastupitelstva města Nového Jičína a ve volebním období 1927-1931 dokonce radním. V roce 1933 se však vzdal své advokátní praxe ve prospěch syna Miroslava.

Zemřel ve Valašském Meziříčí 20. prosince 1940, kam s rodinou odešel po okupaci.⁵¹

Karel Dostál-Lutinov

Básník, překladatel, publicista a čelný představitel literárního hnutí katolická moderna Karel Dostál se narodil 22. září 1871 v Prostějově. Přídomek Lutinov byl poctou jeho otci, rodákovi z obce Lutín. Jako absolvent semináře v Kroměříži zahájil v roce 1890 studia bohosloví v Olomouci. Vysvěcen byl roku 1894 a nastoupil jako kaplan ve svém prvním působišti, Loučné nad Desnou. O rok později již působil jako místní kaplan a duchovní správce zemské polepšovny v Novém Jičíně. A následujícího roku začal vydávat literární časopis *Nový život*. Spolupracoval s oběma novojičínskými českými katolickými spolky, s Českou besedou i Maticí Palackého. Velmi rychle se spřátelil i s kooperátorem novojičínské fary Janem Šrámkem, další výraznou osobou kulturního a společenského života české menšiny. Jan Šrámek také přispíval do *Nového života*, a to i po svém odchodu z Nového Jičína roku 1901. Postupně se však začali názorově rozcházet. Především v zahraničí šířené myšlenky katolického modernismu o potřebě reformy věrouky a poměrů v církvi obecně, našly odezvu jak v české katolické moderně, tak i u Karla Dostála-Lutinova. Papež Pius X. však tyto postoje jednoznačně odsoudil jako herezi a roku 1907 byla

⁵¹ CHOBOT, Karel: *JUDr. Ferdinand Dostál – Otokar Bystřina a Nový Jičín*. In: *Otokar Bystřina ...*, s. 181-190.

katolická moderna zakázána. V témže roce také končí vydávání časopisu *Nový život*.⁵²

Do sporu se v roce 1903 dostal Karel Dostál-Lutinov i s olomouckým arcibiskupem Theodorem Khonem. Ten jej nejprve suspendoval, aby byl vídeňským nunciem později rehabilitován. Celá záležitost ve svém výsledku jako jedna z mnoha dalších příčin vedla v následujícím roce k arcibiskupově abdikaci.⁵³

Z Nového Jičína odešel Karel Dostál-Lutinov roku 1904 na faru v rodném Prostějově. Spolupodílel se na vzniku tělocvičného hnutí katolické mládeže Orel, jehož název je mu coby autorovi také připisován.

Jako básník debutoval souborem písní, pohádek a legend „Sedmikrásky“, dále vydal sbírky „Království Boží na zemi“, „Potulný zpěvák“, „Osudy“, „Orlí fanfáry“, „Šlehy a něhy“, „Písně tvorů“ a v hanáckém nářečí vytvořené „Ryme a špryme“. Je také autorem libreta opery „Honza hrdina“, dramatické pohádky „Popelushka“ i náboženských spisů. Překládal z italštiny, němčiny a angličtiny.⁵⁴

Zemřel 29. listopadu 1923 v Prostějově na cestě ze schůze po ataku mrtvice. Jeho pohřeb se konal 3. prosince 1923 za hojné účasti veřejnosti z Prostějova i širokého okolí. Samotné město bylo ozdobeno smutečními prapory na všech městských budovách, i rozžatými pouličními svítilnami. Zádušní mši ve farním chrámu sv. Kříže za něj sloužil kanovnický prelát Ledochowski, kázání přednesl kanovník Světlík. Na poslední cestě ke hrobu jej doprovodilo na 120 kněžích, po ulicích lemovaných zástupy veřejnosti i školní mládeží. Orel reprezentovalo přes 350 členů, z nichž 150 bylo krojovaných, pod dvaceti prapory s deputací Ústřední rady v čele celého zástupu. Nad hrobem poté promluvili blízký přítel Karla Dostála-Lutinova, spoluzakladatel hnutí katolické moderny Sigismund Bouška a prostějovský starosta Stanislav Manhard. Jménem Družiny literární a umělecké a Orelstva se pak se zesnulým rozloučil i olomoucký novinář Ladislav Zamykal.⁵⁵

⁵² *Orel. Ústřední list československého orelstva*, 8. ročník, č. 12, prosinec 1923, s. 192-194.

⁵³ TRAPL, Miloš: *Monsignore Jan Šrámek*. Olomouc 1995, s. 16; dále také URBANEC, Jiří: *Literární Nový Jičín a jeho osobnosti*. In: JUROK, Jiří (ed.): *c. d.*; s. 332.

⁵⁴ *Orel. Ústřední list československého orelstva*, 8. ročník, č. 12, prosinec 1923, s. 192-194.

⁵⁵ Tamtéž.

Ing. Jakob Ulrich

Poslanec říšského sněmu a jeden z nejvýznamnějších starostů města Nového Jičína a také jediný z nich, který nebyl katolického vyznání, se narodil 1. května 1868 v alsaském Markirchu.⁵⁶ Záhy poté však jeho otec i s celou rodinou uprchl před probíhající prusko-francouzskou válkou do Šumperka, kde se věnoval stavebnictví. Protože později převzal chemické bělidlo, které zřídil jeho dědeček v Rejhoticích nad Desnou, přestěhovala se rodina znovu. Zde Jakob Ulrich spolu se svými sourozenci prožil dětství. Po smrti jeho otce v roce 1877 převzala vedení bělidla matka, která jej nadále provozovala natolik úspěšně, že mohla zajistit svým dětem kvalitní vzdělání.

První tři třídy obecné školy navštěvoval Jakob Ulrich v nedaleké Loučné nad Desnou, čtvrtou třídu a nižší reálnou školu vystudoval v Rýmařově a vyšší v Kroměříži, kde také roku 1885 úspěšně složil maturitní zkoušku. Poté studoval na technické vysoké škole ve Vídni strojírenství a po složení státní zkoušky nastoupil jako strojní a provozní inženýr u námořnictva. Po dvouleté službě se jako záložník vrátil do kraje svého dětství.

V Novém Jičíně od 1. ledna 1896 působil jako inspektor Společnosti pro zkoušení a vyšetřování a vzájemné pojištění parních kotlů. V témže roce, bohatém na převratné změny v jeho životě, zemřela jeho matka a zároveň se Jakob Ulrich oženil 2. června se svou vzdálenou příbuznou, slečnou Bertou Pawlik.

V Novém Jičíně se díky své společenské povaze a hudebnímu nadání brzy zapojil do spolkového života. Byl členem výboru Čtenářského spolku I (Leseverein I), Mužský pěvecký spolek (Männergesangverein) jej zvolil sbormistrem a později i předsedou, stejně tak Živnostenský (Gewerbeverein) nebo Tělocvičný spolek.⁵⁷

Aktivně vystupoval také na politickém kolbišti. Za svůj si vzal boj proti „slovanským vetřelcům“, jak v jeho nekrologu uvedl místní tisk. Jeho plamenné vystoupení proti Badenihovo jazykovým reformám v roce 1897 jej mělo stát i místo komisaře živnostenské inspekce v Chomutově, a to po intervenci okresního hejtmána

⁵⁶ DV, 39. ročník, č. 34, Nový Jičín 27. 4. 1912, s. 1.

⁵⁷ SOKA NJ, Archivní soubor fond Čtenářský spolek I a II, Nový Jičín, 1885 – 1937, inv. č. 2; SOKA NJ, Archivní soubor fond Mužský pěvecký spolek, Nový Jičín, 1854 – 1937, inv. č. 3; SOKA NJ, Archivní soubor fond Německý tělocvičný spolek Nový Jičín, 1864 – 1937, inv. č. 17.

hraběte Adama Romera. Zapojil se tedy do komunální politiky v Novém Jičíně. V roce 1903 se stal náhradníkem a o tři léta později zastupitelem. Přestože nebyl členem rady, vedl v letech 1906-1909 odbor městské plynárny. Pod jeho vedením také prošla plynárna rekonstrukcí. Díky koupi budovy bývalého Spolku katolických tovaryšů bylo možno plynárnu rozšířit. V roce 1907 byl také zvolen členem německé sekce novojičínské okresní školní rady. Tou dobou již rok působil v místní školní radě.

Vítězný volební rok 1909 mu vynesl místo v městské radě a díky velkému počtu hlasů ve třetím volebním sboru se stal starostou města. Získal odbor městské plynárny a vodárny, a protože vedoucí stavebního odboru, stavitel Josef Blum, vyhrál zakázku na provedení stavby tzv. Jubilejní školy, vedl i tento odbor. V době jeho starostování byla budova této školy také dokončena (byla vybudována k oslavě výročí šedesáti let od nástupu císaře na trůn a sídlila v ní dívčí obecná a měšťanská a obecná chlapecká škola), došlo k přístavbě nemocnice, vybudování chorobince, rozšíření hřbitova, posílení vodovodního řádu, zřízení elektrárny a další úpravě plynárny. Vznikl také úřad pro zprostředkování práce a úřad na ochranu dětí. Zasadil se o postátnění reálné školy i zakrytí Mlýnského potoka. V roce 1911 se stal rovněž poslancem říšské rady po drtivé porážce svého sociálně-demokratického protivníka o více než 1 100 hlasů. Svého mandátu si však příliš dlouho neužil.

Zemřel ve věku 44 let, v noci z 26. na 27. dubna 1912 v důsledku srdeční choroby, která se prvně připomněla již v létě předchozího roku.⁵⁸ Pohřbu konaného 29. dubna se zúčastnili občané města i veřejnost z širokého okolí. Školní dívky utvořily špalíry podél Kaiser Josefstrasse (dnes ulice Msgr. Šrámka), Höckring (ulice Gen. Hlad'ů) a na městském náměstí, žáci státní reálné školy pak na Friedhofstrasse (ulice Hřbitovní). Ve smutečním průvodu šli členové Spolku rezervistů (Reservistenverein) a veteránů (Militärveteranenverein) se svými kapelami, dobrovolní hasiči (Freiwillige Feuerwehr), hasiči továrny firmy J. Hückel's Söhne, zástupci svazu mladých „Deutsche Treue“ (Jugendbundesgruppe Deutsche Treue) a sirotci z Koberova sirotčince v doprovodu ctihodných sester. Členové Mužského pěveckého sboru nad hrobem svého zesnulého čestného předsedy zapěli smuteční

⁵⁸ DV, 39. ročník, č. 34, Nový Jičín 27. 4. 1912, s. 1; č. 36, 4. 5. 1912, s. 6 a č. 37, 8. 5. 1912, s. 4.

píseň „Wenn sich zwei Herzen scheiden“ skladatele Ignaze Machanka. Smuteční obřad vedl farář a konsenior Alfred Janik ze Suchdola nad Odrou.⁵⁹

JUDr. Wilhelm Freisler

Další představitel německé většiny ve městě, podporovatel starosty Jakoba Ulricha a jeho spolustraníků z nacionalistického Německého lidového spolku Wilhelm Freisler se narodil 6. prosince 1862 na selském statku v Kujavách., kde také navštěvoval obecnou školu. Později nastoupil na cvičné škole při učitelském vzdělávacím ústavu v Těšíně a v roce 1882 maturoval na německém státním gymnáziu v témže městě. Svá vysokoškolská studia začal v Praze, ale dokončil je v roce 1886 ve Vídni, kde získal i právnícký titul.

Od roku 1887 působil jako praktikant a auskultant při krajském soudě a zároveň jako pomocný učitel zemědělského práva na zemské střední škole v Novém Jičíně. V roce 1890 odešel do Opavy, kde nastoupil na místo koncipienta v advokátní kanceláři Dr. Müllera. O pět let později si pak v Novém Jičíně otevřel vlastní soukromou advokátní kancelář. Své síly upnul především ve prospěch ochrany zájmů německého národa. Zasadil se o zřízení Schillerova památníku v městských sadech a především pomníku Josefu II. na novojičínském náměstí. Jako člen Tělocvičného spolku se podílel na vybudování letního cvičiště a kluziště se zimním pavilonem, společenské a kulturní dění ve městě ovlivňoval i jako člen Mužského pěveckého spolku, Muzejního spolku,⁶⁰ a především v německém Dělnickém spolku (Arbeiterverein) a Německém lidovém spolku, který otevřeně fungoval na bázi politické strany nacionálního charakteru.

Ve volebním období 1903-1906 zastával funkci člena městského zastupitelstva a po volbách v roce 1906 i městské rady, a to až do svého odchodu do Brna. Jako městskému radnímu mu bylo svěřeno předsednictví nadačního výboru. V této pozici se zaměřil především na správu nemocnice a její financování, jakož i přestavbu a rozšíření.

⁵⁹ DV, 39. ročník, č. 35, Nový Jičín 1. 5. 1912, s. 5-6.

⁶⁰ SOKA NJ, Německý tělocvičný spolek Nový Jičín, 1864 – 1937, inv. č. 16 a 19; SOKA NJ, Archivní soubor fond Mužský pěvecký spolek, Nový Jičín, 1854 – 1937, inv. č. 3; SOKA NJ, Archivní soubor fond Muzejní spolek pro Nový Jičín a pro německé Kravaňsko, 1857 - 1945, inv. č. 2.

Ani po svém zvolení do moravského zemského sněmu v roce 1906 na město Nový Jičín nezapomněl a vždy srdatě hájil jeho zájmy. V říjnu 1907 byl zvolen přisedícím zemského výboru. Tuto funkci zastával až do reformy veřejné správy v roce 1928. Při zemském výboru vedl referáty německého zemědělského školství, zemské kulturní rady a elektrifikace. Aby se novému pověření mohl věnovat co nejlépe, přenesl svou advokátní praxi 1. července 1908 do Brna.

Jako muž vysoké politiky zastával i mnoho zodpovědných funkcí. Najdeme je ve správních radách Německé agrární a průmyslové banky v Praze, továrny na zemědělské stroje v Novém Jičíně či Moravsko-slezské vzájemné pojišťovny. Ve výboru zemské kulturní rady vyvíjel mnohostrannou činnost.⁶¹

Zemřel v Brně, 9. dubna 1930. Pohřeb se konal tamtéž, o tři dny později. V inzertní části novin se s ním jako výraznou osobností německé radikální strany na Moravě rozloučili i členové Prázdininového sdružení německých vysokoškoláků „Germania“ a Tělocvičného spolku v Novém Jičíně.⁶²

⁶¹ DV, 57. ročník, č. 42, Nový Jičín 11. 4. 1930, s. 3-4.

⁶² DV, 57. ročník, č. 42, Nový Jičín 11. 4. 1930, s. 7.

Sociální problematika

Široký pojem sociální problematiky v Novém Jičíně přelomu 19. a 20. století zahrnuje jak formování dělnického hnutí, tak řešení životních podmínek a bytové otázky nejnižších vrstev, a to ze strany obce i soukromníků.

Mezi ty druhé zmiňované patří například i majitelé kloboučnické firmy J. Hückel's Söhne. Rozmach podniku v druhé polovině 19. století vedl i k nárůstu počtu jeho zaměstnanců. V roce 1880 stoupl počet dělníků na 700, a továrna tak převýšila množstvím zaměstnanců i největší textilní továrny ve městě. Rozšířením firmy o řadu dalších pomocných provozů jim rovněž dovolilo zaměstnat více lidí. Mimo továrnu pak pracovalo ještě několik set domácích dělníků, převážně žen. Během dalších desíti let stoupl počet zaměstnanců v podniku na 1000 a před vypuknutím první světové války až 2 500 dělníků.⁶³

O své zaměstnance však pečovali i více než jen na základní bázi vydání platu. Započali s výstavbou domů pro své dělníky, úředníky a mistry tovární výroby. Přispívali rovněž na dobročinné účely, primárně se jejich zaměstnanců týkajících. Byla zřízena závodní nemocenská pokladna a ještě před zákonem o povinném pojištění uzavřela firma 1. července 1901 dobrovolně smlouvu o starobním a invalidním pojištění úředníků a dílovedoucích, jejich vdov a sirotků, za něž na dodatečných premiích pojišťovně zaplatila 143 000 K. O dvě léta později vznikla i Dodatečně dotovaná starobní vdovská a sirotčí dělnická zaopatřovací pokladna. Dělníkům se dostalo zajištění i v podobě nemocenské pokladny, do které každoročně vedení firmy přispívalo částkou 12 000 K. Ředitel továrního provozu Wilhelm Kreutz a zároveň švagr trojice bratrů Hückelových pak založil nadaci pro zřízení chudobince, kterou bratři Hückelové podporovali. Například roku 1913 darovali Nadačnímu chudobinci Wilhelma Kreutze 100 000 K. Další poměrně vysokou sumu ve své závěti tomuto fondu odkázal Carl Hückel.⁶⁴ Po smrti jeho staršího bratra Augusta pak byla na základě jeho přání dělníkům vyplacena nádvakem částka

⁶³ BALETKA, Tomáš - CHOBOT, Karel – CHOBOTOVÁ, Lenka: *c. d.*, s. 30-31.

⁶⁴ Zemský archiv v Opavě (dále jen ZAO), Archivní soubor fond J. Hückela synové, továrna na klobouky, Nový Jičín, 1800-1946 (1951), inv. č. 6.

ve výši týdenního, mistrům a úředníkům měsíčního platu.⁶⁵ Ve spolkovém domě se pak konaly tradiční dělnické plesy, či mikulášské nadílky pro zaměstnance továrny.⁶⁶

Svou schopností a ochotou své zaměstnance zmíněným způsobem zaopatřit předešli mnohým problémům, kterým se ostatním místním podnikatelům mnohdy vyhnout nepodařilo. Stávkové hnutí v roce 1899 paralyzovalo kovodělné řemeslo, o rok později stávkovali textilní dělníci, roku 1906 kloboučníci v továrně bratrů Böhmových⁶⁷ a znovu kovodělníci, v následujícím roce dělníci z tabákové továrny a 1912 zase textilní dělníci a zámečníci. Protidrahotní bouře zasáhla Nový Jičín v roce 1910.⁶⁸ Což jen potvrdilo předpoklad majitelů firmy J. Hückel's Söhne, že soustavnou a štědrú péčí o své dělníky a drobnými ústupky vůči jejich požadavkům je možné si zajistit relativní klid i loajalitu zaměstnanců.⁶⁹

Svým dobročinným počínáním se sice orientovali především na pracovníky své továrny, ale podporovali i chudé a znevýhodněné obyvatele města. Po narození třetího dítěte 30. června 1882 se tak například August a Angela Hückelovi rozhodli tuto šťastnou událost oslavit právě dobročinností. August nejprve městu daroval sumu 100 zl. pro pomoc nejpotřebnějším, o pár dní později věnovala samotná matka celých 50 zl. sirotčí nadaci, založené u příležitosti svatby korunního prince Rudolfa a belgické princezny Stephanie.⁷⁰

Samotná Angela Hückelová, manželka nejstaršího z bratrů Augusta, se podílela na činnosti několika dobročinných spolků, zejména na podporu nemajetných školních dětí.⁷¹ Rok co rok se angažovala ve vánoční sbírce finančních prostředků,

⁶⁵ Verwaltungsbericht der Stadtgemeinde Neutitschein für die Zeit von 1912-1938. Nový Jičín 1938, s. 440.

⁶⁶ DV, 24. ročník, č. 3, Nový Jičín 9. 1. 1897, s. 3.

⁶⁷ ZAO, Archivní soubor fond Bratři Böhmové, továrna na výrobu klobouků, Nový Jičín, (1836) 1848 – 1946, inv. č. 31.

⁶⁸ Více viz.: *Okres Nový Jičín...*, s. 93, a OTTO, Karel: *Přehled dějin kloboučnické výroby a národního podniku TONAK v Novém Jičíně*. Nový Jičín 1963, s. 8-14.

⁶⁹ ZAO, Archivní soubor fond J. Hückela synové, továrna na klobouky Nový Jičín 1800-1946 (1951), inv. č. 6, 7, 8.

⁷⁰ Neutitscheiner Wochenblatt für Stadt und Land (dále NW), č. 26, Nový Jičín 1. 7. 1882, s. 3, NW, č. 28, 15. 7. 1882, s. 6.

⁷¹ Byla členkou výborů ve spolcích: Pobočka Nový Jičín Patriotického ženského pomocného spolku pro Moravu (Zweigeverein Neutitschein des Patriotischen Frauen-Hilfsvereines für Mähren) a Místní skupina Nový Jičín ženské a dívčí sekce Německého školského spolku (Ortsgruppe Neutitschein

ošacení a školního vybavení, pravidelně přispívala i firma, darem v podobě klobouků. Její manžel a švagrové pak podpořili její počínání peněžitými dary rovněž jako soukromé osoby.⁷²

Počátky dělnického spolčování ve městě Novém Jičíně sahají až do roku 1869, kdy zde vznikl Dělnický vzdělávací a podpůrný spolek (Arbeiter-Bildungs- und Unterstützungsverein), první na území Moravy.⁷³ Jeho politický vliv však byl minimální. Stal se platformou pro spolupráci českých i německých dělníků bez rozdílů, v duchu myšlenek internacionalismu, přestože i sem nakonec dospěly ozvěny národnostního boje a část českých dělníků roku 1902 vstoupila do Matice Palackého. Dalším spolkem orientujícím se na nižší společenské vrstvy byl Spolek katolických tovaryšů (Katolischen Gesellenverein), který se však zaměřoval především na kulturní produkci a sportovní akce.⁷⁴ Čeští dělníci pak měli možnost se sdružovat v Katolickém spolku dělnickém, který po svém příchodu do Nového Jičína roku 1894 založil kooperátor místní fary Jan Šrámek. Činnost spolku se zaměřila na zřízení knihovny, přednášky a osvětu. Se jménem Jana Šrámka je spojen i vznik ženského podpůrného spolku Budoucnost, založeného 5. července 1899.⁷⁵ Tento spolek se kromě tradiční osvětové a přednáškové činnosti zabýval i praktičtějšími záležitostmi, jako byly hromadné objednávky prádla od českých dodavatelů či výuka členek domácím pracím. Témata přednášek se pak týkala různorodých námětů, od výhod spoření, sociálních poměrů v zahraničí, přes „*přípravu ku stavu manželskému*“ až k „*rozkvětu země české za panování Karla IV*“.⁷⁶

der rauhen- und Mädchenortsgruppe des Deutschen Schulvereines). V tomto spolku na její činnost navázala i snacha Christine, manželka syna Huga, která se zároveň angažovala v Ženském dobročinném spolku (Frauenwohltätigkeitsverein). Blíže viz kapitola Ženy.

⁷² Např.: NW, č. 5, Nový Jičín 31. 1. 1875, s. 5; NW, č. 50, 12. 12. 1875, s. 7; NW, č. 4, 28. 1. 1877, s. 6; NW, č. 5, 4. 2. 1877, s. 6.

⁷³ SOKA NJ, Archivní soubor fond Dělnický vzdělávací a podpůrný spolek Nový Jičín, 1869 – 1931, sign. A-1.

⁷⁴ SOKA NJ, Archivní soubor fond Spolek katolických tovaryšů Nový Jičín, 1863 – 1938, kart. č. 1.

⁷⁵ KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem...*, s. 195 a 209-211; dále také SCHUSTER, Theodor: *c. d.*, s. 42-45.

⁷⁶ SOKA NJ, Archivní soubor fond Křesťansko-sociální ženský spolek Budoucnost, Nový Jičín, 1898-1915, inv. č. 1.

Největší demonstraci síly dělnického hnutí se v Novém Jičíně staly oslavy 1. máje roku 1890.⁷⁷ Hlavní požadavky, vycházející z výsledků socialistického sjezdu v Paříži roku 1889, a to na osmihodinovou pracovní dobu a všeobecné hlasovací právo, byly předneseny i na oslavách 1. května 1890 v Novém Jičíně. Oslavy ve městě samotném proběhly pokojně, shromáždění dělníků čítalo ve výsledku 400 účastníků. Po schůzi v Kesslerově pivnici byl odpoledne dělníkům věnován koncert kapely spolku veteránů. V reakci na bouřlivou situaci na Ostravsku do města sice zavítala vojenská posila,⁷⁸ ale využito jí bylo spíše na Frenštátsku, a ve Štramberku, při potlačování tamních dělnických nepokojů.⁷⁹ Obyvatelé města tak měli možnost přijít do styku s probíhajícími dělnickými nepokoji pouze druhotně, prostřednictvím tisku, či coby občané sídla krajského soudu, u kterého byly projednávány ve zrychleném řízení případy z moravské části Frýdku, a po přenesení kompetencí i z Fulneku.⁸⁰ Soud s frenštátskými tkalci a dělníky ze štramberské vápenky vyvolal vlnu emocí a soucitu s obviněnými, který se částečně odrazil i v komentářích místního tisku.⁸¹ Ten nejprve sice důsledně pokrýval situaci ve všech městech na Moravě i ve Slezsku a v mírné panice rozebíral možnosti obrany proti případným excesům ve městě,⁸² ale obecně byl nakonec s poklidným průběhem novojičínských oslav spokojen, a dělníky ponoukal k takto uvážlivému přístupu i do budoucna. Radikálnější by jejich zájmům prý mohl pouze uškodit.⁸³

Kesslerova pivnice, ve které se oslavy 1. máje odehrály, se brzy stala symbolem novojičínského organizovaného dělnického hnutí. Okolo roku 1897 zde

⁷⁷ SOKA NJ, Archivní soubor fond Okresní úřad Nový Jičín, (1819) 1850 - 1938 (1951), Presidiální spisy, 1868-1918, inv. č. 1410; Blíže k oslavám 1. máje 1890 viz také SCHUSTER, Theodor: *c. d.*, s. 76-78 a 90-93 a TUREK, Adolf: *Rok 1890 na Ostravsku*. In: GROBELNÝ, Andělín – SOBOTÍK, Bohumil: *Dělnické hnutí na ostravsku*. Ostrava 1957, s. 3-78.

⁷⁸ SOKA NJ, Archivní soubor fond Okresní úřad Nový Jičín, (1819) 1850 - 1938 (1951), Presidiální spisy, 1868-1918, inv. č. 1424; dále také DV, 17. ročník, č. 34, Nový Jičín 26. 4. 1890, s. 3.

⁷⁹ DV, 17. ročník, č. 35, Nový Jičín 30. 4. 1890, s. 3; č. 38, 10. 5. 1890, s. 2 a č. 40, 17. 5. 1890, s. 3.

⁸⁰ DV, 17. ročník, č. 41, Nový Jičín 21. 5. 1890, s. 4-5; č. 46, 7. 6. 1890, s. 4 a č. 48, 7. 6. 1890, s. 4.

⁸¹ DV, 17. ročník, č. 49, Nový Jičín 18. 6. 1890, s. 5.

⁸² DV, 17. ročník, č. 35, Nový Jičín 30. 4. 1890, s. 4.

⁸³ SOKA NJ, Archivní soubor fond Okresní úřad Nový Jičín, (1819) 1850 - 1938 (1951), Presidiální spisy, 1868-1918, inv. č. 1413 a 1425; dále také DV, 17. ročník, č. 36, Nový Jičín 3. 1. 1890, s. 1.

byla založena i místní organizace německé sociálně demokratické strany. Ta pivnici později odkoupila, opravila a provozovala pod názvem Lidový dům (Volkshaus).⁸⁴

Novojičínští dělníci se ke konci 19. století začali i odborově organizovat. V roce 1896 byly založeny kovodělnické a textilnické odbory, roku 1900 kloboučnické, o dvě léta později dělníků v dřevozpracujícím průmyslu, obchodních příručí a slévačů. V roce 1903 se sdružily i dělnice tabákové továrny a v roce 1906 oděvníci. Členská základna se při založení odborových organizací pohybovala kolem 30-40 členů. Nejvíce bylo členek odborů v tabákové továrně, až 80 dělnic, textiláků při založení jejich organizace jen o pět méně.⁸⁵

Sociální situaci těch méně movitých obyvatel se pokoušelo řešit i město samotné. A to nejen zřizováním a stavbami veřejných ústavů jako chorobince, městského zaopatřovacího ústavu, nemocnice či sirotčince, ale také správou jednotlivých nadací, nesoucích obvykle jméno svého zakladatele a hlavního donátora či donátorky, především zástupců městské elity, případně název účelu, za kterým byly zřízeny.⁸⁶ Jejich počet postupně narůstal. Tak zatímco na konci roku 1884 jich město spravovalo 56⁸⁷, do roku 1887 se jejich počet navýšil na 72⁸⁸, a těsně před příchodem nového století se jejich množství zaokrouhlilo na rovných 100.⁸⁹ Pro zajímavost, v roce 1937 jich bylo už 169, a z valné většiny se jednalo o původní nadace z dob konstituování celého systému.⁹⁰ Finanční základ nadací se navyšoval pomocí darů, převážně odkazů v závětech, spořitelních vkladů a státních obligací. Byly to nadace zaměřené na podporu chudých, sirotků, vdov a nemocných, či na zřízení a provoz výše zmíněných zařízení.

Nadační fond stál u zrodu jak zmíněného chudobince, nesoucího jméno Wilhelma Kreuze, tak u zřízení sirotčince. Původní nadace zasvěcená stavbě sirotčince (Stefanie-Stiftung zur Erbaung eines Waisenhauses), která byla založena

⁸⁴ SCHUSTER, Theodor: *c. d.*, s. 90-93.

⁸⁵ *Menšina novojická ...*, s. 45.

⁸⁶ SOkA NJ Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. XIV/1; dále také *Verwaltungsbericht der Stadtgemeinde...*, s. 70-75.

⁸⁷ Bericht über die Gemeindeverwaltung der Stadt Neutitschein während der Wahlperiode 1882-1885. Nový Jičín 1885, s. 10.

⁸⁸ Bericht über die Gemeindeverwaltung... 1885-1888. Nový Jičín 1888, s. 15-17.

⁸⁹ Bericht über die Gemeindeverwaltung ... 1897-1900. Nový Jičín 1900, s. 15-18.

⁹⁰ Verwaltungsbericht der Stadtgemeinde ..., s. 88-96.

u příležitosti svatby korunního prince Rudolfa a belgické princezny Stephanie již v roce 1881, však ke svému účelu přes četné dary a podporu mnohá léta využita nebyla. A město si na svůj sirotčinec počkalo až do roku 1894. Postaven byl z finančních prostředků jiné nadace, Adolfa Kobera, jehož jméno také ústav nesl.⁹¹ Dílo vdovy po zmíněném Adolfu Koberovy bylo s velkou slávou předáno obci 19. listopadu 1894. Budova byla nejprve vysvěcena děkanem Parschem. Poté následovaly proslovy Josefine Kober k starostovi Hugo Fuxovi, starosty Huga Fuxe k Josefine Kober a přihlížející veřejnosti, okresního hejtmana Adama hraběte Romera opět k Josefine Kober a celou slavnost zakončila báseň slečny Felice Fux, „*líbezné dcery páně starostovy*“, ve které úplně sama, vlastními slovy a ve třech slokách popsala význam této události, jakož i zdůraznila záslužnou činnost donátorky. Současně hodovalo v místním hotelu „Erzherzog Eugen“ na náklady paní Josefine Kober padesát obyvatel, pobírajících prebendy. V odpoledních hodinách pak byla v domácí kapli sirotčince sloužena první pobožnost.

Z původních dvanácti sirotků se počty vychovávaných dětí postupně navyšovaly. Například na konci roku 1904 bylo v sirotčinci Adolfa Karla Kobera celkem 36 dětí. Nově přijato v průběhu roku 1905 bylo sedm sirotků, osm jich odešlo, a ke konci roku 1905 tak v ústavu zůstalo 35 sirotků, z toho 20 chlapců a 15 děvčat. Provozní náklady tohoto ústavu na rok 1905 činily 8 442 K.⁹²

Kapacitně prostory sirotčince přestaly časem dostačovat, a proto se rozhodla Josefine Kober opět zasáhnout a podnitit přestavbu ústavu. Vyhotovením plánů a provedením stavebních prací byl samotnou dobrodinkou pověřen Josef Blum. Finance na rekonstrukci pomáhala zajišťovat i slečna Leopoldine Lichnofsky, dcera dlouholetého člena správní rady nadace a zasloužilého městského radního Heinricha Lichnofského. Ta si vzala za své potřebné finance navýšit pomocí veřejné sbírky. Její úspěšné počínání bylo odměněno konečnou částkou ve výši 150 000 K a v květnu 1914 bylo započato s přestavbou, přerušenu však vypuknutím první světové války. Domy zakoupené pro potřeby rekonstrukce a již připravené k asanaci musely být opět adaptovány a v prostorách sirotčince vznikla infekční nemocnice. Sirotci byli po tu dobu umístěni v sousedním dětském útulku. Po konci války stála radnice před těžkým rozhodnutím, jak s přestavbou sirotčince naložit, s ohledem i

⁹¹ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. XIV/87.

⁹² DV, 33. ročník, č. 5, Nový Jičín 17. 1. 1906, s. 4-5.

na chybějící finance. Ty nakonec byly navýšeny opět pomocí veřejné sbírky a 28. října 1923 byla hotová stavba předána správě sirotčince. Počet dětí se postupně navyšoval od 65 v roce 1913 až po 96 v roce 1924.⁹³

Se zlepšením existenčních poměrů nižších vrstev souviselo i postupné zdokonalování technické vybavenosti města, ať už v podobě plynárny, elektrárny, svozu fekálií, či stavby vodovodu. Zavedení vodovodu s užitkovou a pitnou vodou bylo s asanací staré zástavby v některých částech města vykládáno v kontextu zlepšení hygienických podmínek a boje s infekčními chorobami. Vodovod byl budován v roce 1892, a brzy po jeho dokončení byl zaznamenán úbytek případů tyfu. Zlepšení hygienických podmínek se mělo také stát důvodem snížení počtu nakažených TBC. Kýženeho stavu mělo být dosaženo zvětšením životního prostoru, provzdušnění a prosvětlení obydlí. Bylo tedy zapotřebí takováto obydlí budovat. Již v roce 1901 bylo přes 200 domů v Novém Jičíně státní správou označeno za zdravotně nevyhovující, a během přestavby jejich majitelé využili osmnáctiletého osvobození od daně.⁹⁴

Rozvoj města a snaha jeho reprezentace o udržení tempa s pokrokem a novinkami, které brzy přešly v samozřejmé a základní součásti občanské vybavenosti, měly za následek nejen vyšší úroveň životních a hygienických podmínek ve městě, ale i tvorbu dalších pracovních míst, a tím se odrazily právě i v životech těch méně úspěšných z jeho obyvatel.

Osobností novojičínské společnosti v letech okolo přelomu 19. a 20. století, které by se plně věnovaly čistě a pouze sociální problematice, bylo pomálu. V době, kdy členství v dobročinných spolcích patřilo k dobrému tónu a účast na charitativních podnicích či sbírkách byla samozřejmostí, se tak řešením těchto problémů aspoň v omezené míře zabývali všichni představitelé městské elity. K osudům těch, kterých se tato pomoc týkala bytostně, tedy samotných chudých, nemajetných či dělníků se nám zase nedochoval dostatek archivního materiálu, který by posloužil jako základ medailonu kteréhokoliv z nich. Následující skici tedy představují především ty, kteří stáli na té první straně barikády- donátorů, dobrodinců a podporovatelů. Ať už tak činili v rámci vlasteneckého působení, jako představitelé

⁹³ Verwaltungsbericht der Stadtgemeinde ..., s. 88-96.

⁹⁴ DV, 33. ročník, č. 47, Nový Jičín 13. 6. 1906, s. 4-5.

samosprávy, podnikatelé či v jednom případě zcela jako soukromá osoba, snažící se jen pomoci osiřelým dětem, té nejzranitelnější z celé škály potřebných skupin.

Msgr. Jan Šrámek

Narodil se 11. srpna 1870 v Grygově u Olomouce. Během studií v arcibiskupském kněžském semináři v Kroměříži se seznámil se svým pozdějším dlouholetým přítelem Leopoldem Prečanem. Také se stal očitým svědkem úspěchů kroměřížské české většiny, které se v roce 1882 podařilo úspěšně prosadit zřízení českého nižšího gymnázia, později rozšířeného na vyšší, a ve vítězných obecních volbách roku 1887 již natrvalo do svých rukou převzít správu města. Po maturitě odešel na Teologickou fakultu do Olomouce. Během svých vysokoškolských studií se začal podrobněji zabývat dílem průkopníků křesťansko-sociálních myšlenky jako Wilhelm Ketteler, Adolf Kolping nebo Karl von Vogelsang. Zaujaly ho však i ideje Františka Sušila a jeho literární skupiny, v praxi zaváděných v podobě spolků katolických tovaryšů a zásadní vliv na jeho další činnost a názory mělo vydání encykliky *Rerum novarum* papeže Lva XIII. roku 1891.

Po udělení papežského dispenzu byl i přes svůj nízký věk roku 1892 vysvěcen. A v únoru roku 1893 nastoupil jako kooperátor na faře v Novém Jičíně.⁹⁵ Ve městě v té době v zájmu české věci působili již zmiňovaní advokáti Ferdinand Dostál a František Derka. Jan Šrámek se však zaměřil především na životní a pracovní podmínky českého dělnictva.

Roku 1895 založil Katolický spolek dělnický, o dvě léta později okresní sdružení křesťansko-sociálních spolků a v následujícím roce 1898 křesťansko-sociální ženský spolek *Budoucnost*. Úzce spolupracoval s Karlem Dostálem-Lutinovem, duchovním správcem místní polepšovny. Přispíval do časopisu *Nový život*, tiskové platformy *Katolické moderny*, na jehož vydávání se oba přátelé spolupodíleli, Karel Dostál-Lutinov v pozici hlavního redaktora.⁹⁶

Jan Šrámek stál i u zrodu Katolicko-politické jednoty ve Starém Jičíně roku 1895 a dalších místních jednot v okolí, například v Příboře, Štramberku, Bernarticích, Mořkově či Hodslavicích, ve kterých založil i hospodářské družstvo.

⁹⁵ SCHÜNKE, Robert: *c. d.*, s. 54; dále také TRAPL, Miloš: *Monsignore Jan Šrámek*. Olomouc 1995, s. 8-11.

⁹⁶ OTTO, Karel (ed.): *c. d.*, s. 32.

Jednotlivé katolické spolky se pak v roce 1897 sjednotily v Okresním sdružení křesťansko-sociálních spolků na Novojičínsku. Právě v duchu encykliky *Rerum novarum* a ve snaze založit moderní křesťanskou stranu svolal na Velehrad 3. a 4. září 1899 první křesťansko-sociální sjezd pro Moravu a Slezsko. Program nově založené Moravskoslezské strany křesťanskosociální zastupoval zájmy jak dělnictva, tak řemeslníků a drobných rolníků. Řešení sociálního problému se podle tohoto dokumentu nalézalo především ve svépomoci, družstevnictví a odborovém sdružování. Důraz byl kladen také na zlepšení bytové kultury nižších společenských vrstev a výraznější sdružování křesťanských žen.⁹⁷

Pod jeho vedením vznikla ubytovna pro přespolní české dělnice tabákové továrny, které také přesvědčoval, aby aktivně usilovaly o české zastoupení nejen v nemocenské pokladně, ale i mezi úředníky továrny. Jeho snažení zaznamenalo úspěch v roce 1901, kdy české dělnictvo po volbách do výboru nemocenské pokladny tabákové továrny získalo většinu. Výsledek ne právě příjemný především radikálním stoupencům německého nacionalismu vedl 25. února 1901 až k přípravě lynče na nádraží lokální dráhy, kam měl Jan Šrámek dojet vlakem ze Suchdola nad Odrou. Díky včasnému varování členů katolického spolku se mu však podařilo uniknout. Útěk sněhovými závějemi z šenovské zastávky, kde byl z vlaku vyvolán, se však podepsal na jeho zdraví a následky zánětu plic si odjel léčit do Itálie. Během této dovolené jej olomoucký arcibiskup Theodor Khon přeložil do Hladkých Životic jako administrátora fary a posléze do Všechovic pod Hostýnem.⁹⁸

V roce 1902 se nechal vyvázat z působení v arcidiecézi a odešel do Brna, kde působil jako učitel na kněžském alumnátě. Při této instituci, mající charakter vysoké školy, získal nejen titul docenta, ale roku 1911 i profesora. Rok poté obdržel od papeže Pia X. hodnost papežského komořího s titulem monsignora.⁹⁹

Po odchodu z Nového Jičína byl v letech 1907-1911 poslancem říšské rady, v období první Československé republiky předsedou strany lidové a ministrem

⁹⁷ TRAPL, Miloš: *c. d.*, s. 13-16.

⁹⁸ SOKA NJ, Archivní soubor fond Okresní úřad Nový Jičín, (1819) 1850 - 1938 (1951), Presidiální spisy, 1868-1918, inv. č. 1883 a SOKA NJ, Archivní soubor fond Křesťansko-sociální ženský spolek Budoucnost, Nový Jičín, 1898-1915, inv. č. 1; dále také KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem...*, s. 209-210.

⁹⁹ TRAPL, Miloš: *c. d.*, s. 23.

v několika vládách. Za druhé světové války působil jako předseda exilové vlády a ve vrcholné politice zůstal i po osvobození země, až do roku 1948. Po neúspěšném pokusu o útěk do emigrace v roce 1948 byl postupně internován v klášterech v Nové Říši a v Brně. Od roku 1950 byl umístěn ve věznici ve Valdicích, odkud byl následujícího roku kvůli špatnému zdravotnímu stavu převezen do Roželova pod Třemšínem. Zemřel 22. dubna 1956 v Praze v nemocnici na Bulovce.¹⁰⁰

JUDr. Hugo Fux von Volkwart

Starosta Nového Jičína z období jeho přestavby a přerodu v reprezentativní průmyslové a správní centrum nejen Kravařska se narodil 4. ledna 1844 v Jevíčku, do rodiny Fridricha Fuxe, presidenta Krajského soudu ve Znojmě. Po absolvování gymnázií v Kroměříži, Olomouci a Brně nastoupil v roce 1862 ke studiu práv ve Vídni. Úspěšně složil státní zkoušky a ve Vídni také pokračoval ve své advokátní praxi, než se v roce 1869 usadil a etabloval v Novém Jičíně coby úspěšný právní zástupce a obhájce.

Inhed po svém příchodu do města se zapojil i do společenského a veřejného dění. Již v roce 1873 byl zvolen městským radním, a o šest let později i starostou města. Za jeho působení na novojičínské radnici vznikly mnohé veřejné budovy, jako městský zaopatřovací ústav, dívčí škola a chlapecká reálná škola, sirotčinec, tkalcovská škola, sídlo krajského soudu a okresního hejtmanství či stavba Rudolfovy nemocnice. Stál i u vzniku Novojičínské záložní banky roku 1877 či městské lokální dráhy, která Nový Jičín po mnoha letech snažení napojila na železniční uzel v Suchdole nad Odrou. V době jeho starostování byl vybudován i vodovod, jatka a hřbitov, město také odkoupilo a přebudovalo plynárnu.

Mužský pěvecký spolek v něm našel dlouholetého předsedu, v roce 1876 založil a později i řídil Hudební spolek (Musikverein) a jako vášnivý střelec roku 1882 i Střelecký spolek (Schützenverein).¹⁰¹

¹⁰⁰ TRAPL, Miloš: *c. d.*, s. 23 až 87. Více k životním osudům MSGr. Jana Šrámka viz také MAREK, Pavel a kol.: *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno 2011.

¹⁰¹ SOKA NJ, Archivní soubor fond Mužský pěvecký spolek, Nový Jičín, 1854 – 1937, inv. č. 3; SOKA NJ, Archivní soubor fond Hudební spolek Nový Jičín, 1854 – 1937, inv. č. 2; SOKA NJ, Archivní soubor fond Střelecký spolek Nový Jičín, 1710 – 1939, kart. č. 4.

Česká menšina v něm však našla svědomitého odpůrce, který důsledně užíval své právnické znalosti proti českým novinářům. Zároveň však podporoval návrat židů a jejich opětovné usazení ve městě.

Od roku 1884 byl po svém zvolení až do své smrti členem moravského zemského sněmu. Zde participoval i na vypracování moravského vyrovnání v roce 1905. V devadesátých letech 19. století rovněž zasedal v říšské radě ve Vídni. A od roku 1898 působil jako přisedlí zemského výboru, proto se také v následujícím roce z Nového Jičína do Brna odstěhoval.¹⁰²

Zemřel náhle po operaci v Karlových Varech 17. května 1907 a pohřben byl v Brně i za účasti početné novojičínské delegace. Za své zásluhy nejen o rozvoj města a blaho jeho obyvatel byl jmenován čestným občanem Nového Jičína, vyznamenán mnoha řády a v neposlední řadě také povýšen do šlechtického stavu.¹⁰³

Gotthard Hanel

Narodil se v Novém Jičíně 5. ledna 1820 v rodině obchodníka se železem Karla Hanela.¹⁰⁴ Po smrti svého otce v roce 1846 obchod převzal, vybaven mnohými poznatky ze svého dřívějšího pobytu v Praze, kam odjel na zkušenou. Obchod se pod jeho vedením rychle rozvíjel, a když jej roku 1881 předával svému synovi Richardovi, reprezentovala značka Firma G. Hanel & Sohn nejstarší železářství na novojičínském náměstí s odpovídající dobrou pověstí.

Do veřejného dění ve městě se zapojil již v roce 1850, kdy byl zvolen městským zastupitelem. A v této pozici vytrval i po další volební období, až do roku 1885. Během svého působení na radnici se věnoval především sociální problematice. Po tři léta stál v čele úřadu pro správu a účetnictví chudinských ústavů. Jako člen a předseda finanční komise nešetřil na nezbytných výdajích pro dobročinné a veřejné účely, a nebylo mu zatěžko potřebné finance zajistit všemi možnými

¹⁰² SOkA NJ, Archivní soubor fond Okresní úřad Nový Jičín, (1819) 1850 - 1938 (1951), Presidiální spisy, 1868-1918, inv. č. 1434.

¹⁰³ SOkA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. Ia/1; dále také DV, 34. ročník, č. 42, Nový Jičín 25. 5. 1907, s. 4-5; KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem...*, s. 189-192.

¹⁰⁴ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1979, sig. NJ I 9, 1820-1835, s. 1.

dostupnými prostředky. V roce 1854 tak ve spolupráci s tehdejšími děkanem Tillem uspořádal sbírku na opravu věže farního kostela po zásahu bleskem. A byl to opět Gotthard Hanel, kdo vedl sbírku na stavbu dětské opatrovny, nařízenou místodržitelstvím roku 1857, která tak díky němu byla brzy dokončena. Pomáhal i se zřízením třetího ročníku místní nižší reálné školy o čtyři léta později.¹⁰⁵ Když byla 25. dubna 1879 zahájena stavba nového městského zaopatřovacího ústavu starostou Dr. Heinrichem Preisenhammerem, stál v čele stavební komise, která byla celým projektem pověřena. Náklady na stavbu provedenou stavitelem Heinrichem Czeike z části pokryla dlouholetá sbírka mezi občany města. Celkové náklady dosáhly 26 750 zl. 65 kr., stavební parcela byla radnicí převedena bezplatně. Nový starosta Hugo Fux pak 5. listopadu 1880 slavnostně předal správu nadace do rukou obecního rady Josefa Krause. Budova městského zaopatřovacího ústavu s nadační kaplí sv. Ondřeje tak zajistila ubytování chudým a starým měšťanům v přátelském a útulném prostředí.¹⁰⁶ V roce 1856, kdy se stal i členem městské rady, mu bylo svěřeno vedení městské policie. A od roku 1865 byl členem okresního silničního výboru, v kteréžto funkci setrval až do své smrti. Jeho zvláštní pozornost a péči získaly i plány na vybudování silnice z Nového Jičína do Bludovic.

Jeho znalostem obchodního prostředí se dostalo uznání v podobě jmenování přísedícím při krajském soudu roku 1866, a i tento úřad zastával až do své smrti. Působil rovněž ve výboru roku 1869 založené městské spořitelny. Mnohé jeho zásluhy o veřejné blaho obyvatel města mu pak v roce 1875 vynesly udělení Zlatého záslužného kříže císařem Františkem Josefem I., k čemuž mu jeho spoluobčané s radostí gratulovali.

V roce 1885 odešel ze zdravotních důvodů do ústraní. Zanechal po sobě dvě děti, již zmiňovaného syna Richarda a dceru Annu, choť krajského soudního rady V. Pernfuße. Zemřel 30. dubna 1890. Jeho pohřbu dva dny poté se zúčastnily četné zástupy a delegace všech úřadů a institucí, s nimiž kdy měl během svého veřejného působení co do činění.¹⁰⁷

¹⁰⁵ DV, 17. ročník, č. 36, Nový Jičín 3. 5. 1890, s. 4.

¹⁰⁶ Bericht über die Gemeindeverwaltung... 1879-1882. Nový Jičín 1882, s. 3.

¹⁰⁷ DV, 17. ročník, č. 36, Nový Jičín 3. 5. 1890, s. 4.

Carl Hückel

Nejmladší z trojlístku bratrů Hückelových se narodil 18. ledna 1850 v Novém Jičíně jako syn Johanna Hückela a jeho ženy Josefy, rozené Lichnofské.¹⁰⁸ Coby absolvent místní obecné a nižší reálné školy a vyšší reálné školy v Opavě odešel do Vídně k svému strýci Hermannu Lichnofskému, dvornímu sedlářskému mistru, studovat sedlářské řemeslo. Brzy však byl svými staršími bratry povolán zpět do Nového Jičína, kde pod jménem J. Hückel's Söhne 1. ledna 1868 založili společnou firmu. Své znalosti o výrobě klobouků se vydal v roce 1876 rozšiřovat na několikaměsíční cestu po severní Americe, kde nejdéle pobýval ve Philadelphii, ale prohlédl si i Niagarské vodopády. O několik let později Carl tuto cestu nejen zopakoval, navíc navštívil i kloboučnický v Anglii, Francii, Belgii a Itálii. V Anglii se také obeznámil s nejmodernějšími stroji na výrobu klobouků, které později s bratry zavedli i ve své novojičínské továrně. Jako „starý mládenec“, nevázaný manželskými a rodičovskými povinnostmi, právě on reprezentoval firmu v zahraničí a podnikal i další studijní cesty. I přes velké pracovní nasazení a časové vytížení především v prvních letech po založení firmy a dostavbě továrny si našel čas na pomoc potřebným, vždy tiše a diskrétně, protože „*pozornost veřejnosti nevyhledával*“, slovy Richarda von Schaukal, manžela Carlovy neteře Fanny.¹⁰⁹

Na jeho popud byli úředníci a dílenští mistři dlouho před uzákoněním státního penzijního připojištění pojištěni u Brněnské zemské pojišťovny. A společně se svými bratry založil Chorobinec Augusta, Johanna a Carla Hückelových na dnešní Hřbitovní ulici v Novém Jičíně.

Carl Hückel byl čilým členem Tělocvičného spolku, v dobách svého mládí prý patřil dokonce k jeho nejlepším cvičencům.¹¹⁰ Pravděpodobně díky jeho působení ve Spolku dobrovolných hasičů byla v blízkosti továrny i vil zřízena hasičská zbrojnice, a přímo v továrně v roce 1903 samostatná hasičská jednotka.

¹⁰⁸ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1981, sig. NJ I 11, 1847-1862, s. 112.

¹⁰⁹ Das deutsche Kuhländchen. 1. svazek, č. 12, 20. 3. 1920, s. 91-92.

¹¹⁰ SOKA NJ, Archivní soubor fond Německý tělocvičný spolek Nový Jičín, 1864 – 1937, inv. č. 4.

Jako milovník umění podporoval i mladé začínající výtvarníky, aby svůj talent bez obtíží mohli dále rozvíjet na školách uměleckého zaměření.¹¹¹

Pro vlastní potřeby měl uzpůsoben být přímo v prostorách továrny. „*Osamělý starý mládenec bez vlastního domova zastával pevné místo v široké a rozvětvené rodině, přesto se však necítil nikde být doma. Neustále na cestách platil spíše za věčného hosta.*“¹¹²

Bez rodiny, kterou by bylo třeba zaopatřit, si však mohl dovolit ve své závěti odkázat částku 100 000 K fondu na podporu bývalých invalidních pracovníků, vdov a sirotků po zaměstnancích firmy J. Hückel's Söhne. Městskému zastupitelstvu Nového Jičína na dobročinné účely, především pomoc starým a nemocným obyvatelům, připsal opět 100 000 K. Dalších 10 000 K pak věnoval na zaopatření chudých, 5 000 K pro vdovy po zaměstnancích firmy a 3 000 K radním města Nového Jičína pro chudé. Celkem tedy daroval na humanitární účely 218 000 K, na svou dobu poměrně značnou částku.

Když 19. prosince 1919 ve svých sedmdesáti letech zemřel, byly v den jeho pohřbu vyvěšeny černé vlajky jak na obou Hückelových vilách, tak na radnici, hasičské zbrojnici a budovách a činžovních domech patřících Hückelovým.¹¹³

Josefine Kober

Zakladatelka a podporovatelka nadace a sirotčince Adolfa Kobera se narodila 9. listopadu 1837 jako Josefa Mariana v rodině Augustina Moßlera, statkáře původem z Dolních Domaslavic a jeho ženy Rosalie, dcery novojičínského měšťana Johanna Fichturra.¹¹⁴ V necelých dvaceti letech se provdala za majitele krásnobarvířství Adolfa Kobera, se kterým prožila téměř šestatřicetileté manželství. Po jeho smrti 16. prosince 1893 se rozhodla sama vstoupit do veřejného života města a podle svých možností a prostředků pomoci těm nejpotřebnějším. O rok později již

¹¹¹ ZAO, Archivní soubor fond J. Hückela synové, továrna na klobouky Nový Jičín 1800-1946 (1951), inv. č. 8, 9; dále také DV, 46. ročník, č. 142, Nový Jičín 20. 12. 1919, s. 4.

¹¹² Das deutsche Kuhländchen. 1. svazek, č. 12, 20. 3. 1920, s. 91-92.

¹¹³ ZAO, Archivní soubor fond J. Hückela synové, továrna na klobouky Nový Jičín 1800-1946 (1951), inv. č. 8, 9. Též DV, 46. ročník, č. 142, Nový Jičín 20. 12. 1919, s. 4.

¹¹⁴ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1980, sig. NJ I 10, 1836-1846, s. 47.

stála na Neustrasse (ulice Bezručova) jednopatrová budova sirotčince. Pro svou osobní potřebu si ponechala pouze byt v části prvního patra, zbývající prostory byly cele věnovány potřebám osiřelých dětí. Na pokrytí nákladů spojených s výživou a výchovou šesti chlapců a šesti děvčat zřídila v listopadu 1894 jménem svého muže nadaci s počátečním kapitálem 100 000 K. Na výslovné přání Josefine Kober měl být sirotčinec svěřen do církevní péče, proto do města přišly první členky kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, které se starosti o děti ujaly.

Původní rozměry sirotčince však brzy přestaly svým účelům vyhovovat a nevyvážený poměr mezi počtem přijatých sirotek a kapacitou ústavu nutně vedl k další přestavbě a rozšíření areálu. U příležitosti 60. výročí nástupu císaře Františka Josefa I. na trůn předala Josefine Kober městu coby správci nadace částku 14 000 K, na nákup sousedních domů č. 486 a 487. To umožnilo rekonstrukci sirotčince a navýšení jeho kapacity. Na ni dobrodinka ústavu přispěla další částkou, ve výši 20 000 K.

Za její šlechetné a lidumilné počínání jí byl udělen zlatý záslužný kříž s korunou a papežský čestný kříž Pro ecclesia et pontifice. A v neposlední řadě ji město Nový Jičín 20. listopadu 1911 udělilo i čestné občanství.¹¹⁵

Zemřela v Novém Jičíně dne 27. února 1915. Její pohřeb započal v úterý 2. března ve tři hodiny odpoledne smutečním průvodem od farního kostela, za velké účasti truchlící veřejnosti, v čele s jejím synovcem Augustem Moßlerem a Milosrdnými sestrami.¹¹⁶

¹¹⁵ SOkA NJ, Archivní soubor fond Okresní úřad Nový Jičín, (1819) 1850 - 1938 (1951), Presidiální spisy, 1868-1918, inv. č. 3012 a SOkA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. Ia/1.

¹¹⁶ DV, 42. ročník, č. 26, Nový Jičín 2. 3. 1915, s. 3-4.

Věda a technika

Dne 16. června 1909 přímo nad městem Novým Jičínem přelétly dva balóny. V době, kdy se jeho obyvatelé o balónech dočítali pouze v místním tisku, a vylepšený armádní aerostat byl jen dalším z mnoha úžasných technických dokladů úžasného technického pokroku doby,¹¹⁷ musely být dojmy z vlastního prožitku mnohonásobně větší. A co teprve, když si mohli své rodiště, střechy svých domů, dvorky, uličky i náměstí poprvé prohlédnout z mnohem větší výšky, než jen například z věže farního kostela, a to na fotografii přímo z balónu pořízené.

Lidé překvapeni nevědění podívanou sledovali přelet dvou balónů nad městem v 11:45. Balóny přiletěly směrem od Opavy a mířily na jih. Tuto neobvyklou událost ihned zaznamenal i místní tisk a tak se jim o týden později dostalo osvětlení celé příhody. Deutsche Volkszeitung z 23. června 1909 popisují trasu i posádku balónů. Na dobrodružnou výpravu z Wroclawi do Uher se 16. června 1909 vypravily o osmé hodině ranní dva balóny v majetku Slezského leteckého spolku, „Rübezahl-Breslau“ a „Schlesien II“. Přibližně v 11:15 byly viděny v okolí Oder, o půl hodiny později přelétaly nad Novým Jičínem a po poledni je už mohli pozorovat obyvatelé Rožnova pod Radhoštěm. V článku bylo uvedeno, že balóny urazily vzdálenost z Wroclawi k Bečvě (okolo 200 km) během čtyř hodin, což znamená, že musely uletět v průměru 50 kilometrů v hodině. Později však nebyla rychlost udržena, ani splněn letový plán. Balon „Schlesien II“ přistál dokonce 60 kilometrů před plánovaným cílem, městem Hegybanya (dnes Štiavnické Bane). Osádku tvořil Dr. Kunicke s chotí, továrník Lemor a okresní soudce Mensel z Opavy.¹¹⁸

Až 21. července 1909 se čtenáři dozvěděli, že během přeletu byl z balónu „Rübezahl-Breslau“ ve výši 2 600 metrů pořízen letecký snímek města Nového Jičína. Původní desku obdržel knihkupec Rainer Hosch a zvětšeniny o velikosti 65 x 90 cm byly v jeho knihkupectví k dispozici pouze na objednávku. Nadšení ze snímku vedlo k nápadu zhotovit fotografie města i z věže farního kostela a dalších výše položených střech domů. Měl tak vzniknout celkový pohled na celou

¹¹⁷ DV, 21. ročník, č. 90, Nový Jičín 10. 11. 1894, s. 6.

¹¹⁸ DV, 36. ročník, č. 50, Nový Jičín 23. 6. 1909, s. 5.

oblast údolí kolem řeky Jičínky až hluboko do Šenova, a to i pro lepší znázornění rozvoje města, budoucích i vznikajících plánů a projektů.¹¹⁹

V té době už měl Nový Jičín za sebou velké budovatelské a stavitelské období konce 19. století. Mohl se pochlubit okružní třídou s reprezentativními budovami, několika významnými podniky, dokonce dvěma vlakovými nádražími, plynárnou i vodárnou. Pohled jistě impozantní, i z té ptačí výšky.

Technické a vědecké novinky se do města a povědomí jeho obyvatel dostávaly především prostřednictvím místního tisku. Ať už šlo o články ze zahraničí či blízkého okolí, vždy se nesly v duchu objevitelského nadšení a nezměrné důvěry ve využití vynálezů a objevů pro dobro lidstva. To byla podmínka jejich obhajitelnosti u článků ze zahraničí, u těch lokálních se kýžené zájmy setkávaly navíc s těmi národa, případně obce.

Zásadní události ve vědeckých a technických oborech lze v životě města soustředit okolo několika výrazných témat: zlepšení hygienických a zdravotních podmínek života obyvatel, a propůjčení výsledků bádání národním zájmům, především v podobě otevření muzea.

Objevy a vylepšení v oblasti energií se do města dostávaly především prostřednictvím majitelů továren, kteří je přímo zaváděli ve svých provozech. Kloboučníci Hückelové se řadili mezi čelní novojičínské inovátory, a to již v počátcích svého podnikání, kdy na jejich popud roku 1865 zavedl jejich otec Johann Hückel senior jako první v celé Rakouské monarchii mechanickou výrobu klobouků a k pohonu pořídil parní stroj o 3 HP. Poptávka stoupala tak rychle, že původní továrna na Niedertorstrasse (dnes ulice Dolní brána) nestačila nezbytné množství klobouků vyrábět, a tak se bratři August, Johann a Carl rozhodli v roce 1867 postavit nový tovární objekt za městem.¹²⁰

Majitelé podniků však technické novinky nejen zaváděli, ale s nimi také sami přicházeli. Karl Dröbner, majitel závodu na výrobu zemědělských strojů a slévárny, za své produkty nejen získal mnohá ocenění na různých výstavách (nejvyšší ocenění a medaile za pokrok na světové výstavě ve Vídni 1873, první cena ministerstva obchodu, velká medaile ministerstva zemědělství), ale byl i majitelem šesti patentů

¹¹⁹ DV, 36. ročník, č. 58, Nový Jičín 21. 7. 1909, s. 5. a č. 70, 1. 9. 1909, s. 5.

¹²⁰ ZAO, Archivní soubor fond J. Hückela synové, továrna na klobouky Nový Jičín 1800-1946 (1951), inv. č. 6,7,8.

k novým vynálezům a vylepšením. Od roku 1872 také působil jako odborný znalec při krajském soudu v oboru strojírenství.¹²¹

Elektrina se stala jedním z velkých témat a každá novinka na vědeckém poli byla sledována s pečlivou pozorností. Prostřednictvím důvěryhodného pařížského dopisovatele se tak čtenáři Deutsche Volkszeitung dozvěděli o žárovém světle, vynálezu Karla Auera von Welsbach, uvedeném v praxi na pařížském Place de la Concorde a Place du Théâtre. Na rozdíl od Champs-Elysée, na jejíž špatné osvětlení si Pařížané stěžovali, zvláště v kontrastu s výše zmíněnými místy. Korespondent se zmínil nejen o postupu a rychlosti prací při osvětlování známého bulváru, ale také o historii osvětlení Paříže předchozími způsoby, které však byly shledány nevhodnými kvůli nákladům na zřízení a provoz i jejich nedostačujícímu výkonu. V té chvíli se objevilo Auerovo žárové světlo, které při stejné intenzitě za absolutně stejnoměrné svítivosti a při pětkrát nižších nákladech na provoz poskytovalo i řešení problému se začernováním stropů a tapet v bytech. Vylepšení žárového světla Dr. Karlem Auerem von Welsbach tak, slovy dopisovatele, přineslo takřka revoluci v moderním osvětlení. Auerovo žárové světlo si nechali ve svých domácnostech zavádět i čelní představitelé vysoké francouzské společnosti. Noviny Le Figaro pak podle dopisovatele rozjímají nad 19. stoletím, označovaným stoletím elektřiny, přičemž to nadcházející by bez ostychu nazvaly stoletím žárového světla.¹²² V té době bylo novojičínské náměstí stále osvětleno plynovými lucernami.¹²³ Inzerce s reklamou na tuto novinku se však již v místních novinách objevila. Garantovala uživatelům až 50% úspory bez přehřátí lampy, a k dostání byla svítidla po snížení ceny na 5 zl. v prostorách místní plynárny.¹²⁴

Zajímavé výsledky však přineslo i bádání dvou pražských elektrotechniků, Štěpána Doubravy a Josefa Donáta, kteří na základě dlouholetého výzkumu přišli s vylepšením obloukové lampy, dosavadní systémy svou jednoduchostí a přesností značně převyšující. Tato lampa, patentovaná ve všech státech, už byla také při mnoha instalacích ozkoušena, například při osvětlení nádraží v Přerově.¹²⁵

¹²¹ DV, 33. ročník, č. 57, Nový Jičín 18. 7. 1906, s. 3-4.

¹²² DV, 21. ročník, č. 90, Nový Jičín 10. 11. 1894, s. 5.

¹²³ DV, 21. ročník, č. 91, Nový Jičín 14. 11. 1894, s. 4.

¹²⁴ DV, 21. ročník, č. 86, Nový Jičín 27. 10. 1894, s. 7.

¹²⁵ DV, 21. ročník, č. 96, Nový Jičín 1. 12. 1894, s. 7.

S napětím sledovali čtenáři i budování elektrické dráhy v Olomouci,¹²⁶ nebo zavedení elektrického veřejného osvětlení ve Znojmě za pomoci právě obloukových lamp.¹²⁷ Pro výrobu elektřiny se začalo používat i vodní síly, jak byli čtenáři informováni v článku o komplikacemi oddalovaném otevření elektrárny na Niagarských vodopádech, plánovaném na průběh roku 1895.¹²⁸

A byli to opět Hückelové, kteří jako první přikročili k zavedení elektrického osvětlení ve svém továrním provozu. Inspirováni podobně zdařilým počinem v brněnském Městském divadle pořídili dynamo, vyhotovené podle Edisonova systému firmou Ross, Brückner u. Co ve Vídni. To umožnilo prodloužit pracovní dobu dlouho po západu slunce a zároveň nahradilo méně vhodné i bezpečné plynové lampy. Provoz přibližně desíti svítidel si vyžádal jedné koňské síly, a práci dělníků tak osvětlily žárovky o stejné intenzitě, jakou mělo 16 svíček zároveň.¹²⁹

S budováním vlastní městské elektrárny se započalo až v roce 1911, a její provoz byl spuštěn 1. dubna následujícího roku. Do 1. června 1915 ji provozovala firma Siemens-Schicklerwerke, než ji převzalo město do své vlastní správy.¹³⁰ Tato událost se překvapivě obešla bez velké pozornosti, a místní tisk pouze 3. dubna 1912 informoval, že stavba elektrárny, která již byla úřady zkolaudována, jde i ve svých maličkostech tou měrou svému dokončení naproti, že se už začalo se zkušebním provozem. Veřejné obloukové lampy na náměstí a na některých významných dopravních bodech měly být co nejdříve uvedeny do chodu. Od slavnostního otevření elektrárny však bylo upuštěno.¹³¹ Spotřebu elektřiny zajišťovaly především tovární provozy, a odběr výrazněji stoupl až během první světové války.¹³²

¹²⁶ DV, 21. ročník, č. 90, Nový Jičín 10. 11. 1894, s. 2 a č. 94, 24. 11. 1894, s. 3.

¹²⁷ DV, 22. ročník, č. 3, Nový Jičín 9. 1. 1895, s. 3.

¹²⁸ DV, 22. ročník, č. 1, Nový Jičín 2. 1. 1895, s. 4.

¹²⁹ ZAO, Archivní soubor fond J. Hückela synové, továrna na klobouky Nový Jičín 1800-1946 (1951), inv. č. 6,7,8.

¹³⁰ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. VI E; dále také Verwaltungsbericht der Stadtgemeinde ..., s. 88-96; KAFKOVÁ, Renata: *Počátky elektrické energie v Novém Jičíně. Budování novojičínské elektrárny před první světovou válkou*. In: *Vlastivědný sborník Novojičínska*, 60. svazek, Nový Jičín 2010, s. 137-140.

¹³¹ DV, 39. ročník, č. 27, Nový Jičín 3. 4. 1912, s. 5.

¹³² ZAO, Archivní soubor fond J. Hückela synové, továrna na klobouky Nový Jičín 1800-1946 (1951), inv. č. 6,7,8.

Primárním zdrojem energie byla do spuštění elektrárny místní plynárna. Původně soukromý projekt ing. Friedricha Pippiga byl postaven v roce 1869. Kromě plynárny samotné bylo zřízeno i městské osvětlení plynovými lampami.¹³³ Plynárna vydržela v privátních rukou až do roku 1892, kdy ji město odkoupilo. Celých dvacet let od jejího zbudování ji totiž podle smlouvy mohlo město pořídit pouze s přírážkou, která se postupně snižovala. Po provedení potřebných rekonstrukcí se zvýšila produkce, a plynárna se tak stala jedním z nejvýnosnějších městských podniků.¹³⁴

Městské zastupitelstvo si tak mohlo dovolit trochu rozmařilosti a schválilo snížení ceny plynu s platností od 1. ledna 1895 za jeden kubický metr svítiplynu ze 14,13 krejcarů na 12 krejcaru. Pro každého odběratele, který doposud požíval slevy na základě ujednání s majitelem plynárny, měla být cena snížena z 12,36 krejcarů na 11 krejcarů. Cena za kubický metr pracovního plynu pro motory a topného plynu byla stanovena na 10 krejcarů.¹³⁵

Další oblastí zájmu novojičínské společnosti se stala komunikace. Přihlášky do veřejného kurzu těsnopisu roku 1894 měly takový úspěch, že jeho otevření mělo být urychleno. „*Krásné umění Gabelsbergera*“, jak jej nazval autor článku, rozšířilo také nabídku práce, což motivovalo i přihlášené. S rozvojem meziměstské telefonní sítě se nabízelo těsnopisu nové uplatnění, doložené i mnohými příklady: „*Loňská zpráva o financích ministra financí, která v těsnopisu čítala 11 500 slov, byla telefonickou cestou sdělena v Praze, a zde rychlostí diktátu průměrně 80 slov za minutu ve 2 a půl hodinách těsnopisem zaznamenána, což stálo okolo 300 zl., čímž se snížily náklady i čas.*“ Těsnopis ve spojení s telefonem tak prý může najít uplatnění ve světě obchodu, bankovníctví, obchodních domů i žurnalistiky.¹³⁶ V té době existovalo ve městě již 33 telefonních stanic.¹³⁷

I některé nejnovější zprávy byly v novinách přijímány telegraficky, jako například ta z Berlína 27. října 1894 o přijetí demise říšského kancléře Capriviho

¹³³ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. V1Stb.

¹³⁴ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. V1; dále také KAFKOVÁ, Renata: *Plynárny. Nový Jičín*. In: KLADIWA, Pavel – POKLUDOVÁ Andrea - KAFKOVÁ, Renata: c. d.. Díl II/2. Finance a infrastruktura. Ostrava 2009, s. 33.

¹³⁵ DV, 21. ročník, č. 99, Nový Jičín 12. 12. 1894, s. 4.

¹³⁶ DV, 21. ročník, č. 86, Nový Jičín 27. 10. 1894, s. 3-4.

¹³⁷ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. V4 a V10; dále také DV, 21. ročník, č. 94, Nový Jičín 24. 11. 1894, s. 4.

císařem Vilémem, uveřejněná ještě téhož dne.¹³⁸ Zkracovaly se však nejen vzdálenosti virtuální. Parník společnosti „Peninsular and Oriental Steam Ship Company“ na trase Anglie - Indie dokázal v deseti dnech doručit na své palubě poštu z Bombaje do Anglie.¹³⁹

Počasí bylo také tématem, jemuž se místní noviny často věnovaly. Kromě průběžných předpovědí počasí, vždy jen na několik dní předem a bez konkrétního teplotního rozsahu,¹⁴⁰ se čtenáři dočetli o velké bouři na Islandu s řadou obětí a zničených domů,¹⁴¹ nebo životních podmínkách na tzv. „nejstudenějším obydleném místě planety“, sibiřském Verchojansku, kde zimní teploty běžně klesaly až pod 50 °C.¹⁴² Redaktory zaujaly i technické novinky, jako žáruvzdorný teploměr, schopný měřit teploty až do 700 °C.¹⁴³ Či těžkosti s počasím belgické expedice na jižní pól,¹⁴⁴ průběh té americké pod vedením Dr. Cooka,¹⁴⁵ nebo cesta Fridtjofa Nansena na severní pól¹⁴⁶ a především jeho následné mlčení.¹⁴⁷

S bojem proti nemocem a zlepšením hygienických podmínek v Novém Jičíně souviselo zejména zavedení vodovodu v roce 1892. Stav pitné vody ve městě byl dlouhodobě kritizován, navíc rozrůstající se průmysl byl také výrazným spotřebitelem a sucho roku 1886 argumenty pro stavbu vodovodu jen podpořilo. A tak na výzvu dr. Julia Perla nejprve vznikl v roce 1883 přípravný výbor a v roce 1890 byly po mnohaletých přípravách provedeny průzkumné vrty u Bernartic nad Odrou. V roce 1892 bylo započato s výstavbou celé sítě – jímání vody a čerpací stanice v Bernarticích, přívodního řadu, vodojemu, rozvodné řady ve městě, strojovny, kotelny a obytné budovy s příslušenstvím. Mezi začátkem stavebních

¹³⁸ SOkA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. V1; dále také DV, 21. ročník, č. 86, Nový Jičín 27. 10. 1894, s. 4.

¹³⁹ DV, 22. ročník, č. 3, Nový Jičín 9. 1. 1895, s. 4.

¹⁴⁰ DV, 21. ročník, č. 89, Nový Jičín 7. 11. 1894, s. 5; č. 91, 14. 11. 1894, s. 4; č. 94, 24. 11. 1894, s. 4; č. 101, 19. 12. 1894, s. 3; DV, 23. ročník, č. 18, 29. 2. 1896, s. 4.

¹⁴¹ DV, 25. ročník, č. 1, Nový Jičín 1. 1. 1898, s. 4.

¹⁴² DV, 21. ročník, č. 99, Nový Jičín 12. 12. 1894, s. 5.

¹⁴³ DV, 21. ročník, č. 91, Nový Jičín 14. 11. 1894, s. 5.

¹⁴⁴ DV, 21. ročník, č. 99, Nový Jičín 12. 12. 1894, s. 5.

¹⁴⁵ DV, 23. ročník, č. 18, Nový Jičín 29. 2. 1896, s. 5.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ DV, 23. ročník, č. 29, Nový Jičín 8. 4. 1896, s. 3.

prací 5. dubna a jejich dokončením 6. října téhož roku, kdy v 5 hodin 20 minut do vodojemu vtekla první voda, uběhlo pět měsíců. Během kolaudace 8. listopadu nebylo shledáno žádných pochybení. A celý úspěšný projekt byl zakončen slavnostním koncertem v prostorách Německého spolkového domu 13. listopadu 1892.¹⁴⁸

Kapacitně však brzy přestal vodovod stačit, v roce 1910 již bylo třeba zastavit dodávky v nočních hodinách. A proto bylo rozhodnuto o jeho rozšíření. Voda opět pocházela z Bernartic.¹⁴⁹ Bakteriologické zkoušky provedl všeobecný ústav pro zkoumání potravin Německé univerzity v Praze. Podle dobrozdání z 27. března 1912 měly jen ty nejlepší výsledky a proti užití zdrojů z nového pramene jako pitné vody nebylo shledáno žádných námitek. I přes rozšíření vodárny však bylo obyvatelstvo vyzýváno, aby s vodou z vodovodního řadu zacházelo úsporně.¹⁵⁰

Zavedení vodovodu s užitkovou a pitnou vodou bylo připisováno i zlepšení hygienických podmínek. Brzy po zavedení vodovodu byl v článku *Deutsche Volkszeitung* zaznamenán úbytek případů tyfu ve městě.¹⁵¹

Místní tisk také delší dobu sledoval každou podrobnost ohledně séra proti záškrtu Dr. Emila Behringa, především poté, co jeho výroba přešla v masovou, a sérum se dostalo v omezeném přístupu na volný trh. Kromě různých případů úspěšného užití séra v zahraničí,¹⁵² přednášek Dr. Behringa o účincích a způsobech aplikace,¹⁵³ názorech předních vědeckých kapacit,¹⁵⁴ nebo snah o vytvoření konkurenčního prostředku k boji proti záškrtu,¹⁵⁵ či dalších významných objevech

¹⁴⁸ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. III a/13; dále také BENDA, Jiří – JOSKOVÁ, Eva – PALACKÝ, Josef: *1892-1992. Sto let vodovodu Nový Jičín*. Nový Jičín 1992, s. 2-13.

¹⁴⁹ Tamtéž; dále také KAFKOVÁ, Renata: *Zásobování pitnou vodou. Nový Jičín*. In: KLADIWA, Pavel – POKLUDOVÁ Andrea - KAFKOVÁ, Renata: c. d.. Díl II/2. Finance a infrastruktura. Ostrava 2009, s. 86-88.

¹⁵⁰ DV, 39. ročník, č. 27, Nový Jičín 3. 4. 1912, s. 5.

¹⁵¹ DV, 33. ročník, č. 47, Nový Jičín 13. 6. 1906, s. 4-5.

¹⁵² DV, 21. ročník, č. 96, Nový Jičín 1. 12. 1894, s. 7.

¹⁵³ DV, 21. ročník, č. 89, Nový Jičín 7. 11. 1894, s. 5 a DV, 22. ročník, č. 2, 5. 1. 1895, s. 3.

¹⁵⁴ DV, 21. ročník, č. 99, Nový Jičín 12. 12. 1894, s. 5.

¹⁵⁵ DV, 21. ročník, č. 92, 17. 11. 1894, s. 4 a č. 93, 21. 11. 1894, s. 7.

Emila Behringa,¹⁵⁶ veřejnost zaujal především první případ využití séra přímo ve městě místním lékařem MUDr. Juliem Perlem.

Nejprve však k uklidnění úzkostných rodičů posloužila zpráva, že již několik dnů je v místních lékárnách sérum proti záškrtu na skladě. Protože bylo možné přípravek dovážet pouze z ciziny a z toho důvodu obtížné jej obstarat, byla jeho cena odpovídajícím způsobem vysoká. Aby se sérum dostalo i dětem z chudých rodin, vyhlásil Dr. Perl mezi svými známými sbírku, která „*prozatím vynesla 12 zlatých a bude další příspěvky s díky přijímat*“.¹⁵⁷

O několik dní později bylo sérum s velkým úspěchem poprvé ve městě aplikováno Dr. Perlem osobně. Nemocným byl syn sklenáře Procházky, čtyřletý Gottfried. Lékař aplikoval sérum podle návodu a již třetí den se chlapci ulevilo a klesla mu teplota. Dále Dr. Perl uvádí, že tento případ patřil spíše mezi ty středně těžké, a chlapec by se pravděpodobně uzdravil i bez aplikace, avšak rychlý pokles teploty a všeobecné zlepšení stavu nemocného již třetí den nemoci plně připisoval působení séra, neboť se s tímto jevem zatím nesetkal. Nemínil však být příliš optimistickým a předpokládal, že se i v budoucnosti objeví úmrtí na záškrty, v případě těžkého průběhu choroby a s ohledem na celkovou tělesnou zdatnost pacienta. Ale skvělý účinek séra při tomto prvním užití na něj udělal takový dojem, že u něj záškrty více méně pozbyl své hrůzy.¹⁵⁸ Podobné zprávy o uspokojujících výsledcích léčby záškrty pomocí Behringova krevního séra přicházely i ze světa,¹⁵⁹ objevily se však i případy, kdy ani sérum již nemocnému život nezachránilo.¹⁶⁰

Boj s nemocemi na poli medicíny se však neorientoval pouze na záškrty, povzbudivé zprávy přišly i z Berlína, kdy byl v lékařském týdeníku uveřejněn článek o dánském lékaři Dr. Freymuthovi, léčícím tři případy cholery pomocí séra získaného z vzorků krve lidí, kteří si již cholerou úspěšně prošli. Ze tří pacientů se dva uzdravili.¹⁶¹

¹⁵⁶ DV, 21. ročník, č. 95, Nový Jičín 28. 11. 1894, s. 4.

¹⁵⁷ DV, 21. ročník, č. 85, Nový Jičín 24. 10. 1894, s. 4.

¹⁵⁸ DV, 21. ročník, č. 86, Nový Jičín 27. 10. 1894, s. 3.

¹⁵⁹ DV, 21. ročník, č. 86, Nový Jičín 27. 10. 1894, s. 4.

¹⁶⁰ DV, 23. ročník, č. 30, Nový Jičín 11. 4. 1896, s. 4.

¹⁶¹ DV, 21. ročník, č. 86, Nový Jičín 27. 10. 1894, s. 4.

Kromě další z vakcín dr. Behringa, tentokrát proti tyfu, se objevil i jiný způsob boje s touto zákeřnou chorobou.¹⁶² Přišla s ním studie jistého Dr. Bodeho, zveřejněná v Časopise pro souborné pivovarnictví vycházejícím v Mnichově, tiskovém orgánu přírodovědné stanice v Mnichově a královské akademie ve Weihenstephan, ve které se zabývá působením různých druhů alkoholu na bakterie. Podle jeho poznatků se zárodky tyfu a cholery ve víně a pivu vyvíjely pouze po velmi krátkou dobu. Životnost zárodků cholery v pivu byla nejvýše tři hodiny, ve světlém pivu nejdéle dvě hodiny a ve víně dokonce ještě kratší dobu. Podle dalších výzkumů ničilo pivo virulentní bakterie cholery po pěti, nejdéle deseti minutách, zárodky tyfu v jen o něco delším čase. Na ničení a zastavení vývoje mikroorganismů měly totiž podíl pivní kvasnice. A stejně jako neměly zárodky tyfu a cholery možnost rozvoje v pivu, nerozvíjely se ani v žaludku, kde se znásobily účinky piva a bakteriím škodlivých žaludečních šťáv, v závislosti na množství vypitého moku. Bylo již prý delší dobu známo, že v období epidemie cholery v Hamburgu nebyl zaznamenán žádný případ potíží u zaměstnanců místního pivovaru. Umírněné požití alkoholu ve spojení s odpovídající tělesnou zátěží a stravou tak podle závěrů studie mohlo zdraví pouze prospět.¹⁶³

Kromě technických vynálezů a vylepšení, která měla na život dalekosáhlý vliv, objevovaly se i vynálezy na první pohled ne úplně potřebné, jak byly také i ohodnoceny. Jako například snaha jistého Alfreda Rosta z Meziměstí vyrobit průhledné zrcadlo. Výrobek dnes známý každému příznivci detektivního románu měl v pojetí novojičínského tisku sloužit coby výplň dveří do chodeb tak, aby lidé v místnosti mohli sledovat pohyb na chodbách, bez toho, aby je procházející z chodby viděli.¹⁶⁴ Další kuriozitou byly mluvící hodiny, vyrobené jistým švýcarským hodinářem jménem Silvan. Upravil Edisonův fonograf takovým způsobem, aby hodiny, do nichž byl nainstalován, svému majiteli dokázaly jasným hlasem říci přesný čas na hodiny a minuty, čímž jejich případné odbíjení učinil zbytečným. Největší technická potíž spočívala v nutných rozměrech fonografu, aby hodinky s ním a potřebným strojkem nepřesáhly běžnou kapesní velikost. Monsieur Silvan plánoval do budoucna vylepšit konstrukci hodinek tak, aby svým

¹⁶² DV, 21. ročník, č. 95, Nový Jičín 28. 11. 1894, s. 4.

¹⁶³ DV, 33. ročník, č. 4, Nový Jičín 13. 1. 1906, s. 7.

¹⁶⁴ DV, 21. ročník, č. 94, Nový Jičín 24. 11. 1894, s. 5.

hlasem probudily i spícího, případně aby si bylo možno hlas vybrat podle vlastního vkusu.¹⁶⁵

Největší událostí ve veřejném a především odborném životě místních intelektuálních elit se stala snaha o založení muzejního spolku, který by spravoval muzejní sbírky. Jejich základy položily dary Dominika Bilimka a novojičínského kněze Josefa Proroka, věnované městu. Prozatím byly deponovány v prostorách chlapecké reálné školy a veřejnosti přístupné o nedělích. Občané města byly o dění okolo muzea informováni. Tak například v roce 1905 bylo městské muzeum pro návštěvníky otevřeno o dvačtyřiceti nedělích, vždy od deváté do jedenácté hodiny dopolední. V této době jej navštívilo 2 267 dospělých a 3 453 žáků a žaček místních i přespolních vzdělávacích ústavů. Dohromady tedy muzeum navštívilo 5720 osob. Dne 25. září 1905 se pak na prohlídku objednalo 40 členů krnovského Živnostenského spolku, kteří svou spokojenost se shlédnutými sbírkami také živě vyjádřili.¹⁶⁶ A v neděli 23. října 1898 zaznamenalo muzeum početnou návštěvou v podobě 69 dospělých a 133 školních dětí, dohromady 202 osob, kterou se bylo třeba čtenářstvu také pochlubit¹⁶⁷

Stát se donátorem městského muzea patřilo k dobrému tónu a po vzoru výše zmíněných pánů tak činili i další obyvatelé města. I tato záslužná činnost byla řádně v místním tisku inzerována. V říjnu roku 1898 tak do sbírek byla jejich kustodovi a řediteli chlapecké měšťanské školy Antonu Bauerovi předána sbírka vycpaných savců, přičemž náklady na preparaci byly uhrazeny samotným dárcem Carlem Hückelem. Od Antona Dröblera z Kujav pak muzeum získalo částečně tištěnou a částečně v kurentu psanou modlitební knihu, od kamnáře Antona Zappeka kamna z roku 1675, pocházející z mlýna v Bludovicích, od Maxe Wechsberga sedm kusů měděných mincí a od Franze Körbela čínský doutník z roku 1870. Zmíněným dárcům, především Carlu Hückelovi, vyjádřilo vedení muzea nejvřelejší díky.¹⁶⁸ V roce 1905 pak byla rozšířena jednotlivá oddělení o dvě podkovy z počátku třicetileté války, daru obecního rady Schmeera a majitele pivovaru Kudielky. Od obecního rady Lichnovského coby zástupce rozpuštěného Střelecké spolku pak

¹⁶⁵ DV, 22. ročník, č. 3, Nový Jičín 9. 1. 1895, s. 4.

¹⁶⁶ DV, 33. ročník, č. 5, Nový Jičín 17. 1. 1906, s. 4.

¹⁶⁷ DV, 25. ročník, č. 86, Nový Jičín 26. 10. 1898, s. 3.

¹⁶⁸ DV, 25. ročník, č. 86, Nový Jičín 26. 10. 1898, s. 3.

pocházelo deset kusů terčů z různých Královských střeleb, a to tři starší, z období první střelecké společnosti v Novém Jičíně z let 1839, 1843 a jeden bez datace, a sedm z let 1884, 1885, 1886, 1891, 1893, 1895 a 1896. Praporčík Burkert daroval muzeu tři fotografie o rozměrech 38 x 46 cm ve vkusných rámech s motivy Číny, konkrétně rohové věže Tatarského města v Pekingu, Zdi o 10 000 Li (dnes známé pod označením Velká čínská zeď) a hradeb pekingského Tatarského města s mongolskou karavanou. Terče byly pověšeny podél schodiště a na muzejních chodbách, zatímco obrazy byly vhodně umístěny v první místnosti muzea.¹⁶⁹

Zásadní posun v další organizaci muzejní práce představovalo získání úředního souhlasu pro stanovy vznikajícího Muzejního spolku (Museumverein). Brzy nato byla na středu 17. ledna 1906 v 8 hodin večer do jídelny Německého spolkového domu svolána zakládající schůze muzejního spolku pro Nový Jičín a německé Kravaňsko.¹⁷⁰ Poté, co svolavatel, ředitel chlapecké měšťanské školy Anton Bauer, pozdravil osazenstvo, následovala volba provizorního předsedy a zapisovatele. Na návrh Dr. Wilhelma Freislera byl do prvního úřadu zvolen ředitel Anton Bauer a do druhého učitel Josef Ullrich. Nato přečetl Dr. Freisler stanovy spolku, schválené c. k. místodržitelstvím. Souhlasem dali přítomní najevo svůj zájem se na spolku podílet. Následovala volba vedení. Zvoleni jako členové výboru byli: okresní školní inspektor Anton Blaschke, ředitel reálné školy Theodor Pulitzer, Dr. Wilhelm Freisler, ředitel měšťanské školy Anton Bauer, profesorové Moritz Jünger, Adolf Klein, Rudolf Wessely a Emil Kolig, lékař Dr. Julius Perl, zlatník Robert Příkřil, učitel Josef Ullrich, malíř Hugo Baar, úředníci Alexander Hausotter a Heinrich Rossipal a inženýr Gustav Stumpf.

Jako náhradníci pak: učitelský čekatel Karl Fuhrherr, majitel tiskárny August Hosch, státní úředník Josef Jünger, knihkupec Karl Müller, odborný učitel Karl Peschke a jurista Franz Schmach. Revizory účtů se stali stavitel Josef Blum a obecní radové Viktor Neußer a Karl Robitschek.

Při výkonu svých nově nabytých práv rovnou shromáždění jmenovalo pány dvorního radu Dr. Augusta Bielku rytíře von Karltru, vládního radu Dr. Wilhelma Haase a poslance říšské rady Dr. Maxe Mengera, toho času ve Vídni, nadučitele

¹⁶⁹ DV, 33. ročník, č. 5, Nový Jičín 17. 1. 1906, s. 4.

¹⁷⁰ SOKA NJ, Archivní soubor fond Muzejní spolek pro Nový Jičín a pro německé Kravaňsko, 1857 – 1945, inv. č. 1 a 2; dále také DV, 33. ročník, č. 4, Nový Jičín 13. 1. 1906, s. 5.

Emila Hausottera v Kuníně, dvorní dodavatele klobouků Augusta Hückela a Karla Hückela a strážmistra četnictva Stephana Weigla z Nového Jičína za jejich zásluhy, díky kterým byl spolek založen, dobrodinci muzejního spolku.

Spolek se zavázal vytvořit didaktickou sbírku, zasvěcenou vlastivědě, historii, folklóru, dějinám umění, přírodopisu, fauně a floře jakož i geografickým poměrům německého Kravařska a zpřístupnit ji veřejnosti.¹⁷¹

Ať už se zasloužili o technický a vědecký rozvoj Nového Jičína samotného či jejich dílo mělo přínos v teritoriálně mnohem širší oblasti, na konkrétní zasloužilé syny města jejich rodiště nebo působiště nezapomínalo, vždyť vydobytá sláva a uznání za hranicemi kraje, potažmo země částečně ulpěla i na Novém Jičíně. A naopak, dotyční pánové mu vždy rádi byli k užítku, jako tomu bylo i v následujících případech. Bez napojení na železnici by rozvoj města neprobíhal tak rychle a hladce, železnice umožnila nejen vývoz zboží do celého světa, ale také jeho dovoz, spolu s technickými novinkami z destinací výrobků novojičínských podniků. Sbírký muzejního spolku pak dokázaly celý svět přenést díky štědrosti donátorů obyvatelům města na dosah.

Karl svobodný pán von Schwarz

Zakladatel a šéf stejnojmenné vídeňské stavební firmy, jejíž jméno bylo co nejtěsněji spjato s rozvojem rakouské železniční sítě, se narodil 23. července 1817 v Žilině u Nového Jičína jako syn místního krejčího¹⁷² a vyučil se u novojičínského zednického mistra Macka. Od přírody neklidného ducha využil už během učňovských let každé volné chvíle k dalšímu vzdělávání. Jeho píle mu později umožnila technická studia na olomoucké akademii, po jejichž dokončení provedl v Olomouci několik staveb. V roce 1842, po návratu z jedné ze svých studijních cest do Itálie, poznal jako vedoucí stavby přádelny Inu v Šumperku stavebního podnikatele Kleina, šéfa firmy Gebrüder Klein. Ten jej získal pro svůj podnik.

První práce, kterou Schwarz na poli železničních staveb provedl, byly mosty přes řeku Moravu u Moravičan, tunel u Chocně, Raabské nádraží ve Vídni a roku 1848 dokončený viadukt v Karlíně u Prahy. V témže roce protáhl trať až

¹⁷¹ DV, 33. ročník, č. 6, Nový Jičín 20. 1. 1906, s. 6.

¹⁷² ZAO, Archivní soubor Sbírký matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Žilina, inv. č. 1991, sig. NJ I 21, 1784-1842, s. 183.

do Podmokel u Děčína. Následovala stavba trati Bochnia – Dębica o dvě léta později. Poté na objednávku ministerského rady Ghega provedl v obzvláště obtížných přírodních podmínkách stavbu dráhy Reichenbach – Steinbrück na jižní státní dráze. V roce 1856 započal Schwarz jako hlavní zmocněnec stavebního podniku Klein, Theuer und Schwarz stavbu dráhy císařovny Alžběty z Vídně do Salcburku, a roku 1867 vedl jako zmocněnec a podílník jmenované stavební firmy zároveň výstavbu dráhy korunního prince Rudolfa. Stavbu Giseliny dráhy zahájil roku 1872, poté co o dvě léta dříve na vlastní náklady vybudoval železnici Salcburk – Hallein.

Vedle těchto železničních staveb provedl Schwarz také regulaci řeky Salzach v Salcburku a okrášlil staré výstavné město novým nábřežím. Jeho dílem byl rovněž Schwarzenberkův most ve Vídni.

Vyznamenání na sebe nedala dlouho čekat, a tak v roce 1868 obdržel Záslužný kříž s korunou třetí třídy a roku 1873 byl povýšen do šlechtického stavu.

Karl Schwarz prý měl nejen soucitné srdce, také umění a vědy podporoval s pravou šlechtickou velkomyslností. Pomáhal nejen v rodné Žilině, ale i městu Novému Jičínu. Na obnovu jeho náměstí daroval 2 000 zl., a poté, co obecní výbor v roce 1879 rozhodl propojit město se Suchdolem nad Odrou lokální dráhou, byla to jeho podpora, která dopomohla tuto dráhu zřídit za úhrnnou částku 250 000 zl.

Ještě v polovině 19. století se město těšilo ze své pohasínající slávy křižovatkou obchodních cest, než mu zprvu odmítnutá železnice začala čím dál více chybět. Po krachu dlouhých vyjednávání o zřízení vlakové stanice v rámci mnoha plánovaných tratí, které měly propojit Slezsko s Moravou a Uhry, padl návrh, aby město především pro novojičínské hospodářství čím dál tím důležitější trať vybudovalo samo. Stavba dráhy byla tedy provedena v létě 1880 baronem Schwarzem, který se také podílel na podpisu podílových listů. První vlak vyjel již 19. prosince téhož roku.¹⁷³ Druhé nádraží získalo město o sedm let později. Bylo vybudováno v blízkosti továrny bratří Hückelů, a ústila u něj železniční trať Severní

¹⁷³ SOkA NJ, Archivní soubor fond Správa provozu soukromé novojičínské místní dráhy Nový Jičín, 1880-1951, sign. 82; SOkA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. V7; Podrobněji viz také KAFKOVÁ, Renata: *Město a železnice. Konkrétní příklady z osmičky zkoumaných lokalit*. In: KLADIWA, Pavel – POKLUDOVÁ Andrea - KAFKOVÁ, Renata: c. d., Díl II/2. Finance a infrastruktura. Ostrava 2009, s. 314-316 a KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem...*, s. 196-198.

Ferdinandovy dráhy, napojující Nový Jičín na další, o něco menší železniční uzel v Hostašovicích. Obě nádraží nikdy propojena nebyla, jednak kvůli vysokým nákladům, ale také kvůli komplikacím, které by zásah do již poměrně husté zástavby na městských předměstích přinesl.¹⁷⁴

Za jeho zásluhy město Nový Jičín Karla Schwarzze jmenovalo v roce 1873 čestným občanem, kteréžto vyznamenání mu již dříve udělilo i město Salcburk a jeho rodná obec Žilina.¹⁷⁵ Roku 1886 předal Karel Schwarz vedení stavebního podniku svému staršímu synovi, baronu Juliu Schwarzovi, a na sklonku svého života se přestěhoval do Salcburku, kde dožil ve své výstavné vile. Zesnul 21. října 1898 v Salcburku, po záchvatu mrtvice, ve věku 82 let.¹⁷⁶ V reakci na úmrtí čestného občana města Nového Jičína poslal starosta Dr. Hugo Fux synovi zesnulého, Juliu svobodnému pánu von Schwarz, soustrastný telegram.¹⁷⁷

P. Dominik Bilimek

Zprávu o úmrtí dalšího významného rodáka přinesl telegram. Vysoce ceněný krajan, P. Dominik Bilimek, kanovník cisterciáckého kláštera Heiligenkreuz-Neukloster, emeritní profesor a farář a ředitel muzea v Miramare, odešel k Pánu ve spánku v neděli 3. srpna 1884 v Heiligenkreuz u Vídně. Jeho láska k otcovskému městu se projevila například sbírkou na stavbu nemocnice, stejně jako rozsáhlými dary pro vznikající městské muzeum.¹⁷⁸ Byl i jeden z prvních zakladatelů a podporovatelů Spolku Novojičínských ve Vídni, v jeho prospěch daroval 25 zl., a přál mu jen zdar a úspěchy. Tak se P. Bilimek v rámci svých sil snažil být rodnému městu užitečným, sám mu pak dělal čest ve všech přírodovědných kruzích Evropy jako významná osobnost.

¹⁷⁴ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. V7-1; dále také SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. XV; KAFKOVÁ, Renata: *Město a železnice...* In: KLADIWA, Pavel – POKLUDOVÁ Andrea - KAFKOVÁ, Renata: c. d., Díl II/2. Finance a infrastruktura. Ostrava 2009, s. 317.

¹⁷⁵ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, sign. Ia/1.

¹⁷⁶ DV, 25. ročník, č. 86, Nový Jičín 26. 10. 1898, s. 3; podrobněji také WESSELY, Pavel: *Karel Schwarz. Muž s životním krédem Práce ctí.* Nový Jičín 2012.

¹⁷⁷ DV, 25. ročník, č. 86, Nový Jičín 26. 10. 1898, s. 3.

¹⁷⁸ Verwaltungsbericht der Stadtgemeinde ...1888-1891. Nový Jičín 1891, s. 78.

Dominik Adolf Josef Bilimek se narodil 25. února 1813 jako syn novojičínského měšťana Dominika Bilimka¹⁷⁹ a po dokončení studií v roce 1836 složil řeholní sliby ve Wiener Neustadt. Jak během své pastorační činnosti jako kooperátor při nadační faře ve Wiener Neustadt, tak během svého působení na faře v sousedním Würflachu věnoval každou volnou chvíli studiu přírodopisu. I své žáky nadchl jako profesor na klášterním gymnáziu ve Wiener Neustadt v letech 1850-1852 pro svůj nejoblíbenější předmět. Během této doby si také dále prohluboval své odborné znalosti, především na poli flory ledovců, které zdolal více než 130 krát. Poté, co byla na rakouských vojenských akademiích otevřena přírodovědná studia, byla příprava studijního plánu od roku 1853 svěřena právě jemu. Od této chvíle působil jako profesor náboženství a přírodopisu na vojenských vzdělávacích ústavech v městech Hainburg, Krakov a Eisenstadt. Nejlepším dokladem jeho tamního působení měly být vzorně uspořádané přírodovědné sbírky. V roce 1863 se stal profesorem na vojenské akademii ve Wiener Neustadt. Ale dlouho na tomto místě nesetřval. Už o rok později doprovodil jako přírodovědec arcivévodu Maxmiliána do Mexika.

Bohužel byly místní zmatky jeho vědeckým snahám neobyčejně na škodu. Po zavraždění císaře Maxmiliána v roce 1867 se měsíce schovával před svými pronásledovateli v Orízabu, než se mu i s částí sbírek podařilo nalodit v přístavu Veracruz na anglickou loď a doplout zpět do Evropy. Jeho sbírky, dovezené zpět za velkých nebezpečí a ohrožení života, přesto rozšířily poznání mexické fauny a flory. Mexické nálezy byly vystaveny částečně v Miramare a částečně v jiných evropských muzeích. V roce 1868 byl ustanoven kustodem muzea v Miramare. V této pozici podnikl za přírodovědnými účely cesty do Švédska, Norska, Itálie, na Sicílii, do Palestiny, Egypta a Alžíru. Již delší dobu churavějící vyhledal léčbu ve Vídni. Zde však opakovaný záchvat mrtvice učinil jeho životu konec. Jeho tělo bylo ve vší tichosti vykropeno v úterý 5. srpna ve tři hodiny odpoledne v domácí kapli v Heiligenkreuzerhof ve Vídni, a poté bylo převezeno do kláštera Heiligenkreuz, kde se ve středu 6. srpna 1884 uskutečnil pohřeb.¹⁸⁰

¹⁷⁹ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1978, sig. NJ I 8, 1800-1819, s. 271.

¹⁸⁰ NW, 11. ročník, č. 33, Nový Jičín 9. 8. 1884, s. 5.

Eduard rytíř von Orel

Poručík řadové lodi ve výslužbě, správce zámku v Miramare a nositel řádu Železné koruny III. třídy byl dalším dobrodincem městského muzea. Narodil se 5. srpna 1841 v Novém Jičíně, v rodině magistrálního kancelisty Johanna Orla a jeho ženy Anny, rozené Löfflerové, původem z Olomouce.¹⁸¹ V Novém Jičíně navštěvoval obecnou i nižší reálnou školu, poté v Opavě vyšší reálnou školu. Tento vzdělávací ústav opustil jako teprve sedmnáctiletý, kdy se na výzvu v novinách vydal do Terstu a nastoupil u námořnictva. Pod velením slavného námořního hrdiny Tegetthofa si Orel na lodi „Kaiser“ vysloužil své důstojnické epolety, za bitvu u Visu získal válečnou medaili, a poté se jako císařův doprovod zúčastnil otevření Suezského kanálu. V době, kdy arcivévoda Maxmilián přijal mexickou korunu, nacházel se Orel na rakouské lodi, která kotvila ve Veracruz, Maxmiliánovi k dispozici. Poté, co „*truchlohra mexického císařství dospěla svého tragického konce*“, slovy místního tisku, vrátil se s tělem nešťastného prince zpět do Rakouska. Na zpáteční cestě však loď potkalo nepříznivé počasí a Orel sám si v bouři nadvakrát zlomil nohu. Proto po návratu zažádal o dovolenou, kterou strávil v Karlově Studánce a Opavě. Tehdy také poznal svou budoucí ženu, slečnu Marii Braun, dceru opavského architekta Brauna. Po návratu do Puly se spřátelil s Carlem Weyprechem a Gustavem Broschem, což byl základ jeho budoucí účasti na rakousko-uherské polární expedici roku 1872. Eduard Orel se tak jako praporčík lodi „Tegetthof“ účastnil na všech strastech i úspěších celé expedice, během které řídil meteorologická pozorování. Po vyplutí z norského Tromsø sice loď několikrát uvízla v ledové třišti, ale v létě roku 1873 se jí podařilo při plavbě dále na sever objevit dosud neznámé souostroví, následně nazvané Země císaře Františka Josefa. Loď však opět uvízla v ledu a posádce nezbylo nic jiného, než se vydat na šestnáctitýdenní pochod v arktickém podnebí, částečně na člunech a částečně na saních. Všem účastníkům se přes nezdary a neúspěch, které expedici potkaly, podařilo až na jednoho vrátit bezpečně domů. V Hamburgu 22. září 1874 je kromě bouřlivého přivítání a nekonečných ovací čekal i telegram starosty Nového Jičína JUDr. Heinricha Preisenhammera s pozvánkou pro Eduarda Orla do rodného města. V Novém Jičíně byl 6. října téhož roku Eduard Orel velmi srdečně přivítán a hoštěn na banketu, na kterém se v hojném počtu sešlo

¹⁸¹ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1980, sig. NJ I 10, 1836-1846, s. 163.

mnoho zastupitelů a měšťanů stejně jako jeho přátel a ctitelů z širokého okolí. Pronesené přípitky byly odrazem pravé radostné pýchy a hrdosti na rodáka, účastníka pro celou zemi tak slavné, pro vědu tak užitečné a na utrpení tak bohaté expedice.

Jeho zásluhy nezůstaly nepovšimnuty. Byl povýšen na poručíka řadové lodi a zároveň obdržel řád Železné koruny III. třídy a šlechtický titul. Oční choroba mu však zabránila k návratu do vojenské služby. Přijal tedy místo účetního oficiála dvorského stavebního úřadu. Na nové umístění si přivezl i svou nevěstu Marii Braun a z jejich manželství vzešel jeden syn. O dva roky později byl korunním princem Rudolfem jmenován správcem ostrova Lacroma u Dubrovníku a v roce 1877 císařem zámeckým správcem na Miramare. Zde také zemřela jeho žena. Jeho druhé manželce Claře Schau, dceři ředitele továrny na lokomotivy z Wiener Neustadt, se narodili dva chlapci. Zemřel 5. února 1892 v 7 hodin večer po krátké, ale těžké nemoci.¹⁸²

Josef Tálský

Významný moravský ornitolog a přírodovědec Josef Tálský se narodil 21. března 1836 v Moravičanech na Moravě a po absolvování učitelského ústavu v Olomouci se dále věnoval pedagogickému povolání. Působil jako odborný učitel nejprve na nově založené nižší reálné škole v Novém Jičíně a později na měšťanské škole, která byla místo ní zřízena. Chvályhodných výsledků dosáhl především jako učitel kreslení. Vedl své žáky více než čtyřicet let k tomu, aby co nejvíce kreslili podle přírodních předloh – metodou, která později upadla v zapomnění, aby se začala znovu v pozdějších letech v pozměněné formě opět používat a z Německa si našla cestu zpět do Rakouska. Mezi jeho žáky patřilo mnoho úspěšných mužů, mimo jiné i malíř Julius Berger.

Kromě svého učitelského povolání se věnoval Josef Tálský i studiu ptáků, kteréžto vědě prý rozuměl více, než kdokoliv jiný. Byl počítán mezi přední rakouské ornitology.¹⁸³ Navštívil mnohá muzea doma i v zahraničí, uspořádal ornitologickou sbírku Zemského muzea v Brně a zabýval se i preparací živočichů a vycpáváním ptáků. Část jeho rozsáhlé sbírky později získal Muzejní spolek.¹⁸⁴

¹⁸² DV, 19. ročník, č. 11, Nový Jičín 6. 2. 1892, s. 4; dále také BALÁŠ, Miloslav: *c. d.*, s. 136.

¹⁸³ TALSKY, Josef: *Die Vögel in der Sprache und dem Volksleben der Kuhländler*. In: *Die Schwalbe*. Mittheilungen des ornithologischen Vereines in Wien. 13. ročník, č. 3, Vídeň 1889, s. 33-48.

¹⁸⁴ *Talsky's ornithologische Sammlung im städtischen museum*. Nový Jičín s. d., s. 3.

Jako znamenitý hudebník počítal Josef Tálský mezi své nejšťastnější chvíle, když se s přáteli na strunných nástrojích pohroužili do děl hudebních klasiků. Při odchodu do penze v roce 1895 byl za své služby odměněn udělením Zlatého záslužného kříže. Poté se usadil v Olomouci, kde se výrazně podílel na uspořádání zoologických sbírek muzea Vlasteneckého muzejního spolku.

Zemřel 21. prosince 1907 a jeho pohřbu se v Olomouci coby zástupci města zúčastnili nejen deputace z novojičínského městského výboru, chlapecké obecné a měšťanské školy s ředitelem Antonem Bauerem v čele, ale také vyslanci místní školní rady a zástupci místního spolku učitelů, jehož byl Tálský čestným členem.¹⁸⁵

Dr. August von Bielka

Přestože většinu svého života prožil v metropoli Rakouska-Uherska, byla to především jeho intervence a vyjednávání, která vedla ke vzniku Muzejního spolku. August Johan Bielka se narodil 13. dubna 1828 v domě na Mühlgasse (dnešní ulice Hoblíkova), jako syn Augustina Bielky, soukenického mistra, a jeho ženy Barbary, rozené Köllner, dcery nájemného drožkáře.¹⁸⁶ Po absolvování svých středoškolských a vysokoškolských studií v chudých poměrech promoval v roce 1857 na vídeňské univerzitě jako doktor medicíny. Byl letitým členem vídeňského lékařského kolegia, do kterého patřil již od roku 1861. V témže roce se na základě kladných dobrozdání stal i zaměstnancem císařského dvora, o pět let později již pracoval jako dvorní lékař a chirurg a od roku 1872 působil jako osobní lékař císaře Františka Josefa I.

Přes svou dlouhou nepřítomnost v rodném městě věnoval své úsilí a činnost zájmům Nového Jičína. Angažoval se především ve Spolku Novojičínských ve Vídni. Spolku, jenž si dal za cíl podporu a pomoc krajanům v hlavním městě, sám přispíval, především finančně, zřejmě v odezvě vzpomínek na svá vlastní studentská léta. Stejně tak byl i zakladatelem a tvůrcem novojičínského Muzejního spolku, na kterém s malými úspěchy pracoval již v 90. letech 19. století. Sám spolku věnoval mnoho vzácných exponátů.

¹⁸⁵ DV, 34. ročník, č. 103, Nový Jičín 22. 12. 1907, s. 4; dále také BALÁŠ, Miloslav: *c. d.*, s. 145 nebo KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem...*, s. 196-198.

¹⁸⁶ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1979, sig. NJ I 9, 1820-1835, s. 204.

Dvorní rada Dr. August Bielka rytíř von Karltru zeznul v 82. roku svého života, nad ránem 1. srpna 1909, ve svém letním bytě v Alt Aussee. Zanechal po sobě ženu, dceru Gusti, manželku profesora Dr. Vinzenze Lekusche, a dva syny, ministerského tajemníka Dr. Alfreda von Bielka, a Dr. Artura von Bielka, dvorního lékaře. Tělo bylo vykropeno ve farním kostele v Alt Aussee a převezeno do Vídně, kdy bylo 4. srpna uloženo do rodinné hrobky na hřbitově v Grinzingu.¹⁸⁷

Vládní rada Karel Maška

Karel Maška se narodil 28. srpna 1851 v Blansku a v roce 1878 nastoupil jako suplent v předmětech matematika a deskriptivní geometrie na novojičínské vyšší reálné škole. Více než třináct let se těšil z přízně svých žáků, u kterých byl oblíben pro snadno srozumitelné a výstižné výklady svěřených předmětů.

Ve svém volném čase se věnoval archeologii, paleontologii a antropologii, kterážto činnost ho v letech 1879–1883 přivedla k prozkoumání jeskyní na Kotouči a výzkumům v jeskyni Šipka, či na pleistocénním tábořišti v Předmostí u Přerova. Jeho výkopy byly tehdejší starostou města Nového Jičína Dr. Heinrichem Preisenhammerem, místní Tereziánskou akademií a Císařskou akademií věd morálně a materiálně podporovány. Nalezené kosti, artefakty a předměty sjednotil badatel v jedinečné, vědecky pečlivě zpracované sbírce evropské proslulosti, která se stala centrem zájmu odborníků všech zemí Evropy. Nejcennějším objektem této sbírky, svého času zakoupeným moravským Zemským muzeem v Brně, byla část lidské spodní čelisti, jejímž výzkumem se později zabývaly kromě rakouských vzdělanců i přední kapacity mezi německými a francouzskými anatomy. Tato čelist byla dokladem nejstarší lidské existence nejen na Moravě, ale v celém Rakousku-Uhersku, a jen některé jiné nálezy z jiných zemí se jí mohly rovnat. O pravděpodobném věku jedince se kvůli její neobvyklé poměrné velikosti ve vědeckých kruzích vedl mnohaletý spor. Místní muzeum vlastnilo ke své lítosti jen malou část neobyčejně bohaté a cenné sbírky, která později na konci druhé světové války vzala na zámku v Mikulově za své.

¹⁸⁷ DV, 36. ročník, č. 62, Nový Jičín 4. srpna 1909, s. 4; dále také POLÁCH, Radek: *Dr. August Bielka rytíř von Karltru – nositel nejvyššího francouzského vyznamenání*. In: VSNJ. 62. svazek, Nový Jičín 2012, s. 101-108 nebo TÝŽ: *August Bielka rytíř von Karltru a počátky Spolku Novojičínských ve Vídni*. In: VSNJ. 61. svazek, Nový Jičín 2011, s. 59-66.

Zásluhy Karla Mašky o prehistorická bádání byla mimo jiné uznána jmenováním dopisujícím členem České akademie věd v Praze a dopisovatelem ústřední komise pro zachování uměleckých a historických památek ve Vídni.

Na konci školního roku 1891–1892 odešel z Nového Jičína a stal se ředitelem zemské vyšší reálné školy v Telči,¹⁸⁸ do doby než dva roky před svou smrtí odešel na zasloužený odpočinek. S ohledem na své zvolení do správního výboru společnosti Moravského zemského muzea přesídlil do Brna, kde 5. února 1916 ve věku 64 let zemřel.¹⁸⁹

¹⁸⁸ DV, 19. ročník, č. 11, Nový Jičín 6. 2. 1892, s. 4.

¹⁸⁹ DV, 43. ročník, č. 18, Nový Jičín 12. 2. 1916, s. 5.

Umění

Stavební ruch 80. let 19. století dal Novému Jičínu s novým životním stylem i novou tvář. Hradby kolem původního centra jádro města svým způsobem zakonzervovaly v jeho současné podobě. Poté, co však hradby ustoupily nárůstu dopravního provozu, vznikla podél původní linie hradebních zdí v prostoru dnešních ulic Sokolovská, Gen. Hlad'ů, Tyršova a Štefánikova, a také na Tyršovu ulici navazující Divadelní vhodná oblast pro výstavní třídu s řadou významných, nově budovaných staveb. A na okraji celého města se svými dýmajícími komíny a neutuchajícím provozem stály továrny, vlastní příčina i následek rozkvětu Nového Jičína.

Většinu z významných staveb té doby ve městě v duchu historismu projektoval vídeňský architekt Otto Thienemann.¹⁹⁰ Jeho první zakázka, budova Krajského soudu,¹⁹¹ jej jakožto schopného architekta ve městě uvedla více než lichotivě. Jeho služeb později využilo město i při stavbě chlapecké obecné a měšťanské školy a vyšší reálné školy, a zároveň Německého spolkového domu, slavnostně otevřeného roku 1886.¹⁹² Jeho stavby realizovaly místní podniky, v případě budovy soudu firma Heinricha Czeikeho, školy vystavěl Richard Kloss. A na budově spolkového domu se podíleli hned tři stavitelé, Heinrich Czeike, Richard Kloss a Josef Blum. Za kamenické práce zodpovídal Josef Leide, malířskou výzdobu provedl Julius Veith. V historizujícím stylu byly postaveny i další veřejné stavby nejen na okružní třídě, tak aby zachovaly jejího ducha, třebaže se jejich datace pohybuje již v období, kdy se v architektuře plně rozvíjela secese. Ať už šlo o občanský zaopatřovací ústav z roku 1880, dívčí obecnou a měšťanskou školu

¹⁹⁰ Otto Thienemann (11. srpna 1827, Gotha - 28. listopadu 1905, Vídeň) - absolvent Vysokého učení technického a Akademie výtvarných umění ve Vídni, pracoval především pro firmu Müllers u. Siccardsburgs Bauten. Viz: BOUDA, Tomáš: *Architektura v Novém Jičíně na přelomu 19. a 20. století*. In: VSONJ, 37. svazek, Nový Jičín 1986, s. 38, dále také VYBÍRAL, Jindřich (ed.): *Slavné vily Moravskoslezského kraje*. Foibos a. s., Praha 2008, s. 18-19.

¹⁹¹ Dnes se jedná o budovu bývalého Okresního úřadu, nyní Městského úřadu; komplex budov zahrnuje i dříve samostatnou budovu okresního hejtmanství, postavenou v letech 1887-1888 podle plánů c. k. vrchního inženýra Skaldy. Viz: BOUDA, Tomáš: *Architektura v Novém Jičíně na přelomu 19. a 20. století*. In: VSONJ, svazek 37, Nový Jičín 1986, s. 38.

¹⁹² DV, 13. ročník, č. 45, Nový Jičín 30. 10. 1886, s. 5.

z roku 1885, budovu zemské polepšovny z roku 1903 či stavbu Jubilejní školy, kolaudovanou roku 1909.

Přítomnosti vídeňského architekta využily i soukromé osoby. Kromě bratrů Hückelových i ředitel jejich továrního provozu Wilhelm Kreuz či radní Karl Zeisberger.

I na projektu sídel pánů továrníků Hückelů a jejich rodin na Landstrasse (dnes ulice Revoluční), se podílely firmy z blízkého okolí, a místní tisk neopomenul zmínit, kolik regionálních řemeslníků má vůbec na stavbách podíl. A jak je chvályhodné, že majitelé vložili důvěru i své finance do schopností místních zedníků, stolařů, řezbářů, malířů, štukatérů, sochařů a podobně, teprve si zvykajících na zakázky podobného ražení.¹⁹³

A že to byl vpravdě velkolepý výsledek. Dvě zrcadlově souměrné vily projektované v neorenesančním stylu s výraznými nárožními věžemi, byly posazeny na úpatí jihovýchodně orientovaného svahu, nad továrnou firmy J. Hückel's Söhne. Přední parter upravený ve stylu francouzského parku, obepnutý z obou stran příjezdovou cestou, pro každou z vil zvláště, měl navozovat středomořskou atmosféru. Za vilami už se však rozkládal příjemný park anglického stylu s upravenými cestičkami, vhodnými i pro jízdu na koni. Celý areál byl oplocený a oficiálně se do něj dalo vstoupit pouze se svolením vrátného, sídlícího v malém domku u hlavní brány.

Vily sice z vnějšku vypadaly na první pohled stejně, vnitřní vybavení však podléhalo vkusu členů té které z rodin, která je obývala. Vpravo, blíže k městu, bydlel se svou ženou Fanny Johann Hückel, vlevo August se svou chotí Angelou. Jedno obě vily měly společné, na jejich zařízení se nešetřilo.

Samonosné mramorové dvojramenné schodiště s detailně vypracovaným zábradlím vedlo do největší místnosti ve zvýšeném přízemí. V domě Augusta Hückela to byla jídelna o jedenácti metrech délky a šest a půl metrech šířky, osvětlená okny a dveřmi, vedoucími na jižní terasu. Stěny byly obloženy tmavým dřevem, stejně jako kazetový strop. K osvětlení místnosti byly použity dva víceramenné plynové lustry, do táflování byl zabudován vestavěný neorenesanční nábytek. I další pokoje byly podobně pohodlně, a zároveň luxusně zařízeny, ve stylu

¹⁹³ DV, 9. ročník, č. 47, Nový Jičín 25. 11. 1882, s. 1-3.

evokujícím německou renesanci. Nepřehlédnutelná dominanta k jídelně přiléhajícího salónu byla opět uměleckého původu, tentokrát se jednalo o tři olejomalby na plátně vsazené do dřevěného obložení fabionového stropu, díla malíře a novojičínského rodáka Eduarda Veitha. Další jeho obrazy, zdobící výše zmíněnou jídelnu, jsou dnes deponovány v Muzeu Novojičínska, p. o.

Podílel se i na výzdobě vily Johanna Hückela, ve které se dodnes zachovala jeho nástropní malba ve štukové omítce. Místnosti v tomto domě nebyly tak prostorné, ani jejich zařízení nelze na první pohled popsat jako viditelně nákladné. Stropy byly obloženy rozetami oderského mistra Kupkeho, stěny táflovány opět tmavým dřevem či pokryty tmavě zelenou tapetou, nebo zlatavým gobelínem, vše ve snaze napodobit zaalpskou renesanci 15. století.

Celý komplex byl vytápěn parovodním potrubím. Voda byla ze suterénu, ve kterém se nacházela kuchyně i prostorný vinný sklep, kromě unikátní koupelny vedena až do podkroví, vybaveného pohostinskými pokoji a pokoji služebnictva. Oba domy byly od sklepů až po půdu propojeny ještě bočním schodištěm, užívaným především služebnictvem.

Domy plné uměleckých děl, sádrových bust a ornamentů sochařů firmy Heinz und Sohn, byly vybudovány pod dohledem stavbyvedoucího W. Fabigana, to vše zaštitěno jménem stavitele Heinricha Czeikeho.¹⁹⁴

V tomto období a později vznikla sídla i dalších příslušníků novojičínské honorace, většina již čistě v režii místních stavitelů, včetně návrhu. Ty nejvýstavnější si postavili samotní majitelé nejvýznamnějších stavebních firem, i jako ukázkou svých schopností. Vila Josefa Bluma se ještě nese v duchu italské renesance, na domech Richarda Klosse na Kaiser Josefstrasse (ulice Msgr. Šrámka) jsou už však vidět patrné stopy organické a naturalistické secese, stejně jako na jeho zakázce pro textilního továrníka Augusta Preisenhammera či domu Spolku katolických tovaryšů na téže ulici.¹⁹⁵

¹⁹⁴ ZAO, Archivní soubor fond J. Hückela synové, továrna na klobouky Nový Jičín 1800-1946 (1951), inv. č. 6, 7, 8. Též NW, č. 35, Nový Jičín 2. 9. 1882, s. 4; č. 43, 28. 10. 1882, s. 4; č. 47, 25. 11. 1882, s. 1-3 a DV, 44. ročník, č. 94, Nový Jičín 7. 8. 1917, s. 3-4.

¹⁹⁵ BOUDA, Tomáš: *Architektura v Novém Jičíně na přelomu 19. a 20. století*. In: VSONJ, svazek 37, Nový Jičín 1986, s. 35.

Návrhy interiérů vypracovávali u lukrativnějších projektů autoři staveb sami.¹⁹⁶ Veřejnost však ani tak nebyla ochuzena o novinky ve světě umění. Měla možnost se inspirovat v časopisech, věnovaných uměleckému řemeslu, jako Deutsche Kunst und Dekoration nebo Die Kunst s propracovanými návrhy vnitřního vybavení,¹⁹⁷ v katalogích, deponovaných u místních truhlářů a stolařů,¹⁹⁸ či přímo na výstavách moderního nábytku. Jednu takovou, výtvorů podle vlastního návrhu, uspořádal i umělecký a nábytkový truhlář Wilhelm Zirps ve své dílně na Niedertorstrasse (dnes ulice Dolní brána). Během Velikonočního pondělí a úterý roku 1906 tak měla veřejnost možnost shlédnout ukázkou moderního interiéru.¹⁹⁹ Velkou událostí se stala zpráva, že služba pro podporu živností c. k. ministerstva obchodu podnítila zdejší První závodní družstvo dřevozpracujících řemesel, aby pro květnové otevření rakouské výstavy v Londýně převzali vyhotovení hotelové čítárny. Družstvo pověřilo zhotovením svého člena truhláře Ignaze Schlesera. Dokončený nábytek byl rovněž představen místní veřejnosti, a to 4. dubna 1906 od deváté do dvanácté hodiny dopoledne a od druhé do šesté hodiny odpolední v prostorách místní odborné tkalcovské školy, vstup volný. Nábytek byl vyhotoven podle návrhů služby pro podporu živností v moderním stylu a zobrazoval mistrovu pečlivost provedení, odbornou znalost a důkladnost. Nábytek prý odrážel vysokou úroveň místního řemesla.²⁰⁰ Vybavení hotelové čítárny podle předlohy vyrobil truhlářský mistr Ignaz Schleser z ruského platanu a hruškového dřeva s kováním z alpaky. Čalounění vyhotovil místní čalouník Johann Alt. Zatímco laik obdivoval celkový dojem z nábytku, ocenil odborník pečlivost práce.²⁰¹

Spolu s katalogy nábytku se v knihovně novojičínského archivu dochovaly i katalogy a časopisy věnované výtvarnému umění. Uživatel si tak mohl objednat obrazy podle vlastního vkusu a v rámci svých finančních možností z tepla svého domova. Díky nim tak například víme, že si továrník August Hückel v dubnu roku 1912 podle katalogu Kunsthandlung und Antiquariat jistého C. J. Wawry

¹⁹⁶ Viz medailon Hugo Bluma.

¹⁹⁷ Časopisy uloženy v knihovně SOkA v Novém Jičíně, nezaevidovány.

¹⁹⁸ Uloženy v knihovně SOkA v Novém Jičíně, nezaevidovány.

¹⁹⁹ DV, 30. ročník, č. 28, Nový Jičín 7. 4. 1906, s. 5.

²⁰⁰ DV, 33. ročník, č. 26, Nový Jičín 31. 3. 1906, s. 4.

²⁰¹ DV, 33. ročník, č. 28, Nový Jičín 7. 4. 1906, s. 5.

z Vídně objednal jedenáct obrazů různých velikostí a námětů, mezi nimi i Núbijskou rodinu od Hanse Makarta, v celkové ceně 20 250 zl. Co se se sbírkou stalo posléze, není jasné, v pozůstalostním spise Augusta Hückela zmíněna není.²⁰² Aktuální zprávy z uměleckého světa obsahoval i německý magazín Die Kunst a především legendární anglický uměnovědný časopis The Studio, platforma pro šíření secesního užitého umění i architektury, u novojičínských exemplářů na titulní straně signován místním malířem Hugo Baarem, stejně jako výše zmíněný Deutsche Kunst und Dekoration.²⁰³

Kulturní život města Nového Jičína se rozvíjel a sdružoval především ve spolcích. Členové spolků či účastníci kulturních akcí se ve městě velikosti Nového Jičína většinou rekrutovali z omezeného okruhu lidí, potažmo rodin, tvořících jeho elitu. Spolková činnost se týkala jen několika málo z obyvatel města, zato o to zanícenějších a čínorodějších.²⁰⁴

Z kulturních spolků měli občané na výběr hned mezi dvěma čtenářskými, početnou členskou základnou se však mohl pochlubit i Hudební spolek či Mužský pěvecký spolek, který se mezi významnými muži města stal vedle toho střeleckého takřka povinnou záležitostí a otázkou prestiže.²⁰⁵

K Mužskému pěveckému spolku měla zvláště rodina Augusta Hückela velmi blízko, přestože aktivními členy se nestali. Augustova manželka Angela se dokonce dne 8. června 1889 stala kmotrou jeho vlajky. Nutno dodat, že tento pěvecký sbor zpíval už na jejich svatbě. Jako kmotra spolku také Angela Hückel připravovala pohoštění pro členy souboru, kdykoliv k ní zavítali na návštěvu, i s hosty ze spřátelených sborů z Olomouce, Šternberku, Frýdku, Opavy, Vídně či německého Heidelbergu. Na oplátku sbor a jeho vystoupení využívala při svých charitativních aktivitách.²⁰⁶

²⁰² SOkA NJ, Archivní soubor fond Okresní soud Nový Jičín, Pozůstalostní spisy, A 694/17, August Hückel.

²⁰³ Časopisy uloženy v knihovně SOkA v Novém Jičíně, nezaevidovány.

²⁰⁴ Blíže ke spolkovému životu novojičínské honorace viz KAFKOVÁ, Renata: *Tradiční řemeslnické centrum Nový Jičín v samosprávném období. Formování elit občanské společnosti v letech 1850-1914*. Ostrava 2007, (nepublikovaná disertační práce), s. 75-100, 136-211, 220-285.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ DV, 25. ročník č. 39, Nový Jičín 14. 5. 1898 s. 4.

Spolky se tak staly důležitým místem pro setkávání občanů města různého společenského původu, povolání, vzdělání, věku i náboženského vyznání. V danou chvíli si však členové, sjednoceni společným zájmem, mohli být aspoň formálně rovni. Významnou roli v období vzniku spolků jistě hrálo stále patrnější dělení dne na dobu pracovní a odpočinkovou, a také rostoucí vliv inteligence, tedy učitelů, lékařů, úředníků, advokátů a notářů. Ti kvůli svému povolání často měnili svá pracoviště a přenášeli tak své předchozí zkušenosti se spolkovým životem do svých nových působišť.²⁰⁷

Město Nový Jičín bylo na své úspěšně rodáky vždy patřičně hrdé, a u umělců to platilo dvojnásob. Ti nejvýznamnější z nich byli zejména výtvarní umělci. Jejich jména jsou spojena především s oficiálním uměním a veřejnými zakázkami. Ale jsou mezi nimi i autoři děl tvořící tradičně a stojící tak mimo hlavní umělecké proudy, či sběratelé výtvorů místní lidové slovesnosti a její propagátoři. Obyvatelé města si však cenili i odborné a poctivé práce místních stavitelů, kteří se na estetické podobě města podíleli měrou největší.

Eduard Veith

Životní příběh jednoho z nejváženějších reprezentantů rodného města v oboru krásných umění je cestou úspěchu, na jejímž počátku stojí chlapec z řemeslnické rodiny, a na jejím konci uznávaný malíř a profesor Technické vysoké školy ve Vídni. Cestou od dekorativní malby a výzdoby soukromých i veřejných budov k symbolismu a státním zakázkám.

Eduard Felix Veith se narodil 30. března 1858 do rodiny novojičínského malíře pokojů Julia Veitha, a jeho ženy Susanny, dcery Johanna Schleifa, kordováníka rovněž z Nového Jičína.²⁰⁸ Už během studia na základní a nižší reálné škole v Novém Jičíně se projevovalo jeho výtvarné nadání, a tak mu jeho otec sám zajišťoval zakázky. Aby svůj talent mohl dále plně rozvíjet, poslali jej rodiče na studia do Vídně, kde se na Škole uměleckých řemesel rakouského muzea

²⁰⁷ K spolkovému životu více v KAFKOVÁ, Renata: *Spolkový život v Novém Jičíně*. In: KLADIWA, Pavel – POKLUDOVÁ Andrea - KAFKOVÁ, Renata: *c. d., Díl II/1. Muži z radnice*. Ostrava 2008, s 631-645.

²⁰⁸ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1981, sig. NJ I 11, 1847-1862, fol. 403.

zdokonaloval především v antickém ornamentu a figurách, než přešel do třídy profesora Laufbergera. Ten jej také v roce 1878 vyslal do Paříže, aby zde vyvedl sgrafita profesorem Laufbergerem osobně navržená pro výstavní budovu Světové výstavy. Tak se rovněž ze studenta stal Eduard Veith absolventem. Po návratu domů pracoval na několika zakázkách spolu se svým otcem (jednalo se o výmalbu několika kostelů, synagog a slavnostních sálů v širokém okolí, a pravděpodobně i sálu porotního soudu v Novém Jičíně), než se vydal do Terstu za svou první samostatnou zakázkou. Při zpáteční cestě navštívil i Benátky.²⁰⁹

Přesídlení do Vídně rozšířilo jeho klientelu i na místní zadavatele, přestože byl zároveň nadále podporován svými krajany. Šlo opět o zakázky na rozličnou dekorativní výmalbu, ale také obrazy.

Za další významnou prací se vydal až do Bukurešti, ve které se podílel na výzdobě rekonstruovaného kostela Domnita Balasa (něm. Donna Balascha), a poté na výzdobě stropu v paláci krále Carola. Je autorem i nástěnných obrazů pro zámek rumunského velvyslance ve Vídni nebo argentinského velvyslance.²¹⁰

Po návratu do rodného města se v roce 1882 podílel právě na výzdobě vil bratrů Hückelových, aby se záhy, jako pětadvacetiletý, vydal opět do Paříže. V průběhu této druhé pařížské cesty, během níž navštívil i Nice a Monte Carlo, si definoval svůj vlastní osobitý styl. To zřejmě stojí také za jeho úspěchem po návratu do Vídně, kdy se mu podařilo získat zakázku na výzdobu stropu nového německého divadla v Praze (dnes Státní opera) osmi nástropními obrazy a výtvarnou předlohu opony (která je však od konce druhé světové války neznámá). Poté v roce 1887 zvítězil v soutěži na malířskou výzdobu Volkstheater ve Vídni, kde freskami vyzdobil hlediště a proscénium. Je také autorem výzdoby berlínského divadla Unter den Linden, pražského Rudolfiny, Městského divadla v Ústí nad Labem (dnes Severočeské divadlo opery a baletu), i Městského divadla v Ostravě (Dvořákovo divadlo). S divadelním světem jej pojí i portréty herců Burgtheater Georga Riemerse nebo Lotte Medelsky. Svou prací ve Volkstheater si udělal natolik dobré jméno, že začal dostávat zakázky na dekorativní malby od hraběte Seilerna, Rotshildů i

²⁰⁹ DVOŘÁČKOVÁ, Sylva: *Malíř Eduard Veith*. In: VSONJ, 43. svazek, Nový Jičín 1989, s. 44; dále také FREIMAN, Silvia: *Eduard Veith (1858-1925). Kommentierte Werkkatalog mit Werkzeichnis*. Berlín 2011, s. 9-10.

²¹⁰ DVOŘÁČKOVÁ, Sylva: *c. d.*, s. 46; dále také FREIMAN, Silvia: *c. d.*, s. 11.

Gutmannů. Za své dílo byl oceněn medailí arcivévody Karla Ludvíka, Reichlovou cenou, Císařovou cenou, zlatou a stříbrnou medaili v Paříži, Berlíně či Antverpách. Také získal cenu v soutěži 68 rakouských účastníků o provedení nástropní výmalby v Marietereziánském sálu v nové části Hofburgu. Slavnostní sál v téže části areálu poté vyzdobil sérií čtrnácti lunet.²¹¹

Jeho díla byla představena na výstavách nejen ve Vídni, ale i v Novém Jičíně. V roce 1901 tak vystavoval na XXVII. výroční výstavě v Künstlerhaus ve Vídni, spolu s Juliem Bergerem nebo Alfonsem Muchou. A v Novém Jičíně byl v roce 1908 na II. výstavě umělců z Kravařska zastoupen jedenácti obrazy. Výstavu organizoval novojičínský Muzejní spolek, a místnímu publiku na ní byla ukázána díla umělců pocházejících z Kravařska, nebo svou tvorbou s regionem spjatých, jako sochaři Franz Barwig nebo Leopold Hohl, či malíři Hugo Baar, Ludvík Jadrníček, Anton Kolig, i zástupci malířské rodiny Bergerů, Anton, Ignaz a Julius.²¹²

V roce 1905 byl Eduard Veith jmenován profesorem na Technické vysoké škole ve Vídni, o šest let později, 26. července 1911, se v kostele u sv. Štěpána ve Vídni oženil s Bertou Griesbeck.²¹³ V závěru své umělecké dráhy se začal také věnovat malbě ve stylu starých mistrů a miniatur vodovými barvami.²¹⁴

Malíř Eduard Veith zemřel ve Vídni dne 18. března 1925. Město na svého slavného rodáka také slavně vzpomínalo, ve vši vážnosti a úctě, jakou si zasloužil pan profesor vídeňské techniky, autor výzdoby mnoha důležitých budov nejen v Novém Jičíně, umělec, kterého v ateliéru svého času navštěvovala i vysoká šlechta, jako například arcivévoda Rainer,²¹⁵ a jehož kazeta z černě mořeného hruškového dřeva, zdobená erby císařského domu, Bavorska, Toskánska, a znakem Vídně, posloužila jako svatební dar města Vídně pro arcivévodkyni Valerii.²¹⁶ Malíř, který byl hodnocen i ve slavném časopise *The Studio*, v letní příloze věnované rakouským

²¹¹ DVOŘÁČKOVÁ, Sylva: *c. d.*, s. 44-45; dále také FREIMAN, Silvia: *c. d.*, s. 10.

²¹² DVOŘÁČKOVÁ, Sylva: *c. d.*, s. 46; dále také FREIMAN, Silvia: *c. d.*, s. 11.

²¹³ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1981, sig. NJ I 11, 1847-1862, fol. 403; dále také FREIMAN, Silvia: *c. d.*, s. 12.

²¹⁴ DVOŘÁČKOVÁ, Sylva: *c. d.*, s. 46; dále také FREIMAN, Silvia: *c. d.*, s. 11.

²¹⁵ DV, 33. ročník, č. 3, Nový Jičín 10. 1. 1906, s. 6.

²¹⁶ DV, 17. ročník, č. 52, Nový Jičín 28. 6. 1890, s. 3.

výtvarníkům, a to především pro jeho pohádkový styl malby a zpracování námětů inspirované prerafaelity a symbolismem.²¹⁷

Franz Barwig

Další příběh nadaného chlapce z chudých poměrů, který proslavil svůj rodný kraj, se začíná 19. dubna 1868, kdy se v Šenově u Nového Jičína Franz Barwig narodil.²¹⁸ Navštěvoval zde i obecnou školu, a po ukončení školní docházky se po několik měsíců učil pokrývačem. Neodolatelně jej to však táhlo k práci se dřevem, k vyřezávání figurek do betlémů. Ty vytvářel bez návodu, podle vlastního pojetí. Tak si také pro sebe vyřezal vlastní velké jesličky, a zhotovil na zakázku i další betlémy, které zdobily novojičínské domy o vánočním čase. Svým uměleckým nadáním upoutal pozornost Roberta Apitsche, profesora kreslení na místní vyšší reálné škole, který jej vzdělával v kreslení a modelování. V té době byl v Novém Jičíně založen umělecký institut pro církevní zakázky Theodora Bergera, který se zabýval stavbou oltářů a vybavením kostelů na Moravě, ve Slezsku i Uhrách. Od něj získal mladý Franz Barwig objednávku na figury svatých na oltáře. Poté, co jej blízký přítel přiměl dále se vzdělávat, nastoupil v devatenácti letech na speciální školu pro dřevořezbu při Škole uměleckých řemesel ve Vídni. Po absolvování se v téže městě usídlil jako nadějný umělec. Již v mladém věku byl hodně zaměstnáván, a v tomto období vytvořil mnoho významných děl, především na poli církevního umění (například kamenné sochy nad oltářem v nově vybudovaném kostele sv. Petra Kanisia ve Vídni, kamenné figury v klášteře Heiligenkreuz).

Později byl na Školu uměleckých řemesel povolán zpět, aby se právě na speciální škole pro dřevořezbu stal profesorem. Na této pozici pak působil celých dvanáct let, až do roku 1925.

Franz Barwig pracoval především se dřevem, kamenem a bronzem. Jeho bronzové sochy zvířat, například opice nebo divoká kočka, byly označeny za klasické a srovnávány s bronzovými sochami zvířat období renesance. Zvládal

²¹⁷ HEVESI, Ludwig: *Modern painting in Austria*. In: *The Art-revival in Austria. The Studio*. Special summer number. Londýn 1906, s. 15.

²¹⁸ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Šenov u Nového Jičína, inv. č. 2110, sig. NJ VII 7, 1853-1874, fol. 190.

bravurně vyobrazení s tématy z rolnického života, tančící sedláky i hluboce religiózně zaměřené madony. Je autorem polychromované madony, nebo Tullnských jesliček,²¹⁹ či aktů Řečník a Sedící dívka, ztvárněných v ebenovém dřevě. Zmenšenina Řečníka se nacházela v zasedací místnosti městské rady na radnici v Novém Jičíně. V majetku místního muzea se pak již v době jeho smrti nacházela dřevěná busta z jeho studijních let, dva bronzы kozorožce a srnce a divoká kočka z majoliky. Evangelickou modlitebnu zdobila jeho dřevořezba Ježíš na Kříži. A o svatodušních svátcích roku 1931 byl v Šenově odhalen jím navržený pomník padlým vojákům.²²⁰ Jeho díla lze nalézt i v zahraničních sbírkách, v moderních galeriích ve Vídni, v Praze, Hamburku, Hagenu, Miláně či New Yorku, kde působil v roce 1926.

Byl 33 let ženatý s paní Rosou, rozenou Zapletal, rodačkou z Nového Jičina. Z jejich manželství vzešli tři dcery a dva synové, kteří se věnovali malbě a se kterými Franz Barwig pracoval ve Vídni-Pötzleinsdorf ještě v závěrečných letech svého života.

V posledních letech před svou smrtí se často vracel do rodného města. Ještě roku 1928 byl přítomen u odhalení sousoší Tančících sedláků na kašně. Zemřel ve Vídni dne 16. května 1931.²²¹

Ignaz Berger

Malíř historických výjevů Ignaz Berger zemřel po dlouhé a těžké nemoci ve věku nedožitých 78 let. Uměleckého vzdělání se mu dostalo na Akademii ve Vídni. Působil po většinu svého života v Novém Jičíně, než se několik let před svou smrtí přestěhoval za svými dětmi do Vídně. Jako malíř historických a církevních motivů a výjevů dostával zakázky i ze zahraničí, například ze Severní Ameriky. Jeho dílo bylo možné nalézt v mnoha kostelích v širokém okolí. Po náhlé smrti své ženy Antonie, rozené Czeiczner, se stáhl do soukromí. Poslední roky svého života pak strávil u svých dětí, žijících ve Vídni. Jeho starší syn Julius

²¹⁹ ve městě Tulln an der Donau.

²²⁰ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv obce Šenov, 1746 – 1945, inv. č. 146.

²²¹ DV, 58. ročník, č. 59, Nový Jičín 22. 5. 1931, s. 4.

Berger zde působil jako profesor na Akademii výtvarných umění. Pohřben byl ve Vídni dne 1. července 1901.²²²

Julius Berger

V pondělí 19. listopadu 1902 večer ve Vídni náhle zemřel další novojičínský rodák, malíř Julius Berger. Vážený profesor vídeňské Akademie výtvarných umění toho dne do čtvrt na osm večer v nejlepší náladě prodléval v sídle spolku Künstlerhaus, odkud se vydal do jedné z restaurací. V té se mu však udělalo nevolno a byl přivolaným fiakrem převezen do svého domu. Než však povoz dorazil do cíle, byl už profesor Berger mrtev. Mrtvice jej skolila v třiapadesátém roku života.

Julius Berger byl absolventem vídeňské akademie pod vedením profesora Engertha a věnoval se především historickým výjevům. Po ukončení studia se tři léta vzdělával v Itálii, na základě prestižního dvorního cestovního stipendia, které získal v roce 1874. Původně se zabýval výzdobou pokojů a nástrojnými malbami, později se však věnoval i portrétům a žánrové malbě. Je autorem výzdoby vídeňského justičního paláce a nástrojných výmalb Mecenáši výtvarného umění Domu Habsburků v Uměleckohistorickém muzeu ve Vídni.²²³

Hugo Baar

Malíř beskydské zimní secese se narodil 3. března 1873 v Novém Jičíně.²²⁴ Po absolvování místní odborné tkalcovské školy studoval malbu opět na Škole uměleckých řemesel ve Vídni, nejprve u ředitele školy dvorního rady Storcka a později u profesora Rudolfa Ribarze. Odtud odešel dále studovat do Mnichova. Svou první výstavu měl v roce 1898 právě v Mnichově. V roce 1903 se ve Vídni oženil s Loni Fritsch a od roku 1906 se opět usadil ve svém rodném městě.

Byl velmi zdatným krajinářem. Aby mohl lépe zachytit podněty své vlasti v obrazech, nechal si zřídit ateliér v Novém Jičíně, ve městě, z jehož okolí si tak rád vybíral své motivy. Jeho specializací byly obrazy zimní krajiny, ale věnoval se i

²²² DV, 28. ročník, č. 53, Nový Jičín 3. 7. 1901, s. 4.

²²³ DV, 29. ročník, č. 93, Nový Jičín 19. 11. 1902, s. 3.

²²⁴ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1982, sig. NJ I 12, 1863-1880, s. 399.

portrétní malbě. Jeho díla se nacházela v majetku knížete Liechtensteina, Moderní galerie ve Vídni, ale i italského krále Viktora Emanuela III.²²⁵

Hugo Baar byl členem spolku umělců Hagenbund ve Vídni a místopředsedou Sdružení německých moravských výtvarných umělců (Vereinigung deutsch-mährischer bildender Künstler).

U příležitosti první výstavy tohoto nově založeného společenství v Domě umění v Brně v dubnu 1911 Hugo Baar vystavoval zimní krajiny a sněhové a ledové nálady, jako například dílo Štědrý večer. Vystavil i dvě malby, které se tématu sněhu netýkaly: Dusný letní večer a Obraz z pláže ve Westplatten.

Po cestách do Německa, Belgie a Holandska v roce 1910 a o rok později k Baltu se v roce 1912 vrátil do Mnichova, aby se zde vzdělával v oboru litografie. Během svého pobytu také navštívil všechna známá a oblíbená místa, města a městečka z dob svých studií. V Mnichově však náhle a nečekaně zemřel.²²⁶ A jeho překvapivou smrtí provázenou mnoha nejasnostmi se detailně zabýval i místní tisk. Dokonce mu věnoval více prostoru, než samotnému dílu v malířově nekrologu.

Čtenáři se tak dozvěděli, že Hugo Baar v sobotu 15. června 1912 v doprovodu své choti navštívil mnichovskou restauraci, ve které si dali husí prsa. Poté, co se mu udělalo nevolno, snažil se léčit koňakem. Ráno druhého dne už zůstal na radu a přání své ženy se stále přetrvávající nevolností na lůžku. Paní Loni Baar navštívila mnichovskou odbornou tkalcovskou školu a s manželem se dohodli na odpoledním setkání. Navečer byli pozváni k jistému malíři Böhmovi. Zde se manželům Baarovým dostalo milého přijetí, a přestože se Hugo Baar stále necítil úplně nejlépe, povečeřel i rozprávěl s hostitelem v dobré náladě. V noci se však opět vrátila nevolnost a v brzkých ranních hodinách následujícího dne byl paní Baarovou povolán v témže domě bydlící lékař, specialista na žaludeční choroby. Týž zaznamenal příznaky otravy a ošetřil nemocného odpovídajícím způsobem. Během dne se objevily známky zlepšení, avšak navečer se stav Hugo Baara opět zhoršil. Dostavily se srdeční křeče a vysoké teploty. Malíř Böhm si v pensionu, ve kterém manželé pobývali, pronajal pokoj, aby byl nemocnému nablízku, neboť lékař předpovídal špatnou noc. Protože se stav nemocného nelepšil, byl druhý den

²²⁵ DV, 39. ročník, č. 49, Nový Jičín 19. 6. 1912, s. 5.

²²⁶ DV, 39. ročník, č. 50, Nový Jičín 22. 6. 1912, s. 5; blíže viz také DVOŘÁČKOVÁ, Sylva: *Hugo Baar*. In: *Nový Jičín a jeho výtvarní umělci*. Nový Jičín 2006. s. 68-79.

převezen do nemocnice. Paní Baarovou, která se za ním také neprodleně odebrala, ošetřující lékař informoval, že bylo jejímu choti uděleno poslední pomazání, což prý byla v mnichovských nemocnicích běžná praxe. Malíř Hugo Baar skonal téhož dne, 18. června 1912, v odpoledních hodinách. Po jeho smrti byla se souhlasem manželky provedena pitva. Ta ukázala, že její muž nezemřel v důsledku otravy, ale zánětu pravé ledviny. Jeho tělo bylo v sobotu večer převezeno do Nového Jičína a v neděli 23. června 1912 o čtvrté hodině odpolední byl umělec za velké účasti místního obyvatelstva i deputací z ciziny pohřben. Nad otevřeným hrobem prohodil konzistorní rada profesor Franz Schütz a předseda spolku umělců Hagenbund Dr. Rudolf Jung z Vídně.²²⁷

Pohřbu se zúčastnili i mědirytec Shirnböck, malíř Huck, profesor Franz Barwig, zástupci Moravského uměleckého spolku, Karl M. Thuma jako zástupce Sdružení německých moravských výtvarných umělců a Bohumír Jaroněk jako zástupce Spolku moravských českých umělců. Zádušní mše za něj byla sloužena v úterý 25. června 1912, v sedm hodin ráno, ve farním kostele. Kondolence a květinové dary přijímaly jeho matka Julie Baar a manželka Loni.²²⁸

Po pohřbu matka a manželka zesnulého vyjádřily dík i místnímu Tělocvičnému, Muzejnímu a Střeleckému spolku, stolní společnosti Schlaraffia a stálé stolní společnosti Heinrichshof. V neposlední řadě obě dámy vyslovily své díky i spolku německých vysokoškoláků Germania z Nového Jičína a Opavy za to, že u rakve drželi čestnou stráž.²²⁹

Nesplněným snem Hugo Baara bylo nechat si na Bílém kříži vystavět roubený dům podle návrhu architekta Hugo Bluma. Tento dům měl být zároveň i ateliérem, ve kterém by se věnoval své specializaci – malbě zimní krajiny.²³⁰

Fritz Kubiens

„Strýček Fritz“, jak jej láskyplně oslovovali jeho přátelé a svěřenci v turistickém klubu Wandervogelsgruppe,²³¹ byl jednou z nejvýznamnějších postav

²²⁷ DV, 39. ročník, č. 51, Nový Jičín 25. 6. 1912, s. 5-6.

²²⁸ DV, 39. ročník, č. 50, Nový Jičín 22. 6. 1912, s. 9.

²²⁹ DV, 39. ročník, č. 52, Nový Jičín 28. 6. 1912, s. 6.

²³⁰ DV, 39. ročník, č. 51, Nový Jičín 25. 6. 1912, s. 5-6.

²³¹ DV, 49. ročník, č. 27, Nový Jičín 6. 3. 1922, s. 5.

novojičínského hudebního a vlastivědného světa druhé poloviny 19. a počátku 20. století. Orientoval se právě a především na práci s mladými lidmi, ať už jako pedagog dívčí obecné školy, či vedoucí zmíněného turistického klubu.²³²

Friedrich Kubiena se narodil 21. listopadu 1860 v Olomouci. Jeho otec, původem ze Štramberku, začínal jako učitel obecné školy, poté nastoupil jako profesor reálné školy a svou kariéru zakončil na pozici okresního školního inspektora. Coby absolvent olomoucké nižší reálné školy a učitelského ústavu, nastoupil Fritz Kubiena v roce 1879 na své první učitelské místo v Žilině u Nového Jičína, a poté krátce i na chlapecké škole v Novém Jičíně samotném. V roce 1880 složil příslušné odborné zkoušky pro výuku na obecné škole a od roku 1882 již vyučoval na dívčí obecné škole, kde setrval celých třicet let. Svě žákyně si získal smyslem pro humor a srdečným chováním, stejně jako své kolegy, u kterých byl oblíben pro svou obětavost a ochotou k okamžité pomoci, bylo-li jí zapotřebí. Jeho pedagogický přístup vedl žákyně k práci především ve škole, bez nutnosti plnění domácích úloh; vzhledem k tomu, že v mnoha případech vypomáhaly po návratu domů svým rodičům, nechtěl je dále zatěžovat.²³³ V letech 1886 až 1912 také působil jako učitel zpěvu na hudební škole, zřízené a provozované Hudebním spolkem.²³⁴ V roce 1913 odešel ze zdravotních důvodů do penze.

S Annou Endlicher, dcerou zesnulého novojičínského kupce Karla Endlichera, se oženil 2. srpna 1887.²³⁵ Pojila je společná záliba v hudbě a přírodě, ke které vychovávali i své čtyři děti.²³⁶

Kromě učitelského povolání naplňovala život Fritze Kubiény hudba, a to v mnoha podobách. Nejen, že vyučoval zpěvu, hře na klavír a na loutnu, byl také aktivním členem Mužského pěveckého spolku, jeho sbormistrem i dirigentem a zároveň pro sbor písně upravoval. Za své působení ve spolku byl jmenován i jeho čestným sbormistrem.²³⁷ Byl také výborným klavíristou, jeho zálibou byly volné

²³² DV, 49. ročník, č. 27, Nový Jičín 6. 3. 1922, s. 3.

²³³ Das Kuhländchen, 5. svazek, Nový Jičín 1923, s. 130.

²³⁴ SOKA NJ, Archivní soubor fond Hudební spolek Nový Jičín, 1854 – 1937, inv. č. 2.

²³⁵ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, oddací matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1986, sig. NJ I 16, 1873-1889, svazek V., s. 269.

²³⁶ Das Kuhländchen, 5. svazek, Nový Jičín 1923, s. 133.

²³⁷ SOKA NJ, Archivní soubor fond Mužský pěvecký spolek, Nový Jičín, 1854 – 1937, inv. č. 3 a DV, 49. ročník, č. 29, Nový Jičín 10. 3. 1922, s. 3.

variance na slavná díla slavných mistrů. A se stejnou lehkostí, s jakou si tyto improvizace přehrával, ať už doma, sám pro sebe, nebo pro společnost přátel, kterou si nerad odepřel, hudbu rovněž skládal. Podobně lehce jako hudební tóny ovládal také hudebnost jazyka, když jej přetvářel do písňové formy nebo básně.

Fritz Kubiena se věnoval rovněž sběratelské činnosti. Ve svém bádání se zaměřil na lidové popěvky a tance Kravařska, jako i místní lidové zvyky. Podklady sbíral po mnoho let, během svého putování po regionu, po vesnických světnicích, hostincích i stodolách.²³⁸ Turistika se mu tak stala nejen prostředkem při jeho studiu místních zvyklostí, ale také další důležitou náplní volného času. Po založení turistického klubu Wandervogelsgruppe v roce 1917 pro své zájmy nadchl i mladou novojičínskou generaci, a s členy klubu nejen podnikali výpravy za přírodními krásami okolí, ale dále pokračovali v jeho výzkumu, zároveň pod vedením „Strýčka Fritze“ některé kravařské písně a tance nacvičili a představili je veřejnosti. Svůj výzkum měl Friedrich Kubiena zúročit v publikaci Kravařské tance, jejíž vydání se však již nedožil. Zemřel 5. března 1922 při záchvatu mrtvice, pár dní poté, co bylo dílo dáno do tisku. Posmrtně vyšla i jeho sbírka Dětské písně, zaměřená na rozvoj dětské duše, představivosti a slovní zásoby.

Pohřeb Fritze Kubiény 7. března 1922 jen zdůraznil jeho význam pro kulturní život města a odehrál se za přítomnosti obyvatel z širokého okolí. Veřejnost lemovala cestu od domu zesnulého na Bürgergasse (dnes Divadelní ulice) až k branám hřbitova. Před pohřebním vozem jel vůz s věnci a květinovými dary, který následovaly žáčky dívčí školy, členové Mužského pěveckého spolku s vlajkou a členové Wandervogelsgruppe, kteří také čestný průvod organizovali. Za příbuznými nebožtíka pak následoval dlouhý smuteční průvod. Mužský pěvecký spolek doprovodil zpěvem svého bývalého člena na poslední cestě pod vedením sbormistra Josefa Teichmanna, jak před domem smutku na Bürgergasse, tak před smuteční síní i při ukládání rakve do hrobu. Tak se město rozloučilo s jedním ze svých velikánů regionálního významu.²³⁹

²³⁸ Das Kuhländchen, 5. svazek, Nový Jičín 1923, s. 130.

²³⁹ DV, 49. ročník, č. 29, Nový Jičín 10. 3. 1922, s. 3.

Páni stavitelé a architekti

Nic rozkvět a překotný rozvoj města Nového Jičína v druhé polovině 19. století nedokresluje na první pohled tolik, jako změny v jeho obecné podobě. Ať už se jedná o stavební úpravy v místě a okolí stržených hradeb, zřízení nových veřejných prostranství či parků, vznik továrních komplexů na předměstích a s nimi související růst městské zástavby jako takové. Část nových reprezentativních budov představovaly město jako sídlo úřadů politické správy pro kravačský region nebo krajského soudu, část jich dokreslovala rozvoj Nového Jičína coby průmyslového centra. A na oběm se podíleli místní stavitelé a architekti, sami příslušníci podnikatelské elity a místní samosprávy.

Josef Blum

Díky stavebnímu rozmachu se v Novém Jičíně a jeho okolí bez obtíží uživilo hned několik stavebních firem. Mezi ně patřila i ta Josefa Bluma, kterou po jeho smrti převzali jeho dva synové, inženýr Robert a architekt Hugo.

Stavitel Josef Blum se narodil 5. června 1851 v Dvorcích u Bruntálu a část dětství prožil i v Lichnově u Bruntálu v Horním Slezsku. Navštěvoval reálnou školu v Opavě a Šternberku a po absolvování nastoupil jako stavební praktikant v provozu stavitele Bittmanna v Bílovci. Po uplynutí učňovské doby našel zaměstnání u inženýra Augusta Bartela, stavitele v Opavě, který v roce 1872 získal zakázku na stavbu tabákové továrny v Novém Jičíně. Od té doby se Blum usadil ve městě a podílel se především na místních zakázkách. Po dokončení tabákové továrny působil dočasně u Heinricha Czeikeho a Dominika Benesche, než se v roce 1880 osamostatnil a zavedl se jako další z místních stavitelů. Svou činnost započal řadou staveb bytových domů. Časem mu byly svěřeny i projekty obecních, zemských či státních budov.

Na dění ve stavebnictví se nepodílel pouze jako soukromý podnikatel, ale také jako osoba veřejná. Ve volebních obdobích 1891–1894 a 1894–1897 byl členem výboru, poté v letech 1897–1900 náhradníkem II. volebního sboru. A během obecních voleb v letech 1903, 1906 a 1912 byl z I. volebního sboru vyslán do obecního zastupitelstva. V roce 1906 byl zvolen i městským radním a převzal stavební odbor, který vedl až do své smrti. Pod jeho vedením probíhala stavba vodovodu v roce 1892, výstavba Sirotčince Adolfa Kobera dokončená roku 1894,

projekt na rozšíření Rudolfovy nemocnice v roce 1906, stavba Jubilejní školy, státní reálné školy nebo chorobince a jeho rozšíření. Projekt Jubilejní školy mu byl také jako dodavateli s nejuvhodnější nabídkou svěřen. Během doby provedení této zakázky jej na stavebním odboru zastoupil Jakob Ulrich, tehdejší radní a posléze i starosta města. Stavební firma Josefa Bluma stála také za stavbou chirurgického pavilónu v nemocnici, či budovy jatek včetně mostu přes řeku Jičínku. Z veřejných budov byl autorem všech pavilónů střední zemědělské školy v Žilině, stejně jako zimní školy v Suchdole. A mezi státními stavbami je na jeho profesním resumé například budova okresního soudu a tři přestavby věznice.²⁴⁰

Josef Blum byl rovněž autorem podoby café-restaurantu a hotelu „Heinrichshof“ a hostince „Zur Sonne“, jako i mnoha soukromých staveb, vil a obytných domů vybraného zařízení, továrních provozů a dílen, ulic, mostů a staveb na ochranu a zpevnění břehů. Podle projektu z roku 1891 si také nechal vystavět vlastní rodinnou vilu v novorenesančním stylu, ve které se po přístavbách nalézalo i sídlo firmy.²⁴¹

Nepodílel se však na stavebním rozvoji jen v Novém Jičíně, ale také v blízkém a dalekém okolí. Pro firmu C. Warhanek vystavěl továrnu na konzervy v Suchdole nad Odrou, stavěl také v haličském městě Mszana Dolna, v českých Žalhosticích, pro panství Kunín sklady a dohlížel nad dalšími přestavbami místní cihelny. V obcích Fulnek, Šenov a Životice u Nového Jičína postavil školní budovy.

Stavitel Blum si tak sám sobě vystavěl nezpochybnitelné pomníky po celém regionu. Zemřel o tříkrálovém podvečeru roku 1914, po těžké a dlouhé nemoci, ve věku třiašedesáti let. Zanechal po sobě svou ženu Sophii, rozenou Bahr, dceru Marthu, manželku předsedy státního zastupitelství Ferdinanda Billiny, a dva syny, inženýra Roberta Bluma a architekta Hugo Bluma, kteří v jeho odkazu vedením firmy dále pokračovali.²⁴²

²⁴⁰ DV, 41. ročník, č. 2, Nový Jičín 10. 1. 1914, s. 3.

²⁴¹ BOUDA, Tomáš: *Kulturní obraz Nového Jičína na přelomu 19. a 20. století se zvláštním zřetelem k výtvarnému umění, především architektuře*. Fulnek 1984 (nepublikovaná diplomová práce), s. 72-73.

²⁴² DV, 41. ročník, č. 2, Nový Jičín 10. 1. 1914, s. 3.

Hugo Blum

Mladší, avšak v dějinách stavebního podnikání města přelomu 19. a 20. století ten výraznější z obou bratrů Blumových, se narodil 3. prosince 1879 v Novém Jičíně.²⁴³ Zde také navštěvoval obecnou a střední školu, v roce 1897 maturoval na vyšší reálné škole a v témže roce byl přijat na Vídeňskou technickou vysokou školu. Během studia se zaměřil na pozemní stavby. Učil se u profesorů Königa, Ferstela a Mayredera. Již během studia často zajížděl domů, kde se podílel na velkých stavebních projektech svého otce. Po dokončení studia se dále vzdělával v ateliéru profesora Ohmanna ve Vídni. V roce 1907 se Hugo Blum usadil v Novém Jičíně a zapojil se do vedení podniku svého otce, který po jeho smrti počátkem roku 1914 se svým starším bratrem Robertem převzali.

Již během studia i po jeho ukončení podnikal studijní cesty do zahraničí, například Itálie, Německa, Holandska a v počátcích válečné vřavy roku 1914 se vydal i do Anglie. V Anglii a Německu se zabýval studiem především místní bytové zástavby a zahradními městy odpovídající niveau. Mnoho studijních cest podnikl i se svým blízkým přítelem malířem Hugo Baarem, se kterým ho pojila stejná záliba v umění a kultuře.

Během první světové války, po návratu ze studijní cesty, sloužil jako inženýr domobrany při ženijním ředitelství v Krakově. V prvních dnech pracoval na opevnění, ale poté, co bylo rozpoznáno jeho umělecké nadání, mu byly svěřeny i jiné úkoly, jako přestavba krakovského hlavního hřbitova podle jeho vlastních plánů a návrhů, včetně velkého pomníku padlých všech národů v okolí Krakova, a mnoho dalších menších pomníků v Krakově a okolí.

V rodném Novém Jičíně se spíše orientoval na stavby soukromých rodinných domů a vil. Mezi jinými stavitele varhan Neußera, domu lékaře Preisenhammera, nebo také vily majitele továrny na sukno Heinricha Czeicznera, vily profesora Barwiga ve Vídni-Pötzleinsdorf či vlastní rodinné vily v Novém Jičíně na Grasmankagasse (dnes ulice Poděbradova).²⁴⁴

Je však také autorem návrhu zástavby na Skalkách, přestavby restaurace a sálu „Goldenen Sonne“ v secesním stylu, nebo úpravy fasád na domech na náměstí -

²⁴³ ZAO, Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1982, sig. NJ I 12, 1863-1880, s. 707.

²⁴⁴ Vila byla stržena v 70. letech, na jejím místě dnes stojí panelová bytová zástavba.

lékárny Stiborsky v novorokokovém stylu, hotelu „Zum Hirschen“, či sídla zasilatelství soukenným zbožím Spitzer a Klappholz. Podílel se i na přestavbě zámku hraběte Kinského v Morkovicích u Nezamyslic, v Dvorcích u Bruntálu postavil chudobinec a nemocnici a dodal místní obci i plány na školní budovu. Jeho posledním dílem se pak stala budova České banky union v Novém Jičíně (dnes Komerční banka), před jejímž dokončením však zemřel.

Pole zájmu Hugo Bluma bylo opravdu široké. Dá se říci, že se zabýval architekturou jako organickou součástí lidského života. A tak není s podivem, že působil i na poli interiérů a bytových dekorací. Navrhl nesčetně síní, hal i s vybavením nebo celá zařízení bytů. A zabýval se i tvorbou příbytku posledního, hřbitovních pomníků. V jeho pojetí vznikl náhrobek rodiny Weiß, stejně jako rozvržení a architektonické části náhrobků rodiny Bauer a Blumova přítele Hugo Baara.²⁴⁵

Člen Mužského pěveckého spolku a studentských svazů Germania, Německých studentů severní Moravy ve Vídni (Verein deutscher Studenten aus Nordmähren in Wien) a Sudetia Brno²⁴⁶ zemřel 28. srpna 1923 v pět hodin odpoledne na ochrnutí srdce, po dlouhé těžké nemoci.²⁴⁷ Bylo mu 44 let. Pohřeb se konal 31. srpna 1923 ve tři hodiny odpoledne ve farním kostele. Zádušní mše byla sloužena 1. září 1923 v osm hodin ráno. Za květinové dary později děkovali manželka Paula, sestra Marta Billina a bratr Robert,²⁴⁸ se kterým vedl firmu Ing. R. u. H. Blum.²⁴⁹

Richard Kloss

Na úmrtí dalšího významného stavitele upozornila obyvatele města černá vlajka vyvěšená 11. července 1910 v odpoledních hodinách na místní radnici. Stavitel a člen obecní rady Richard Kloss se narodil v Novém Jičíně

²⁴⁵ DV, 50. ročník, č. 99, Nový Jičín 31. 8. 1923, s. 5.

²⁴⁶ SOkA NJ, Archivní soubor fond Mužský pěvecký spolek, Nový Jičín, 1854 – 1937, inv. č. 3 a DV, 50. ročník, č. 100, Nový Jičín 3. 9. 1923, s. 4.

²⁴⁷ DV, 50. ročník, č. 98, Nový Jičín 29. 8. 1923, s. 4.

²⁴⁸ DV, 50. ročník, č. 98, Nový Jičín 29. 8. 1923, s. 6.

²⁴⁹ Tamtéž.

dne 18. června 1853,²⁵⁰ jeho otec Ignaz byl rovněž místním stavitelem. V letech 1869 až 1873 navštěvoval zimní kurs průmyslové školy ve Vídni a zároveň působil jako stavební písař a účetní při stavbě Severní Ferdinandovy dráhy. Ve dvaceti letech složil mistrovské stavitelské zkoušky, a v letech 1873 až 1876 si u ženistů v Krakově odbyl svou vojenskou službu. Na podzim roku 1876 byl zaměstnán stavitelem Chittilem. Poté, co se v roce 1878 osamostatnil, převzal po třech letech podnik svého otce a sloučil ho se svým vlastním podnikem. Dne 16. června 1885 se oženil s Emilií Wolf ze slezského Bílska. V roce jeho skonu spolu oslavili stříbrnou svatbu. Měli spolu čtyři děti, nejstarší dcera se provdala za profesora místní reálné školy Emila Koliga.

Stavitel Richard Kloss se výrazně podílel na změně tváře města. Je autorem mnoha veřejných i soukromých budov, jako dívčí měšťanské školy nebo synagogy, dále adaptace chlapecké obecné a měšťanské školy, a zemské vyšší reálné školy. Participoval i na zřízení německého Spolkového domu. Je autorem přestaveb i staveb zcela nových celých ulic, jako Kaiser Josefstrasse (dnes ulice Msgr. Šrámka), spodního dílu Rosengasse (ulice Dvořákova) a Friedhofstrasse (ulice Hřbitovní). Stavěl i v širokém okolí, například novou školní budovu naproti kostelu v Žilině. Zde také položil základy později rozsáhlé cihelny.

Podílel se i na kulturním a společenském životě města. Byl rovněž členem obecního výboru, obecní rady, správní rady spořitelny a novojičínské místní dráhy.

Zemřel ve spánku, po těžké nemoci 11. června 1910.²⁵¹ Jeho jménem bylo po pohřbu věnováno 200 K na potřeby místních chudých.²⁵² Pohřbu se zúčastnili zástupci obce, obecní rady a výboru, klub měšťanů, okresní hejtman, ostatní stavitelé, členové správní rady místní spořitelny a záložny, učitelský sbor místní reálné školy a obecných a měšťanských škol, zástupci Živnostenského spolku, Mužského pěveckého spolku, Tělocvičného spolku, Spolku stavebních techniků (Bautechnikerverein) a židovské obce. Nad hrobem prohodil starosta Jakob Ulrich

²⁵⁰ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1981, sig. NJ I 11, 1847-1862, s. 250.

²⁵¹ DV, 37. ročník, č. 55, Nový Jičín 13. 7. 1910, s. 4.

²⁵² DV, 37. ročník, č. 56, Nový Jičín 16. 7. 1910, s. 4.

a smuteční obřad hudbou doprovodily spolky válečných veteránů z Nového Jičína a Žiliny.²⁵³

Heinrich Czeike starší

Stavitel a majitel parní cihelny se narodil 11. května 1844 v rodině místního soukeníka Ignaze Czeikeho.²⁵⁴ Navštěvoval nižší reálnou školu a poté se vydal k stavebnímu mistru Krausovi do Moravské Ostravy k praktické výuce. V roce 1868 se oženil se slečnou Josefínou Böhm a usadil se v Novém Jičíně jako stavební mistr. K podpoře stavebnictví zřídil parní pilu a stolařství, avšak v roce 1870 při práci na této pile přišel o pravou ruku. Po tomto neštěstí se plně vrhl na pole průmyslového pokroku v oboru a založil v roce 1878 známou parní cihelnu v Kuníně, která pod jeho vedením proslula kvalitou svých výrobků. Mimoto vystavěl parní cihelnu i v nedalekých Hranicích na Moravě. Jeho milovaná a oddaná žena jej ve smrti předešla o tři roky. Po jeho odchodu truchlili čtyři synové a čtyři dcery, z nichž již dvě byly provdány. Zemřel po krátké těžké nemoci, 14. června 1906.²⁵⁵

²⁵³ DV, 37. ročník, č. 56, Nový Jičín 16. 7. 1910, s. 10.

²⁵⁴ ZAO, Archivní soubor Sběrka matrik, rodná matrika římsko-katolické fary Nový Jičín, inv. č. 1980, sig. NJ I 10, 1836-1846, s. 287.

²⁵⁵ DV, 33. ročník, č. 48, Nový Jičín 16. 6. 1906, s. 4.

Ženy

Vztahy mezi muži a ženami prošly v období takzvaného „dlouhého 19. století“ mnoha změnami a zvraty, které ve století dvacátém vyústily ve změny nejen ve vnímání postavení obou pohlaví ve společnosti, ale také v legislativě. Dějiny 19. století nahlížené pomocí gender studies nám mohou doplnit a vylepšit celkový obraz té doby. Ať už šlo o sféru privátní či veřejnou, muži a ženy se potýkali nejen se sebou navzájem, ale také s problémy týkajícími se jich obou, jako rodina, manželství, domácnost, její příjem nebo děti, jejich výchova, vzdělání a finanční zabezpečení. A všechny záležitosti spojující lidi jako občany města, respektive státu, jako daně nebo volby a další občanská práva a povinnosti. Tak by historie Nového Jičína a jeho okolí nebyla úplná pouze popsáním skutků ctihodných pánů z radnice či městské elity bez zobrazení podpory, jíž se jim dostávalo od jejich matek, manželek a dětí. A s ženami pomalu vstupujícími na konci 19. století do sféry veřejné se stala přítomnost ženského prvku v životě města mnohem znatelnější.

Na celou problematiku vzniku a vývoje ženského hnutí na konci 19. a počátku 20. století a jeho odraz v každodenním životě ženy té doby nelze nahlížet uceleně. Jasnější představu máme spíše o zástupkyních střední a vyšší společenské třídy.²⁵⁶ Otázka boje za práva žen souvisí s jejich větší především ekonomickou nezávislostí na rodině (rodičích, případně manželovi) ruku v ruce se sociologickými a demografickými změnami ve společnosti obecně.

Demografický přechod ve společnosti během 19. století se tak stal podkladem pro celý proces. Nejen, že klesla míra úmrtnosti, prodloužila se délka i kvalita života, a snížila se i úmrtnost kojenců, ale zároveň se častějším jevem stala rodina s menším počtem dětí než doposud. Částečně z ekonomických důvodů, protože má-li se dětem vést jednou lépe než rodičům, musí se jim pomoci k lepším životním příležitostem, a to lze v rámci menších rodin investováním času, pozornosti a finančních prostředků do jejich výchovy efektivněji. Původní model rodiny protodindustriální éry s velkým počtem dětí coby pracovní síly pomáhající od dětství v hospodářství, ať už nošením vody, sbíráním dřeva na otop, péčí o mladší sourozence, přípravou jídla či prací na poli, se změnil. Výchova dítěte tedy nebyla dražší než v podstatě náklady na jeho

²⁵⁶ HOBBSAWM, Eric: *The Age of empire. 187–1914*. New York 1989, s. 192.

stravu a oděv, v dospělosti přejali hospodářství a způsob obživy svých rodičů a stali se tak jejich záštitou ve stáří.²⁵⁷

Důvodů pro změnu tohoto životního stylu a v podstatě kontrolu porodnosti bylo vícero. Ve městech mohl souviset menší počet dětí v rodině se snahou udržet si určitý životní standart, související s nutnými investicemi do svých potomků- jejich povinnou školní docházkou i dalším vzděláním vedoucím k jejich ekonomické nezávislosti na rodičích. Zákony proti dětské práci a koncentrace pracovních míst ve městech snížily hospodářskou cenu dětí, kterou pro své rodiče mohly mít spíše na statcích, kde byly užitečnějšími. Problém tedy obecně souvisel i s migrací obyvatelstva a stěhováním za prací do měst.²⁵⁸ Nová generace takto narozených dětí už pak neměla potřebu nakládat se svým životem po vzoru svých rodičů. Zvýšil se věk vstupu do manželství a početí dětí, někteří se tomuto obecně platnému společenskému modelu vyhnuli úplně a tím narostl i počet svobodných lidí.²⁵⁹ S industrializací společnosti však přišla i změna ve vztahu muže a ženy. Tradiční podřízenost ženy svému otci nebo manželovi byla nyní spojená i se závislostí hospodářskou. Na venkově se sice sedlák bez její pomoci v hospodářství neobešel, což je činilo ekonomicky rovnocennými partnery, ve městech však byla situace jiná.²⁶⁰ Cena ženské práce nebyla vysoká, pokud byl tedy muž jen minimálně schopný zajistit své rodině slušné příjmy na pokrytí nutných výdajů, měla žena v péči pouze společnou domácnost. Stále však mluvíme o ženách středních a vyšších vrstev. Finanční podpora manžela ze strany jeho choti případně i dětí se týkala nižších vrstev, a proto s příchutí chudoby a hříchu, což rozhodně společenskou prestiž nevylepšovalo, právě naopak. Nejlepší šancí pro ženu jak se stát finančně relativně nezávislou tedy bylo vstoupit do výhodného manželství.²⁶¹

Kvůli společenské a kulturní segregaci ženského a mužského světa v 19. století měla manželka pramálo možností aktivně se podílet na podnikání svého

²⁵⁷ BOXER, Marilyn J. – QUATAERT, Jean H.: *Women in Industrializing, Liberalizing and Imperializing Europe. Overview, 1750-1890*. In: BOXER, Marilyn J. – QUATAERT, Jean H. (eds.): *Connecting Spheres. European Women in a Globalizing World, 1500 to the Present*. Oxford 2000, s. 114-115; HOBBSAWM, Eric: *The Age of empire. 187-1914*. New York 1989, s. 195.

²⁵⁸ HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 194-195; BOXER, Marilyn J. – QUATAERT, Jean H.: *c. d.*, s. 116-117.

²⁵⁹ TILLY, Louise – SCOTT, Joan: *Women, work and family*. Londýn 1989, s. 111-112.

²⁶⁰ HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 196.

²⁶¹ BOXER, Marilyn J. – QUATAERT, Jean H.: *c. d.*, s. 144-145.

chotě. I když pomoc ženy (ať už manželky nebo dcery) především v počátcích podniku (pochopitelně nehonorovaná, nejčastěji se jednalo o účetnictví) byla samozřejmostí, její doménou stále zůstávala domácnost, intimita rodinného kruhu.²⁶²

Obecně žena získala své postavení sňatkem, nabývala tím na ceně. Zůstat starou pannou bylo pro mnohé nepředstavitelné. Dívky z měšťanského prostředí, které se neprovdaly, neměly příliš lákavé vyhlídky. Musely se totiž o sebe nějakým způsobem postarat. Ať už pomáhaly s výchovou dětí a vedením domácnosti svých ženatých či vdaných sourozenců nebo, nevybraly-li si případně cestu duchovní, staly se rovnou učitelkami, většinou v soukromých ústavech.²⁶³ Názory na výuku dívek muži byly rozporuplné, výuku tak zajišťovaly právě neprovdané dívky ze střední třídy, samy již vybaveny odpovídajícím vzděláním.²⁶⁴

Snaha vdát se za každou cenu řídila tedy takřka veškeré dění kolem mladé dospívající dívky. Za tímto účelem se účastnila různých bálů, merend, divadelních představení, nebo se zapojovala do spolkového života i moderních aktivit, jako byl sport. Vždy doprovázena spolehlivou gardedámou, která bedlivě dbala na to, s kým se dívka seznámila, s kým se stýská. Umožňovala také mužovo dvoření. Nápadník směl svou vyvolenou z výše zmíněných akcí doprovázet domů, dívčin nezbytný doprovod šel několik málo kroků za nimi.²⁶⁵

Bylo nemyslitelné, aby dívka po uzavření sňatku pracovala, její prioritou se měla stát domácnost a výchova dětí. Žena úspěšného podnikatele tak na dalším rozvoji manželových podnikatelských aktivit participovala především reprezentací.²⁶⁶ Ať už vzorně vedenou domácností a jejím vybavením, filantropií, účastí na vlasteneckých aktivitách, tak sňatkovou politikou aplikovanou na svých dětech, především dcerách. To ona se starala o výchovu, ona jako gardedáma

²⁶² MUSILOVÁ, Dana: *Ženy a podnikání (s přihlédnutím k východočeskému regionu)*. In.: ŠŮLA, Jaroslav (ed.): *Podnikání a podnikatelé v dějinách východních Čech*. Hradec Králové 2002, s. 193-194.

²⁶³ BOXER, Marilyn J. – QUATAERT, Jean H.: *c. d.*, s. 146-147.

²⁶⁴ DV, 23. ročník, č. 29, Nový Jičín 8. 4. 1896, s. 2; dále také *Verwaltungsbericht der Gemeinderates... 1879-1912*. Nový Jičín 1912, s. 45.

²⁶⁵ LENDEROVÁ, Milena: *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha 1999, s. 78.

²⁶⁶ KYBALOVÁ, Ludmila: *Dějiny odívání. Doba turnýry a secese*. Praha 2006, s. 20.

doprovázela dceru do společnosti, zajišťovala jí svým důvtipem a diplomacií přísun nápadníků, sháněla v kuloárech reference na synovu vyvolenou a její rodinu.²⁶⁷

Vznik občanské společnosti a její demokratizace také vedl jen k dalšímu vyloučení žen z veřejné sféry, protože coby ekonomicky nesamostatné nenaplňovaly definici svobodného občana a tím byly i zbaveny schopnosti coby občan vůbec projevit svůj názor. Zatímco jejich manželé bouřlivě diskutovali o politických tématech v kavárnách nebo na různých shromážděních, zůstávaly ženy v bezpečí svých domovů, v privátní sféře, která jim alespoň podle jejich manželů povahově lépe vyhovovala. Alternativou pro jejich aktivity se tak stává spolková činnost, jejíž pomocí se snáze mohly zabývat obecnými problémy společnosti, ale stále pouze v rámci své mateřské a pečující role. Šlo tedy především o různé podpůrné a dobročinné spolky. Svým vystupováním, činorodostí, kultivovaností, vzděláním a vědomostmi tak mohla žena příjemně působit na své okolí, a tím také dotvářet manželovo renomé a případně mu tak získat další zákazníky, spolupracovníky nebo investory.²⁶⁸ Novojičínské dámy měly v tomto směru širokou nabídku a na spolkovém životě se podílely velmi aktivně, čistě ženský spolek co do názvu i členstva se však potýkal ve svých počátcích s problémy a jeho ustanovení se podařilo až na druhý pokus. Již dříve se sice některé z manželek a dcer představitelů místní podnikatelské a intelektuální elity objevily v rolích autorek či kmoter vlajek, praporů či památečních stuh spolků, obvykle těch, ve kterých bylo členy mužské osazenstvo jejich rodin. Na oplátku zase výbory spolků pořádaly dámské večery právě pro manželky svého členstva.²⁶⁹

Jako členky výborů se objevují až u spolků dobročinných, například Marie Preisenhammer, manželka Heinricha Preisenhammera, novojičínského advokáta a také několikanásobného starosty, byla již v roce 1877 členkou ustanovujícího výboru Školního krejcarového spolku (Schulkreuzerverein).²⁷⁰ Od roku 1885 pak v dobročinném i nacionálním konání svůj mužský protějšek podporovala i ženská

²⁶⁷ LENDEROVÁ, Milena: *c. d.*, s. 180; dále např. *Šťastný domov*, 4. ročník, č. 1, Praha 1907, s. 12-13, tamtéž, č. 2., s. 26-28 a 36.

²⁶⁸ BOXER, Marilyn J. – QUATAERT, Jean H.: *c. d.*, s. 145.

²⁶⁹ DV, 21. ročník, č. 79, Nový Jičín 3. 10. 1894, s. 4 a č. 87, 31. 10. 1894, s. 5.

²⁷⁰ SOKA NJ, Archivní soubor fond Školní krejcarový spolek Nový Jičín, 1877 – 1909, inv. č. 1 a 5; dále také KAFKOVÁ, Renata: *Tradiční řemeslnické centrum ...*, s. 258.

skupina školského spolku (Ortsgruppe Neutitschein der Frauen- und Mädchenortsgruppe des Deutschen Schulvereines).²⁷¹ V roce 1881 vznikla pobočka Nový Jičín patriotického ženského pomocného spolku pro Moravu (Zweigverein Neutitschein des Patriotischen Frauen-Hilfsvereines für Mähren), spolku zaměřeného na pomoc nemocným, finanční i materiální v podobě shromažďování ložního prádla, ošacení, obvazového materiálu a potravin. Za cíl si však dal také vzdělávání a vytváření dobrovolné péče o nemocné.²⁷² Z dosud nezjištěných důvodů však spolek pozastavil či ukončil svou činnost, než na něj v roce 1906 navázal ženský dobročinný spolek (Frauenwohlthätigkeitsverein). Jak informoval novojičínský tisk, na popud několika občanů, především paní vrchní finanční radové Tekly Papak, předsedy místní školní rady a obecního rady Alfreda Schmeera, pana inspektora Antona Blaschka a ředitele chlapecké měšťanské školy Antona Bauera, se sešlo 11. ledna 1906 několik dam z výboru pro vánoční nadílku (Weinachtsbescherung Komitee) v konferenční místnosti chlapecké obecné a měšťanské školy. Nejprve se spolek měl zaměřit ve své činnosti na pomoc školním dítkám z chudých poměrů a později, až se navýší jeho prostředky, i nemajetným vdovám a potřebným. Menší kroužek dam a pánů, zabývajících se dobročinností, se utvořil již před třemi lety a Dr. Freissler na sebe vzal povinnost vypracovat stanovy a získat potřebná povolení. Tak se sešlo čtrnáct dam na výše zmíněném setkání, kde byl na přání svolavatele na základě těchto statut ustanoven ženský spolek a poté i zvolen výbor, ve kterém se nacházely tyto dámy:

Výbor ženského dobročinného spolku:

Předsedkyně	Else Preisenhammer
Místopředsedkyně	Christine Hückel
Jednatelka	Hedwig Pulitzer
Jednatelka	Leontine Thiry
Pokladní	Auguste Wolschansky
Pokladní	Luisse Preisenhammer-Zrubek
Členky výboru	Otilie Hosch, Karoline Bauer, Ada Hamerak, Amalie Schimitschek, Sophie Seibert, Paula Preisenhammer

²⁷¹ KAFKOVÁ, Renata: *Tradiční řemeslnické centrum ...*, s. 262.

²⁷² KAFKOVÁ, Renata: *Tradiční řemeslnické centrum ...*, s. 258-59.

Bylo pevně rozhodnuto, že přítomné dámy budou dále verbovat v okruhu svých známých.²⁷³ Nutno podotknout, že se jednalo především právě o manželky radních či členů zastupitelstva a dalších představitelů místní elity. Od svého předchůdce, zaměřeného převážně na pomoc nemocným se však Ženský dobročinný spolek lišil konkrétní představou, jak s nashromážděnými prostředky nakládat v zájmu všeobecného prospěchu i hospodárnosti. Což široce osvětluje i článek v místním tisku. Problém v současném systému viděly členky v nesystematičnosti. Přestože na podporu nemajetných a potřebných byly vydávány nemalé prostředky, výsledky boje proti chudobě prý byly špatné. Důvodem tohoto nesouladu přinesených obětí a dosažených úspěchů leží v nerozumném nakládání s financemi bez ohledu na jednotlivé okolnosti obdarovaných chudých. A tak se dělo, že „tíšší“ a „skromní“, ale o to více v pravdě chudí, kteří se stydí za svou chudobu a nechtějí ji dávat na odiv, se pomoci nedočkali. Na rozdíl od jiných, kteří si z chudoby udělali živnost. Bez individuálního přístupu tedy nadále dobročinnost organizovat nelze. „*Co se stane, dostane-li se větší obnos peněz alkoholikovi?*“ – táže se autor článku. Spíš tyto peníze skončí v nejbližším šenku, než by je vynaložil na obživu či ošacení. O dalších nepříjemných a pohoršlivých následcích spojených s opilostí nemluvě. Jen správně organizovaná pomoc tak měla být účinná. Cíloví chudí by měli být rozděleni na menší místní skupiny, pod dozorem konkrétních „otců chudých“ (Armenväter), kteří budou v místě bydliště dohlížet na jejich životní podmínky, často je bez ohlášení navštěvovat a podle svých osobních pozorování pak nabízet a rozdělovat případnou pomoc. Tak se alkoholikovi dostane almužna pouze v naturáliích, zatímco ani „tíšší chudí“ nebudou na ničem kráceni. Problémy chudých by neměly být ponechány pouze v řešení obce, ale vzájemná pomoc měla by být v zájmu všech občanů, tím i osob soukromých. Na závěr neopomněl autor článku upozornit na ryze nacionální orientaci celé pomoci, neb proč by měl německý spolek pomáhat někomu jinému, než německým bratrům a sestrám v nouzi.²⁷⁴ V nacionálním tónu doby působil i další ženský spolek, ženská místní skupina svazu Němců severní Moravy (Frauen- und Mädchenortsgruppe des Bundes der Deutschen Nordmährens), opět ekvivalent k původnímu mužskému.

²⁷³ DV, 33. ročník, č. 4, Nový Jičín 13. 1. 1906, s. 5.

²⁷⁴ DV, 33. ročník, č. 6, Nový Jičín 20. 1. 1906, s. 5-6.

S demokratizací politiky od 80. let 19. století se šíří liberální ideologie a s ní i požadavek pro rovnocenná práva všech občanů bez rozdílů, tím i pro ženy.²⁷⁵ Hnutí jako takové se však výrazněji formovalo spíše v rámci obecného boje za emancipace všech znevýhodněných, nejvýrazněji tedy v sociálním (Velká Británie, Francie) nebo národně obrozeneckém hnutí (České země, Finsko).²⁷⁶

Snaha po lepší životní úrovni, která původně vedla rodiče k omezení počtu dětí, a zkvalitnění péče o ty stávající, vyústila v relativní finanční nezávislost a samostatnost jejich potomků bez rozdílů pohlaví. Jedním z hlavních symptomů proměny je například rozvoj středního školství orientovaného na dívky, i když ne ve všech zemích stejnoměrně. Zatímco ve Francii a Velké Británii středoškolaček těsně na přelomu 19. a 20. století přibývalo, ve Švédsku a skandinávských zemích byly proměny o poznání pomalejší, v Nizozemí téměř žádné, v Belgii a Švýcarsku nepatrné. V Německu byl nárůst podobně rapidní jako ve Francii a Velké Británii, viditelně větší než v Rakousku. Navyšoval se i počet vysokoškolaček, byť ne tak výrazně. Přestože ne všechny tyto dívky dosáhly vzdělání na úrovni srovnatelného se svými mužskými vrstevníky, vzdělání dívek ze středních vrstev se stalo až na výjimky samozřejmostí.²⁷⁷ Tohoto jevu si povšiml i novojičínský tisk a několikrát veřejnost o něm informoval. Zprávy spíše nahodilé dokládají například, že počet studentek ve Švýcarsku se v letech 1887-1894 ztrojnásobil. Tehdejších 167 studujících na sedmi švýcarských vysokých školách se zvýšilo na 599. Hlavní cílovou destinací studentek se stal Curych, Ženeva, Bern a Lausanne. Polovina studentek studovala medicínu, druhá polovina se zabývala filozofií. Většina mediček pocházela z Německa, Ruska a Bulharska.²⁷⁸

Za počátky dívčího školství obecně lze v Novém Jičíně považovat zřízení a výstavbu dívčí měšťanské školy v roce 1887. Do té doby byly dívky vyučovány ve staré školní budově obecné školy při farním kostele a dále ve třídách v osmi různých soukromých domech, rozptýleny po městě. Výbor pro řešení nastalé situace vznikl už 27. srpna roku 1882. Ale až nevyhovující stav školy na Kirchenplatz (dnes ulice Kostelní) a její následná sanace na začátku školního roku 1884/1885 (což vedlo

²⁷⁵ HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 202.

²⁷⁶ HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 212.

²⁷⁷ HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 204.

²⁷⁸ DV, 21. ročník, č. 97, Nový Jičín 5. 12. 1894, s. 5.

částečně k přesunu výuky do obecního zaopatřovacího domu a právě k pronájmu místností v domech soukromých), přinutila ředitele dívčí školy Morize Nawratila k zahájení stavby zcela nové budovy na tehdejší Döpperring (ulice Tyršova).²⁷⁹ V roce 1908 pak byla vzhledem k nedostatečným kapacitám škol stávajících vybudována dívčí obecná a měšťanská a chlapecká obecná škola II, k oslavě 60. výročí nástupu císaře Františka Josefa I. na trůn.²⁸⁰ Od školního roku 1888/1889 mohly dívky nastoupit na pokračovací školu, na které se dále připravovaly na svou roli budoucích manželek a matek, ale také pomocnic manželů v jejich podnikání a obživě. Z téhož důvodu pro ně byl od roku 1902 otevřen i obchodní kurz, případně jim byl již od roku 1900 nabízen kurz stenografie. Některé z nich však díky zaměření pokračovací školy na rodinnou výchovu našly po absolvování uplatnění jako vychovatelky v městské nebo obecné školce nebo i jeslích.²⁸¹ Obě instituce sloužily především coby opatrovny dětí továrních dělnic. Převážně ženy zaměstnávala tabáková továrna, ale pracovaly i v soukenických či kloboučnických továrnách nebo přidružených domácích dílnách.²⁸² Městská školka pak vznikla v roce 1883 a obecní školka s jeslemi fungovala od roku 1890.²⁸³

S vyšším vzděláním žen se také vylepšila možnost jejich pracovního uplatnění. Mimo zaměstnání spojená s domácností, jako služebné, kuchařky, švadleny či vychovatelky, se objevovaly i první novinářky, ženy byly zaměstnávány v kancelářích nebo úřadech, ovšem stále pouze v rámci představ mužů o schopnostech žen přirozeně omezených jejich pohlavím a povahovými sklony.²⁸⁴ Které ženy samotné tak rády vyvracely, jak opět dokládá místní tisk, podle kterého v roce 1894 jen v Americe (míněno Spojených státech) ordinovalo již 2011 lékařek. Z toho se 131 specializovalo na homeopatii, 70 na chirurgii, 95 docentek působilo na porodnických školách, či lékařských vysokých školách a univerzitách, 610 specialistek se věnovalo ženským chorobám, 70 chorobám duševním,

²⁷⁹ Bericht über die Gemeindeverwaltung... 1885-1888. Nový Jičín 1888, s. 47.

²⁸⁰ *Moravské Kravařsko...*, s. 233.

²⁸¹ Bericht über die Gemeindeverwaltung... 1888-1891. Nový Jičín 1891, s. 41-42.

²⁸² TUREK, Adolf: *c. d.*, s. 18-19; dále také SOVÁK, Čeněk: *c. d.*, s. 60-62.

²⁸³ Bericht über die Gemeindeverwaltung... 1885-1888. Nový Jičín 1888, s. 6 a 11; dále také KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem Kravařska...*, s. 205.

²⁸⁴ HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 199.

65 ortopedii, 40 oftalmologii, 30 elektroterapii a 14 lékařek se odborně zabývalo ušními onemocněními. Zbývající lékařky vykonávaly všeobecnou lékařskou praxi.²⁸⁵ Že však nelze jednoduše zobecňovat, a ne všichni muži se stavěli proti vysokoškolskému vzdělání žen, zvláště těch ze své rodiny, dokazuje například ruský manželský pár, který v Bernu skládal závěrečné doktorské zkoušky z filozofie společně. Vzhledem k nárůstu počtu zahraničních studentů a studentek na švýcarských vysokých školách, mimo jiné i z Ruska, nebylo prý neobvyklé, rozhodli-li se uzavřít manželství ještě před dokončením studia. Společná „dvojitá“ zkouška manželského páru v témže čase a na témže místě u týchž zkoušejících, jen ve dvou rozdílných místnostech, však byla zatím novinkou.²⁸⁶

Mnohem výrazněji ze své pečovatelské role, kterou přeci jen lékařky stále vykonávaly, vystoupily ženy, které se věnovaly řemeslu. Deutsche Volkszeitung tak čtenářstvu představilo slečnu Mathilde Tischler, sestru zpěvačky brněnského Městského divadla Charlotte Tischler, která v roce 1894 obdržela od vídeňského magistrátu povolení k převzetí a dalšímu provozování podniku jejího zemřelého otce, šéfa jednoho z nejslavnějších a nejúspěšnějších malířských ateliérů A. Tischler in Wien. Slečna Tischler, podle sdělení tisku půvabná mladá dáma, se nejprve vyučila malířskému a natěračskému řemeslu, a vedla osobně všechny malířské a natěračské práce čtyřiceti zručných pracovníků ve Vídni a jejím okolí v uměleckém duchu a podle svého vkusu.²⁸⁷ V témže roce také podle informací listu nastoupila v umělecké truhlářské dílně Siebert a Achenbach v Berlíně do zaměstnání ženská truhlářská pomocná síla. Byla jí jistá mladá dáma z Kodaně, která si zde na základě státního stipendia měla rozšířit své praktické znalosti a dovednosti, a to po dobu tří měsíců. Poté za stejným účelem měla navštívit Vídeň, Paříž a Londýn. Rakousko se však prý mohlo pochlubit truhlářskými tovaryškami, působícími v Radovci v Bukovině, již mnoho let.²⁸⁸

Dalším symptomem změn ve společnosti byla větší volnost pohybu u žen. Vynález kola jim umožnil dopravovat se podstatně jednodušeji a s menšími náklady, než např. v dámském sedle na hřbetu koně, uvolnění lze vysledovat i v módě, a

²⁸⁵ DV, 21. ročník, č. 91, Nový Jičín 14. 11. 1894, s. 5.

²⁸⁶ DV, 22. ročník, č. 1, Nový Jičín 2. 1. 1895, s. 3.

²⁸⁷ DV, 21. ročník, č. 95, Nový Jičín 28. 11. 1894, s. 4.

²⁸⁸ DV, 21. ročník, č. 88, Nový Jičín 3. 11. 1894, s. 5.

od 80. let 19. století přicházející módní tvůrci s vlastní verzí pro mladé, praktické a sportovně orientované dívky. Bez pancíře z látky a kostic, v bavlně a později dokonce i bez korzetu.²⁸⁹ Jízdu na bicyklu si však osvojovali i členové vyšší společenské vrstvy, jak dokládá novojičínský tisk, když cituje italské noviny Lombardia, které veřejnost informují o nové zálibě královského páru. Italský král Umberto a královna Margerita se v té době rovněž naučili jezdit na kole a denně pořádali vyjížďky v parku v Monze. Zatímco královna na zvládnutí jízdního kola potřebovala několik dní, král si jízdu osvojil během dvou hodin.²⁹⁰ Tuto zdravou sportovní aktivitu také podporovala i novojičínská firma R. Hanel & Sohn, především nabídkou nového dámského kola lepší a bezpečnější konstrukce. Na jaře roku 1894 se totiž k ovládnutí jízdy na kole odhodlaly tři nejmenované místní mladé dámy a narušily tak prý nespravedlivý předsudek, který doposud brojil proti výuce dam tomuto sportu. Novojičínský tisk je však v jejich počínání přátelsky podpořil a pozdravil sportovním „Zdar!“²⁹¹

Změny nastaly i v možnostech obecného styku mezi pohlavími. Rozmach veřejných tančíren i import exotických tanců jako tango²⁹² nebo sport jim umožnil snáze potkat vhodného partnera nejen v úzkém rodinném kruhu. Stávaly se členkami turistických spolků, první ženy se účastnily tenisového turnaje ve Wimbledonu.²⁹³

Všechny tyto procesy neušly pozornosti podnikavců, a tak vznikaly nejprve zvláštní ženské přílohy denního tisku, později i tisk na něžné pohlaví přímo orientovaný, a to nejen na manželky a matky, ale i čerstvé absolventky vzdělávacích procesů. O reklamě na nejnovější vynálezy usnadňující domácí práce a ulehčující ženám jejich zodpovědné životní poslání nemluvě.²⁹⁴ Na novojičínské ženy v místním tisku zadavatelé působili nejen výtvarným pojetím své inzerce, ale také zaručenými a ověřenými zprávami o jedinečnosti a dokonalosti potravinových doplňků a kuchařských přísad, šicích strojů nebo vlasové kosmetiky.²⁹⁵

²⁸⁹ HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 204—205; dále také KYBALOVÁ, Ludmila: *c. d.*, s. 125-128 a s. 134-137.

²⁹⁰ DV, 21. ročník, č. 87, Nový Jičín 31. 10. 1894, s. 5.

²⁹¹ DV, 23. ročník, č. 31, Nový Jičín 15. 4. 1896, s. 3.

²⁹² HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 204.

²⁹³ HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 207.

²⁹⁴ HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 203 a 215.

²⁹⁵ Např.: DV, 29. ročník, č. 92, Nový Jičín 15. 11. 1902, s. 10; DV, 21. ročník, č. 84, 20. 10. 1894, s. 8 a č. 88, 3. 11. 1894, s. 7.

Francouzsko-britská výstava v roce 1908 vystihla náladu doby v centru umístěným palácem „Ženské práce“ s expozicí věnovanou ženám, které zemřely před rokem 1900, s náčrtky mladé královny Victorie, rukopisem knihy Jana Eyrová od Charlotte Brontë nebo vozem, který během Krymské války užívala Florence Nightingale, ale i ukázkami ručních prací, uměleckých děl, knižních ilustrací, fotografií a podobně.²⁹⁶

Hlavními cíly ženského hnutí se stalo právo volební, právo na vyšší vzdělání, pracovní příležitosti, přístup k akademickým povoláním jako i obecně na postavení ve společnosti srovnatelné s muži. A také boj za to, aby relativní společenské svobody žen ze středních vrstev mohly užívat i mnohem širší skupina žen, např. i jejich služebné.²⁹⁷ Což narazilo na obecné představy o úloze, schopnostech a postavení ženy, celý proces se tedy rozhodně neobešel bez problémů. Některé z žen, které sice uspěly v kariéře, stejně nakonec daly přednost rodinnému zázemí ve chvíli, kdy přišly na řadu povinnosti vůči rodině, jako např. Amalie Ryba-Seidl, která svůj životní boj v Socialistické straně Rakouska přerušila na celých pět let, aby svému manželovi porodila tři děti, nebo historička Bertha Philpotts Newall, přesvědčená, že se v roce 1925 musí vzdát svého postu rektorky Girton College v Cambridge, protože „*ji potřeboval její otec a ona pokládala za správné odejít*“.²⁹⁸ Skloubit výdobytky ženské emancipace s tradičním životním stylem se tak mohlo stát velice složitou záležitostí.

Konkrétní zástupkyně novojičínského něžného pohlaví svými vlastními životy obecná tvrzení historiků a sociologů jen dokazují. Najdeme mezi nimi jak členky místní honorace, ať už společensky aktivní, či spíše inklinující k bezpečí domácího prostředí, odvážnou průkopnici na poli vedení továrního provozu, okolnostmi spíše přinucenou, tak první adeptky na statut pracující ženy, ať už v řadách církevního řádu či v učitelském povolání, třebaže u druhé jmenované tyto smělé plány ukončila nemoc a později manželství, díky kterému se stala další představitelkou městské elity.

Obecné konstatování z úvodu této práce platí v případě zmíněných dam dvojnásob a převážným zdrojem informací o jejich životě nám mohou být pouze

²⁹⁶ HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 204.

²⁹⁷ HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 208.

²⁹⁸ HOBBSAWM, Eric: *c. d.*, s. 216.

místní noviny, bez kterých by vybrané ženy v podstatě zůstaly neviditelnými a na nichž lze také jejich význam doložit. Především v porovnání délky a prostoru věnovaném jejich nekrologu, případně jejich další činnosti a skutkům.

Angela Hückel

Narodila se 8. června 1848 v rodině statkáře Ferdinanda Hosche v Haliči. Poté, co jí zemřela matka, dcera jednoho z prvních novojičínských továrníků Augusta Ferdinanda Döppera, ji babička na začátku srpna 1852 přivezla zpět do Nového Jičína. Jako absolventka vídeňského vzdělávacího ústavu poznala po návratu domů Augusta Hückela, místního továrníka, který se svými dvěma mladšími bratry Johannem a Carlem teprve nedávno založil kloboučnickou firmu, a právě byl plně zaměstnán stavbou továrny na okraji města. Není známo, zda byl sňatek za Angelu dohodnut jejími příbuznými, nebo se na výběru svého manžela aktivně podílela. V den svatby, která se odehrála 16. ledna 1869 ve farním kostele Nanebevzetí Panny Marie, bylo Angele téměř 21, Augustovi bezmála 31 let. Angela se stala matkou čtyř dětí a posléze babičkou jedenácti vnoučat.²⁹⁹

Stála v čele mnoha sbírek pro obyvatele městského chudobince, městskou chudinu, vdovy po šenkovních měšťanech i zaměstnancích podniku svého manžela. Tak také přispívala k sociální politice firmy J. Hückel's Söhne, kterou se pokoušelo její vedení předcházet možným stávkám a nepokojům.³⁰⁰

Podílela se rovněž na činnosti čtenářského a podpůrného školního spolku. Jejich jménem vystupovala v místním tisku a zvala členy i veřejnost na schůze a různá setkání.³⁰¹

Účastnila se také společenského života německého města. Na společenské akce pořádané pro zaměstnance kloboučnické továrny v Německém spolkovém domě, jako byly dělnické plesy či mikulášská nadílka, pak byla sezvána honorace

²⁹⁹ DV, 41. ročník, č. 58, Nový Jičín 11. 8. 1914, s. 3.

³⁰⁰ ZAO, Archivní soubor fond J. Hückela synové, továrna na klobouky Nový Jičín 1800-1946 (1951), inv. č. 6 a 7.

³⁰¹ DV, 41. ročník, č. 58, Nový Jičín 11. 8. 1914, s. 3; DV, 41. ročník, č. 63, 22. 8. 1914, s. 4 nebo DV, 25. ročník č. 39, 14. 5. 1898 s. 4; o jejím působení coby kmotry Mužského pěveckého spolku viz kapitola Umění.

ze širokého okolí. A Angele se tak naskýkala možnost uplatnit se v její další, mateřské roli, při výběru adekvátních protějšků pro své děti.

Na jednom z dělnických plesů poznala svého chotě i její dcera Stephanie, později provdána za Alberta rytíře von Jantsch, vrchního radu a vrchního státního návladního.³⁰² Se svou budoucí manželkou se díky matčině intervenci seznámil i její syn Hugo. Christinu Morgenstern, dívku s německými a skotskými kořeny a svou příbuznou potkala Angela ve Philadelphii při jedné ze svých zahraničních reprezentačních cest.³⁰³

Angela Hückel zemřela v Karlových Varech 6. srpna 1914, po vypuknutí první světové války, pouze v doprovodu jedné ze svých snach. Zde se také kvůli podmínkám upravujícím civilní přepravu odehrál pohřeb. Občané města se tak mohli zúčastnit pouze zádušní mše za zemřelou. Její tělo bylo do Nového Jičína převezeno později a uloženo v rodinné hrobce na místním hřbitově.³⁰⁴

Franziska (Fanny) Hückel

O druhé z dam Hückelových, tolik informací nemáme. Narodila se v Kopřivnici nedaleko Nového Jičína. Její otec Ignác Schustala byl zakladatelem továrny na kočáry, později proslavené svými automobily značky TATRA. Za Johanna Hückela se provdala 28. května 1872. Bylo jí dvacet, jemu dvacet devět let. Měli spolu osm dětí, a to byl zřejmě důvod, proč Fanny nebyla ve veřejné sféře viditelná tolik jako Angela.³⁰⁵

Zatímco Angela porodila první dvě děti, a pak měla více než jedenáct let na jejich výchovu i svůj bohatý společenský život, než se jí narodilo třetí dítě, Fanny rodila téměř každé dva až tři roky, zatímco se starala o výchovu starších potomků. Poslední syn, Carl Ernest se narodil měsíc po dvacátých narozeninách své sestřence Stephanie, Angeliny dcery.³⁰⁶

³⁰² DV, 17. ročník, č. 29, Nový Jičín 9. 4. 1890, s. 2.

³⁰³ ZAO, Archivní soubor fond J. Hückela synové, továrna na klobouky Nový Jičín 1800-1946 (1951), inv. č. 332.

³⁰⁴ DV, 41. ročník, č. 58, Nový Jičín 11. 8. 1914, s. 3.

³⁰⁵ POLÁCH, Radek – SULOVSÁ, Eva: *...A utlučem je čepicemi. 210 let kloboučnické firmy Hückel v Novém Jičíně*. Muzeum Novojičína, příspěvková organizace, Nový Jičín 2009, s. 24.

³⁰⁶ POLÁCH, Radek – SULOVSÁ, Eva: *c. d.*, s. 17 a 25.

Fanny byla pravděpodobně také členkou různých spolků, především těch charitativní nebo výchovné povahy, ale v druhé polovině 19. století to byla spíše společenská povinnost.³⁰⁷ Spolková činnost byla nejen částečně módní záležitostí, protože účastnit se jí patřilo ve společnosti k dobrému tónu, ale členství ve spolcích byla pro ženy pravděpodobně nejsnazší cesta, jak se podílet na veřejném životě svého města a zároveň pomoci svým ne tak úspěšným spoluobčanům.³⁰⁸

Angela možná vedla rozmanitější společenský život než Fanny, a zpráva o její smrti v místních novinách zabrala celou jednu stránku, na druhou stranu Fanny pravděpodobně žila tichým životem stovek dalších žen, podporujících své muže péčí o společnou domácnost a jejich děti. Ne tak pozoruhodný a oslnivý, ale také významný a důležitý. Její smrt 3. listopadu 1919 symbolicky předcházela změnám, které přinesla první světová válka: větší emancipaci žen i jejich postupné aktivní zapojování do podnikání.³⁰⁹

Christine Hückel

Narodila se 3. října 1879 ve Philadelphii. Její otec Theodor Morgenstern a jeho předkové pocházeli z Hranic na Moravě, a všichni byli krásnobarvíři. On sám vlastnil a provozoval „Empire Dying and Furnishing Works“ ve Philadelphii. Se svou ženou, také exulantkou, se poznali až v Laconii v New Hampshire. Christinina matka Mary, rozená Paisley, se narodila ve skotském Hawicku, opět v rodině krásnobarvíře. Vzali se 13. září 1879, a měli spolu čtyři děti, dva chlapce a dvě děvčata. Christine byla prvorozená. Vychodila oba stupně základní školy a dva roky střední školy. V 15 letech onemocněla tyfem, což přerušilo její přípravu na povolání učitelky. Po svém zotavení nastoupila na Drexel Institute, jeden z nejlepších vzdělávacích ústavů ve Philadelphii té doby. Na podzim roku 1896 poznala nejen svou vzdálenou příbuznou, tetičku Angelu, ale také jejího syna a svého budoucího manžela, Hugo Hückela. Rok poté se vydala na svou první cestu do Evropy, za svým strýcem Rainerem Hoschem do Lindenhof bei Graz. Zásnuby Christine a Huga se konaly 20. listopadu 1897 v Novém Jičíně. V půli prosince jela

³⁰⁷ KAFKOVÁ, Renata: *Tradiční řemeslnické centrum...*, s. 264-266.

³⁰⁸ KAFKOVÁ, Renata: *Tradiční řemeslnické centrum...*, s. 257-263; dále také DV, 21. ročník, č. 88, Nový Jičín 3. 11. 1894, s. 7.

³⁰⁹ MUSILOVÁ, Dana: *c. d.*, s. 199.

zpět do Philadelphie a 14. září 1898 se tamtéž odehrála svatba. Christine a Hugo spolu měli tři děti, Huga, Herberta a Christine.³¹⁰ Ona sama se po příchodu do Nového Jičína ihned zapojila i do veřejného života, a pravděpodobně za pomoci své tchýně se stala členkou mnoha podpůrných a dobročinných spolků. Jako právě Ženského dobročinného spolku, jehož se stala hned při jeho založení místopředsedkyní a po volbách do výboru v roce 1910 předsedkyní.³¹¹ Nebo školského spolku, jehož výboru byla také od roku 1910 členkou. Navázala tak na mnohaleté úsilí Angely, která spolku po volbách v roce 1890 předsedala. V následujícím volebním období od roku 1900 byla jeho místopředsedkyní.³¹²

Christine Hückel se tak svým životním osudem stala jedním konkrétním příkladem příležitostí a možností, které se dívce konce 19. a počátku 20. století naskýtal.

Luisa Peschel

Narodila se 17. března 1845 v Doubravicích nad Svitavou jako Aloisia Kolloros, dcera místního podstaršího sládky Mathiase Kolloros a jeho ženy Theresy, rozené Jelínkové, dcery krejčovského mistra.³¹³ S rodiči se často stěhovali, a tak nějaký čas její otec jako sládek pracoval ve volyňském Lucku, než se s rodiči v roce 1864 přestěhovali do Nového Jičína, kde otec Mathias pracoval v městském pivovaru. O rok později se Louisa provdala za Antona Peschela, o jednadvacet let staršího majitele městského mlýna. V roce 1866 její manžel založil firmu na výrobu klobouků. Továrna na klobouky v Šenově u Nového Jičína však byla dostavěna až v roce 1869, a provoz byl zahájen o rok později. Začátky byly těžké, pouze s dvaceti až třiceti pomocnými dělníky rozjížděl Anton Peschel provoz v oboru, ve kterém nebyl ani vzdáleně vzdělán. Když pak po dvaceti letech manželství 2. ledna 1885 zemřel, zůstala ve svých čtyřiceti letech Louisa sama, s jedenácti dosud

³¹⁰ ZAO, Archivní soubor fond J. Hückela synové, továrna na klobouky Nový Jičín 1800-1946 (1951), inv. č. 332.

³¹¹ KAFKOVÁ, Renata: *Tradiční řemeslnické centrum ...*, s. 260.

³¹² KAFKOVÁ, Renata: *Tradiční řemeslnické centrum...*, s. 262-263.

³¹³ ZAO, Archivní soubor fond Peschel A., továrna na výrobu klobouků, Nový Jičín-Šenov, (1867) 1871 – 1946, inv. č. 25.

nezaopatřenými dětmi (4 synové a 7 dcer).³¹⁴ Navíc se stala jedinou majitelkou továrny s finančními problémy z dob celní války monarchie s Rumunskem, hlavním odbytištěm výrobků, které v roce 1884 zatížilo klobouky vysokými dovozními cly. Což vedlo k potřebě nalézt nová odbytiště, která podnik pod vedením paní Luisy nakonec našel v Německu. V té době pracovalo v továrně kolem 100 dělníků. Po návratu nejstaršího syna Antona z Německa, který se tam seznámil s nejmodernějším dostupným vybavením a postupy v několika největších továrnách na klobouky, byly na jeho doporučení moderní stroje ihned pořízeny i pro šenovskou továrnu. Zpřesněním a zkvalitněním výroby si klobouky lépe hledaly své zákazníky. Další syny Karla a Josefa poslala také do světa na zkušenou, a v továrně pracovaly i dcery a syn Rudolf, který byl inženýrem na rakouské dráze. Roku 1912 se vzdala vedení podniku, který před první světovou válkou zaměstnával kolem 800 lidí.

Paní Louisa Peschel byla podle místního tisku ženou vzácného ducha. Chválil ji za to, že během zvládání všech obav a nástrah podnikatelského snažení nejen vychovávala své početné potomstvo co nejpečlivěji, ale stejně jako podporovala členy své rodiny, starala se o rodiny svých dělníků a známých. Ochotně pomáhala chudým a byla dobrodinkou také školním dětem z nemajetných rodin. Každoročně darovala školní mládeži o vánočním čase tucty vlastnoručně vyrobených punčoch, ponožek a nátepiček, stejně jako mnoho dalších dáreků.

V létě roku 1919 se u ní sice již objevily první problémy se srdcem, které však tehdy ještě nezavdaly příčiny k obavám. Od soboty 31. ledna 1920 pak byla kvůli nachlazení upoutána na lůžko. Ve čtvrtek následujícího týdne se bez vědomí svého okolí nechala navštívit duchovním. A 5. února 1920 kolem 4 hodiny ráno podlehla ve věku 75 let ochrnutí srdce a plic.³¹⁵

Pohřbu se v Šenově u Nového Jičína 8. února 1920 v 14 hodin 30 minut zúčastnili zástupci státních úřadů, obecního zastupitelstva, místní školní rady, delegace šenovských dobrovolných hasičů, dále úředníci a dělníci firmy A. Peschel, stejně jako nespočet přátel a známých truchlící rodiny. Obřad vedl ve farním kostele konzistorní rada a farář Karl Beck. I po své smrti chtěla zůstat pro chudé děti a rodiny dělníků jejího podniku pomocnicí, a proto nechala zřídit štědré nadace. Její

³¹⁴ ZAO, Archivní soubor fond Peschel A., továrna na výrobu klobouků, Nový Jičín-Šenov, (1867) 1871 – 1946, inv. č. 29.

³¹⁵ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv obce Šenov, 1746 – 1945, inv. č. 1.

dobročinnost, nezištnost a neúnavná práce vedly vedení obce Šenov k tomu, že jí bylo uděleno čestného občanství.³¹⁶

V nekrologu uveřejněném v časopise *Das Kuhländchen* byla označována ne za manželku zakladatele, ale přímo spoluzakladatelku podniku, kladně bylo ohodnoceno i její obchodní nadání.³¹⁷ Louise Peschel se tedy podařilo již na přelomu století uspět v té době stále ještě převážně mužském světě obchodu a podnikání, bez toho, aby byla nucena rezignovat na své ženství či mateřské povinnosti.

Sestra Filumena Franze

Představená Koberova sirotčince v Novém Jičíně, ve kterém působila 25 let, se narodila 15. března 1850 v Šonově v severních Čechách, a 20. září 1868 byla v Praze přijata do řádu. Vybrala si tak opačnou cestu, než bylo manželství a péče o domácnost, na rozdíl od svých výše zmíněných souputnic. Během svého pětadvacetiletého působení v sirotčinci, který byl v péči právě kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, si získala srdce nejen svých svěřenců, ale byla i obecně oblíbená. Zemřela ve středu 28. května 1919, ve věku 70 let. K její předčasné smrti podle tisku přispěl strach o sirotky během první světové války. Pohřeb se konal v sobotu 31. května 1919.³¹⁸

³¹⁶ SOKA NJ, Archivní soubor fond Archiv obce Šenov, 1746 – 1945, inv. č. 146 a 147 a DV, 47. ročník, č. 16, Nový Jičín 9. 2. 1920, s. 2-3.

³¹⁷ *Das deutsche Kuhländchen*, II. svazek, č. 2, květen 1920, s. 9.

³¹⁸ *Das deutsche Kuhländchen*, I. svazek, č. 5., 19. 6. 1919; DV, 46. ročník, č. 57, Nový Jičín 29. 5. 1919, s. 3; DV, 46. ročník, č. 59, 3. 6. 1919, s. 3.

Závěr

Návštěvníci Světové výstavy v Paříži roku 1878 pravděpodobně jen těžce mohli předvídat, co všechno z tohoto významného setkání národů a kultur vzejde a jak dalece ovlivní životy třeba obyčejného obyvatele obyčejného maloměsta kdesi v Rakousku-Uhersku. Popravdě, ovlivnila jej jen v určitých směrech a jen natolik, kolik sám dovolil.

I v Novém Jičíně se naplno rozhořely nacionální vášně, i když otázkou zůstává, nakolik tento sentiment sdíleli obyvatelé města společně a nakolik se zaznamenané konflikty v pramenech staly památkou jen na ty nejhlasitějších z bojovníků za jazykovou a národní čistotu města či za uznání práva menšiny na národní sebeurčení, na rozdíl od mlčící většiny. A zatímco se místní dělníci nesměle začali hlásit o svá práva, umožnil veřejnosti vznik muzea seznámit se nejen s dějinami regionu, ale pomocí geografických, přírodovědných a etnologických sbírek poznat blíže dosud vzdálené kouty celého světa. Stejně jako historii technického rozvoje města pomocí exponátů věnovaných samotnými průkopníky novojičínského průmyslu. A přestože se ve spojení s novojičínskými dámami rozhodně nedá mluvit ve spojitosti s jakoukoliv formou militantního feminismu, postupně i ony nabývaly větší svobody, volnosti a možnosti samostatného uplatnění.

Ačkoliv novojičínské umělci tvořili především jako členové vídeňského spolku Künstlerhaus, proti kterému se později vymezili představitelé secese, ani oni nezůstali imunní vůči novým, a velmi brzy i módním uměleckým proudům, cloumajícím kulturním světem. Právě pařížské pobyty Eduarda Veitha mu umožnily setkání jak s impresionismem, tak symbolismem, a především s prerafaelity, což inspirovalo pohádkové a snové motivy jeho obrazů. A prostřednictvím zakázky na výzdobu Hückelových vil se tato díla dostala nejen do města jako takového, ale díky bohatému společenskému životu majitelů i do povědomí jejich hostů. Ani studia Hugo Baara v Mnichově, jednom z center nového umění, vyhraňujícího se proti zaběhnutým strukturám, nezůstala bez odezvy. Na souborných výstavách pořádaných místním muzejním spolkem se mohli občané seznámit nejen s jeho pojetím secesní krajomalby, ale také dalšími významnými umělci z regionu, respektive jejich uměleckými přístupy.

Příklad od příkladu, událost k události, osobnost vedle osobnosti se k sobě skládají jako kamínky výsledné mozaiky, která měla za cíl zobrazit situaci ve městě na přelomu 19. a 20. století a život jeho obyvatel. Se všemi jejich radostmi i strastmi, se zdánlivě úsměvnými a malichernými problémy téměř nebetyčné výše, které však při znalosti následujících historických zvrátů ve městě mohou posloužit jako základní stupně pro lepší pochopení dějinného vývoje Nového Jičína ve 20. století.

Tato práce sice sestává z pěti samostatných kapitol, které však v žádném případě nelze zcela oddělit. Tak, jako se nacionalismus prolíná do sociální otázky či umění, využíval i nových poznatků vědy, aby si přinejmenším na příslušné národnosti úspěšného badatele ten který národní tábor připsal body k dobru a zvýšil prestiž. Sociální otázka a budování dělnického hnutí se především v případě české menšiny národnostního boje také dotýká. Ani umění nestojí zcela samo o sobě a jen ke své vlastní potřebě. Objevuje se plakát jako nové medium nejen propagace a prezentace informací, ale také nových uměleckých stylů. Což je postupně přeneseno i na tisk, předsádky noviny, pozvánky na kulturní akce, programy, taneční pořádky, ale také třeba vývěsní štíty. Jako obchodní artikl se umění dostává do běžného života obyvatel v podobě stylizovaných předmětů denní potřeby, nábytku a dalšího bytového zařízení či úpravy inzerce v místních novinách, třeba na nejmodernější lampy užívající žárového světla,³¹⁹ cigaretovou špičku budoucnosti,³²⁰ nebo vysavač.³²¹ A módní styly a estetické cítění stavitele sice měly vliv i na podobu budovaných staveb ve městě, jejich funkce však byly i tak převážně podřízeny veřejnému blahu. Ať už přímo svým účelem v případě vzdělávacích či charitativních ústavů, nebo při provedení staveb soukromých obytných budov s ohledem na moderní požadavky v oblastech hygieny a bytové otázky. A všechny tyto úkazy lze sledovat i na osudech novojičínských žen. Stejně, jako se mezi sebou prolínají zmíněná témata, lze jednoduše mezi nimi i zaměňovat vybrané osobnosti. Protože i umělci samotní podléhali svodům nacionální myšlenky, ženy se věnovaly nejen charitě a vědci se zase mohli podílet na jejich vzdělání. Každá kapitola je tak doplněna tou následující či předcházející a pro vytvoření uceleného obrazu, kýžené

³¹⁹ DV, 21. ročník, č. 86, Nový Jičín 27. 10. 1894, s. 7.

³²⁰ DV, 21. ročník, č. 97, Nový Jičín 5. 12. 1894, s. 8.

³²¹ DV, 33. ročník, č. 10, Nový Jičín 3. 2. 1906, s. 5 a 9.

mozaiky, je pak zcela separovat nelze, i když samy o sobě se mohou stát základem dalšího hlubšího bádání v rámci nastíněných témat.

Celou práci pak soustavně procházejí členové rodiny Hückelů. Jedni z mnoha konkrétních případů, na kterých lze demonstrovat popisované jevy, a to téměř ve všech jednotlivých kapitolách. Dá se s nadsázkou konstatovat, že vyhnout se jim při popisu města v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století je takřka nemožné. A nežádoucí, protože patří mezi nejvýraznější osobnosti Nového Jičína té doby, a bez nich by obraz místní společnosti nebyl ani zdaleka úplný.

Struktura této diplomové práce tak může připomínat propojené kruhy na vlajce olympijského hnutí, která byla baronem Pierre de Coubertinem vytvořena v roce 1914. Tímto rokem, ve kterém započala první světová válka, se také příběh této práce definitivně uzavírá. Výsledky války pak byly koncem jedné etapy ve vývoji města coby hospodářského a správního centra Kravařska, a nakročením k té následující v období první Československé republiky a dále během bouřlivých dějinných zvratů 20. století, jejichž náznaky či počátky můžeme sledovat i na přelomu obou století.

Seznam pramenů a literatury

1. Archivní prameny:

Zemský archiv v Opavě:

Archivní soubor fond Bratři Böhmové, továrna na výrobu klobouků, Nový Jičín, (1836) 1848 – 1946, (zpracovaný, neinventarizovaný)

Archivní soubor fond J. Hückela synové, továrna na klobouky, Nový Jičín, 1800-1946 (1951), (zpracovaný, neinventarizovaný)

Archivní soubor fond Krajský soud v Novém Jičíně 1850-1949, obchodní rejstřík

Archivní soubor fond Peschel A., továrna na výrobu klobouků, Nový Jičín-Šenov, (1867) 1871 – 1946, (zpracovaný, neinventarizovaný)

Archivní soubor Sběrka matrik, 1571-1949 (1980)

Státní okresní archiv Nový Jičín:

Archivní soubor fond Archiv města Nového Jičína, 1556-1945, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Archiv obce Šenov, 1746 - 1945

Archivní soubor fond Česká obecná škola, Nový Jičín, 1906-1939 (1945), (nezpracováno)

Archivní soubor fond Čtenářský spolek I a II, Nový Jičín, 1885 – 1937, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Dělnický vzdělávací a podpůrný spolek Nový Jičín, 1869 – 1931, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Hudební spolek Nový Jičín, 1854 – 1937, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Katolický spolek dělnický, Nový Jičín, 1901-1914, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Křesťansko-sociální ženský spolek Budoucnost, Nový Jičín, 1898-1915, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Muzejní spolek pro Nový Jičín a pro německé Kravaňsko, 1857 - 1945, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Mužský pěvecký spolek, Nový Jičín, 1854 – 1937, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Německý tělocvičný spolek Nový Jičín, 1864 – 1937, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Okresní soud Nový Jičín, 1851-1991 (1997), Pozůstalostní spisy

Archivní soubor fond Okresní úřad Nový Jičín, (1819) 1850 - 1938 (1951), Presidiální spisy, 1868-1918

Archivní soubor fond Okresní úřad Nový Jičín, (1819) 1850 - 1938 (1951), Sčítací operáty, 1868-1918

Archivní soubor fond Spolek katolických tovaryšů Nový Jičín, 1863 – 1938, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Spolek novojičínských rodáků ve Vídni, 1884 – 1939, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Správa provozu soukromé novojičínské místní dráhy Nový Jičín, 1880-1951, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Střelecký spolek Nový Jičín, 1710 – 1939, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Svaz severomoravských Němců, Německá věrnost- místní skupina Nový Jičín, 1896 – 1937, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Školní krejcarový spolek Nový Jičín, 1877 – 1909, (nezpracováno)

Archivní soubor fond Židovská náboženská obec Nový Jičín, 1896 – 1910, (nezpracováno)

Archivní soubor Osobní fond, Hoschovi August a Rainer, Nový Jičín, 1857 – 1924, (nezpracováno)

Archivní soubor Osobní fond, Baar Hugo, Nový Jičín, 1886 – 1912, (nezpracováno)

Archivní soubor Sběrka fotografií, negativů a diapozitivů, Nový Jičín, 1900-1990, (nezpracováno)

2. Tištěné prameny:

1. Bericht über die Gemeindeverwaltung der Stadt Neutitschein während der Wahlperiode 1879-1903, Nový Jičín 1903.
2. Das deutsche Kuhländchen.
3. Deutsche Kunst und Dekoration. Illustrierte Monatshefte für Moderne Malerei, Plastik, Architektur, Wohnungskunst und Künstlerische Frauenarbeiten.
4. Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis.

5. Gedenkschrift anlässlich des hundertundzehnjährigen Bestandes der Firma J.Hüchel's Söhne, K. und K. Hofhutfabrikanten, Neutitschein, Wien, 1799-1909. Nový Jičín 1909.
6. HOSCH, August: *August Hückel*. Nový Jičín 1917.
7. Kalendář z Kravařska na rok 1908. Příbor 1907.
8. Die Kunst. Monatshefte für freie und angewandte Kunst.
9. Kunst und Kunsthandwerk. Monatschrift der k. k. österreichischen museum für Kunst und Industrie.
10. Neutitscheiner Wochenblatt für Stadt und Land.
11. Orel. Ústřední list československého selstva.
12. The Studio. An Illustrated Magazine of Fine and Applied Art.
13. Šťastný domov, Praha 1907.
14. TALSKY, Josef: *Die Vögel in der Sprache und dem Volksleben der Kuhländler*. In: Die Schwalbe. Mittheilungen des ornithologischen Vereines in Wien. 13. ročník, č. 3, Vídeň 21. 1. 1889, s. 33-48.
15. *Talsky's ornithologische Sammlung im städtischen museum*. Nový Jičín s. d..
16. Vervaltungs-Berichts der Stadt Neutitschein 1912-1938, Nový Jičín 1938.

3. Literatura:

1. BECK, Josef: *Geschichte der Stadt Neutitschein und deren Umgebung*. Nový Jičín 1854.
2. BALÁŠ, Miloslav: *Kulturní místopis Novojičínka*. Nový Jičín 1967.
3. BALÁŠ, Miloslav: *Topografie Nového Jičína v 16. a 17. století*. Nový Jičín 1959.
4. BALETKA, Tomáš – CHOBOT, Karel – CHOBOTOVÁ, Lenka: *Historie a současnost podnikání na Novojičínku*. Žehušice 2008.
5. BARTOŠ, Josef- SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: okresy: Opava, Bílovec, Nový Jičín*. Olomouc 1995.
6. BENDA, Jiří – JOSKOVÁ, Eva – PALACKÝ, Josef: *1892-1992. Sto let vodovodu Nový Jičín*. Nový Jičín 1992.
7. BOUDA, Tomáš: *Kulturní obraz Nového Jičína na přelomu 19. a 20. století se zvláštním zřetelem k výtvarnému umění, především k architektuře*. Fulnek 1984 (nepublikovaná diplomová práce).

8. BOUDA, Tomáš: *Architektura v Novém Jičíně na přelomu 19. a 20. století*. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, svazek 37, Nový Jičín 1986, s. 31-39.
9. BOUDA, Tomáš – KRAVÁČEK, František: *K výstavbě materiální a sociální vybavenosti Nového Jičína na přelomu 19. a 20. století*. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, svazek 40, Nový Jičín 1987, s. 35-42.
10. BOXER, Marilyn J. – QUATAERT, Jean H.: *Women in Industrializing, Liberalizing and Imperializing Europe. Overview, 1750-1890*. In: BOXER, Marilyn J. – QUATAERT, Jean H. (eds.): *Connecting Spheres. European Women in a Globalizing World, 1500 to the Present*. Oxford 2000, s. 113-161.
11. DVOŘÁČKOVÁ, Sylva – CHOBOT, Karel – KRAIGHER, Eberhard a kol.: *Nový Jičín a jeho výtvarní umělci*. Nový Jičín 2006.
12. FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří: *Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2004.
13. FREIMAN, Silvia: *Eduard Veith (1858-1925). Kommentierte Werkkatalog mit Werkzeichnis*. Berlin 2011.
14. HANÁK, Jan: *Česká společnost v Novém Jičíně na přelomu století*. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín. 44. svazek, Nový Jičín 1989, s. 1-17.
15. HANÁK, Jan: *K historii židovských náboženských obcí v Novém Jičíně*. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín. 48. svazek, Nový Jičín 1992, s. 3-45.
16. HANÁK, Jan: *Ke stému výročí založení českého zemědělského spolku „Metoděj“ na Novojičínsku*. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín. 36. svazek, s. 69-70.
17. HANÁK, Jan – HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis okresu novojičického*. In: *Novojičko*, č. 4, Nový Jičín 1961, s. 2-4.
18. HOBSBAWM, Eric: *The Age of empire. 1875 –1914*. New York 1989.
19. CHOBOT, Filip: *Novojičínský mužský pěvecký spolek Männergesangverein Neutitschein. Kořeny německé hudebnosti v Novém Jičíně v letech 1850-1939*. Nový Jičín 2005.
20. CHOBOT, Karel – ZEZULČÍK, Jaroslav: *Co skrývala schránka na kostelní věži*. Nový Jičín 1994.
21. CHOBOT, Karel: *JUDr. Ferdinand Dostál-Otakar Bystřina a Nový Jičín*. In: *Otakar Bystřina a současná doba. Sborník příspěvků z česko-slovenského kolokvia*. Věrovany 2006, s. 181-190.

22. CHOBOT, Karel: *Počátky škol v Novém Jičíně*. In: České gymnázium v Novém Jičíně. Almanach k 75. výročí založení školy. Nový Jičín 1996, s. 7-14.
23. CHOBOTOVÁ, Lenka: *Kulturní a sociální působení podnikatelské rodiny Hückelů v Novém Jičíně v 2. polovině 19. století*. Olomouc 2009 (nepublikovaná diplomová práce).
24. JUROK, Jiří (ed.): *Nový Jičín*. Praha 2011.
25. KAFKOVÁ, Renata: *Průmyslovým a správním centrem*. In: JUROK, Jiří (ed.): *Nový Jičín*. Praha 2011, s. 168-229.
26. KAFKOVÁ, Renata: *Tradiční řemeslnické centrum Nový Jičín v samosprávném období. Formování elit občanské společnosti v letech 1850-1914*. Ostrava 2007 (nepublikovaná disertační práce).
27. KAFKOVÁ, Renata: *Okrašlovací spolek v Novém Jičíně (1878-1914). Předchůdce ekologických organizací?* In: *Vlastivědný sborník Novojičínska*, svazek 56. -57., Nový Jičín 2007, s. 48-63.
28. KAFKOVÁ, Renata: *Tělocvičný spolek v Novém Jičíně 1862-1914*. In: *Vlastivědný sborník Novojičínska*, svazek 58., Nový Jičín 2008, s. 65-71.
29. KLADIWA, Pavel – POKLUDOVÁ, Andrea – KAFKOVÁ, Renata: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. Díl II/1. Muži z radnice*. Ostrava 2008.
30. KLADIWA, Pavel – POKLUDOVÁ, Andrea – KAFKOVÁ, Renata: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. Díl II/2. Finance a infrastruktura*. Ostrava 2009.
31. KOPEČEK, Pavel: *Vivat academia. Středoškolské studium Otakara Bystřiny*. In: *Otakar Bystřina a současná doba. Česko slovenské kolokvium*. Věrovany 2006, s. 105-109.
32. KŘIVSKÝ, Petr – SKŘIVAN, Aleše: *Století odchází. Světla a stíny „belle époque“*. Druhé upravené vydání, Praha 2004.
33. KYBALOVÁ, Ludmila: *Dějiny odívání. Doba turnýry a secese*. Praha 2006.
34. LENDEROVÁ, Milena: *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha 1999.
35. LENDEROVÁ, Zdena - POLÁCH, Radek: *Nechte na hlavě. Muzeum klobouků a pokrývek hlavy v Novém Jičíně*. Muzeum Novojičínska, Nový Jičín 2007.
36. MILLEROVÁ, Judith: *Secese. Průvodce pro sběratele*. Praha 2004.

37. MOCEK, Michal: *K dějinám tiskařských firem „Kryl a Scotti“ a „Karel Kryl“ . 1909-1050*. In: VSONJ. 49. svazek, Nový Jičín 1992, s. 55-67.
38. *Moravské Kravařsko. Politický okres Novojický. Popisuje české učitelstvo školního okresu Novojického*. Příbor 1898.
39. MRÁZ, Bohumír – MRÁZOVÁ, Marcela: *Encyklopedie světového malířství*. Praha 1988.
40. MRÁZ, Bohumír – MRÁZOVÁ, Marcela: *Secese*. Edice –ismy, Praha 1971.
41. MYŠKA, Milan a kol.: *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do pol. 20. století*. Ostrava 2003.
42. MUSILOVÁ, Dana: *Ženy a podnikání (s přihlédnutím k východočeskému regionu)*. In.: ŠŮLA, Jaroslav (ed.): *Podnikání a podnikatelé v dějinách východních Čech*. Hradec Králové 2002, s. 193-200.
43. MŽYKOVÁ, Marie: *Eduard Veith. Sny o štěstí. Träume von Glück*. Praha 2013.
44. *Okres Nový Jičín. Místopis obcí. Svazek 2*. Nový Jičín 1998.
45. OTTO, Karel (ed.): *Čtení o Novém Jičíně*. Nový Jičín 1963.
46. OTTO, Karel – BRIX, Jan: *Přehled dějin kloboučnické výroby a národního podniku TONAK v Novém Jičíně*. Nový Jičín 1963.
47. POLÁCH, Radek: *August Bielka rytíř von Karltru a počátky Spolku Novojičínských ve Vídni*. In: *Vlastivědný sborník Novojičína*. 61. svazek, Nový Jičín 2011, s. 59-66.
48. POLÁCH, Radek: *Dr. August Bielka rytíř von Karltru – nositel nejvyššího francouzského vyznamenání*. In: *Vlastivědný sborník Novojičína*. 62. svazek, Nový Jičín 2012, s. 101-108.
49. SCHÜNKE, Robert: *Neutitschein und seine Priester. Ein Beitrag zur kirchlichen Ortsgeschichte*. Nový Jičín 1920.
50. SCHUSTER, Theodor: *Die Geschichte der Arbeiterbewegung in Neutitschein*. In: *Das Kuhländchen*. 12. svazek, Nový Jičín 1931.
51. SIVEK, Alois: *Dopisy Otakara Bystřiny Petru Bezručovi. 1912-1931*. Nový Jičín 1967.
52. SOVÁK, Čeněk: *Z dějin klobouků*. Nový Jičín 1969.
53. SULOVSKÁ, Eva – POLÁCH, Radek – CHOBOTOVÁ, Lenka: *...A utlučem je čepicemi. Kloboučnická firma Johann Hückel's Söhne v Novém Jičíně*. Nový Jičín 2012.

54. TILLY, Louise – SCOTT, Joan: *Women, work and family*. Londýn 1989.
55. TRAPL, Miloš: *Monsignore Jan Šrámek*. Olomouc 1995.
56. TUREK, Adolf: *Rok 1890 na Ostravsku*. In: GROBELNÝ, Andělín – SOBOTÍK, Bohumil: *Dělnické hnutí na ostravsku*. Ostrava 1957, s. 7-77.
57. VYBÍRAL, Jindřich (ed.): *Slavné vily Moravskoslezského kraje*, Praha 2008.
58. WESSELY, Pavel: *Karel Schwarz. Muž s životním krédem Práce ctí*. Nový Jičín 2012.

Anotace

Bc. Chobotová Lenka

Katedra historie, Filozofická fakulta

Město Nový Jičín v období Fin de siècle

PhDr. Michael Viktořík, Ph.D.

Počet znaků: 240 958 (včetně mezer)

Počet příloh: 16

Počet titulů použité literatury: 58 publikací

Klíčová slova: města – Nový Jičín – nacionalismus – dělnické hnutí – charita – infrastruktura – hygiena – kultura – umění – architektura – spolky – ženy – průmysl – podnikatelé – kloboučnictví

Práce se zabývá situací ve městě Nový Jičín na přelomu 19. a 20. století, a snaží se postihnout vybraná různorodá témata, jako nacionalismus, sociální problematika, umění a architektura, rozvoj vědy a techniky nebo postavení žen ve společnosti, na konkrétních příkladech v dějinách města daného období a jeho významných osobnostech. Zároveň se v kontextu těchto kapitol věnuje kulturnímu a sociálnímu působením podnikatelské rodiny Hückelů, jako nejvýraznější reprezentantů Nového Jičína.

Résumé

The town Nový Jičín can be described almost as an example of urbanistic development of a middle town, middle in the size, importance or population. There were 7 743 inhabitants in 1850, most of them German. The largest increase of the population came around the end of the 19th century.

It was the 19th century, which changed the appearance of Nový Jičín the most. Transformation from guild manufacture to factories helped industrial development. And industrial development led to pulling down the city walls and building of the round avenue with Vienna in mind. And on periphery, there appeared new factories, the real cause and effect of this development. So Nový Jičín became the third largest Moravian town producing cloth after city of Jihlava and city of Brno, later the famous “town of hats” supplying not only the Habsburg Monarchy but also whole Europe, America and Japan. Most of all of this companies belonged to whole business dynasties, which created new elite of the town and the whole region. And one of the most successful companies producing hats belonged to family Hückel.

Nový Jičín at the end of the 19th century was struggling with many issues. The biggest one was concerning nationalism. The inhabitants of the town were mostly Germans, but since the 90's years of the 19th century the presence of the Czech population became more and more present. This minority started demanding use of certain rights, as the right of association and education. This led to founding of the society Česká beseda in 1894 and later the first Czech school in 1906, which enabled Czech children to be educated in their native language.

The other issues were concerning the social problems, solved either by the municipal council or charity organizations and building of the labour movement.

The town was also very important cultural centre with many clubs and famous artists, and scientists who were born in or came to Nový Jičín. The results of scientific and technical progress were also used for the public welfare.

And the history of the town Nový Jičín and its surrounding wouldn't be complete only with describing the actions and deeds of the noble men from the town hall or urban elite without description of the support they had from their mothers, wives and children. And with the women slowly entering the public sphere at the end

of the 19th century became the presence of the female element in the life of this town more visible.

Thus the town Nový Jičín was at the end of the 19th and the beginning of the 20th century cultural and industrial centre of the region Kravařsko.

Obrazová příloha

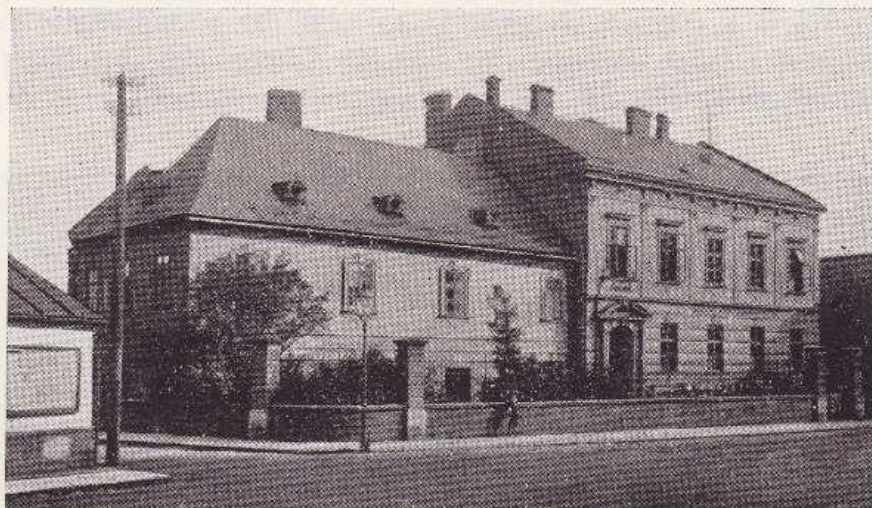
Nový Jičín. Pohled od východu (SOkA Nový Jičín, Archivní soubor Sběrka fotografií, negativů a diapositivů, Nový Jičín, 1900-1990)

Restaurace a hotel Národní dům (SOkA Nový Jičín, Archivní soubor Sběrka fotografií, negativů a diapositivů, Nový Jičín, 1900-1990)

Kesslerova pivnice, později Lidový dům (SOkA Nový Jičín, Archivní soubor Sběrka fotografií, negativů a diapositivů, Nový Jičín, 1900-1990)

Waisenhaus vor dem Umbau.

Waisenhaus nach dem Umbau. Ansicht Ede Neustraße.

Sirotčinec Adolfa Kobera (SOKA Nový Jičín, Archivní soubor Sběrka fotografií, negativů a diapozitivů, Nový Jičín, 1900-1990)

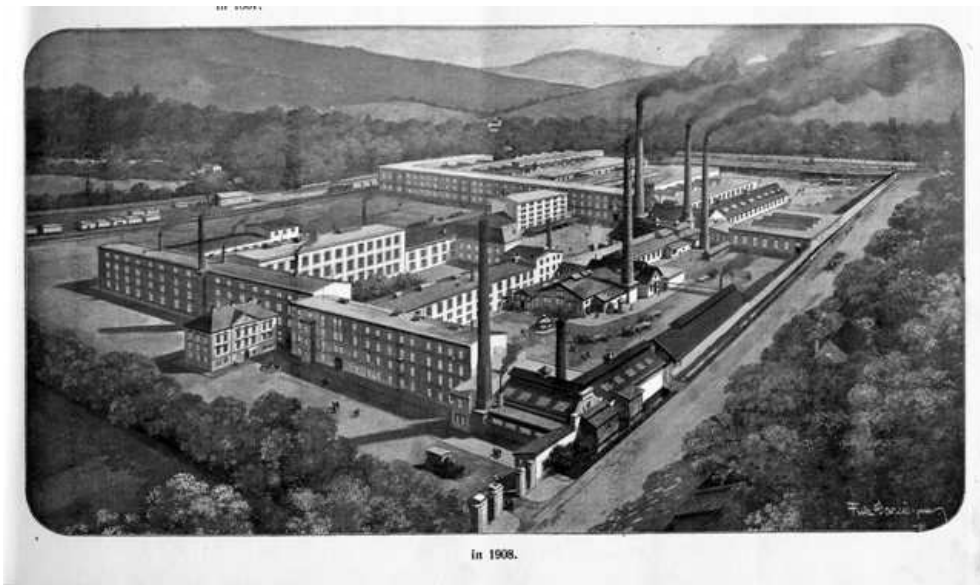
Dům Spolku katolických tovaryšů (SOKA Nový Jičín, Archivní soubor Sběrka fotografií, negativů a diapositivů, Nový Jičín, 1900-1990)

Vila Hugo Bluma na Grassmankagasse (SOKA Nový Jičín, Archivní soubor Sběrka fotografií, negativů a diapositivů, Nový Jičín, 1900-1990)

Vily Johanna a Augusta Hückelovy (SOka Nový Jičín, Archivní soubor Sběrka fotografií, negativů a diapositivů, Nový Jičín, 1900-1990)

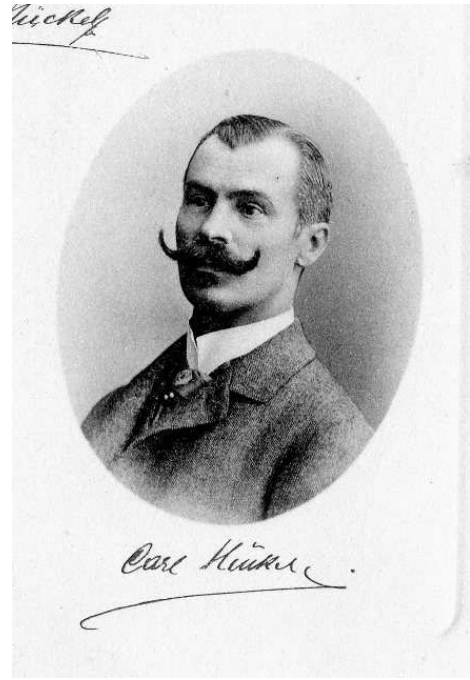
Továrna firmy J. Hückel's Söhne. Situace z roku 1908 (SOka Nový Jičín, Archivní soubor Sběrka fotografií, negativů a diapositivů, Nový Jičín, 1900-1990)

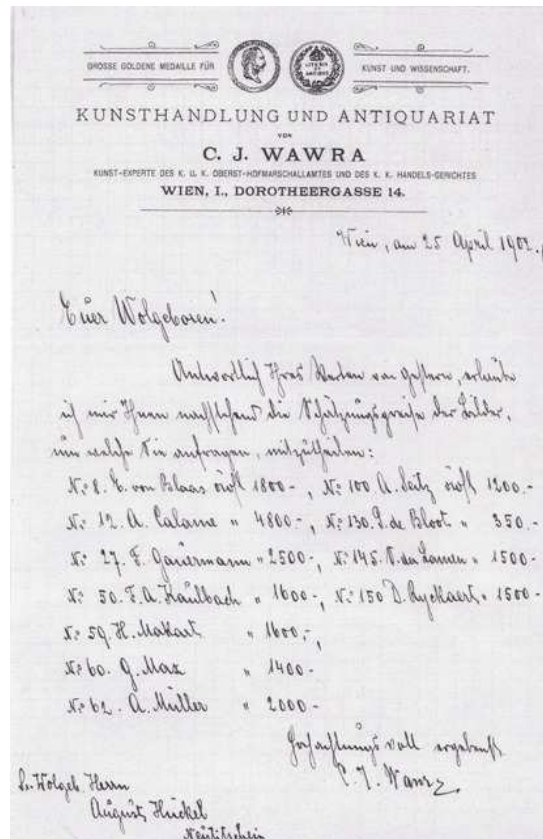
Dělnice firmy J. Hückel's Söhne. Zdobírna. (SOkA Nový Jičín, Archivní soubor Sběrka fotografií, negativů a diapozitivů, Nový Jičín, 1900-1990)

August a Angela Hückelovi (SOkA Nový Jičín, Archivní soubor Sběrka fotografií, negativů a diapozitivů, Nový Jičín, 1900-1990)

Johann a Carl Hückelovi (SOka Nový Jičín, Archivní soubor Sbírká fotografií, negativů a diapositivů, Nový Jičín, 1900-1990)

Objednávka obrazů Augusta Hückela z 25. dubna 1902 (SOka Nový Jičín, nezaevidováno)